

โครงการจัดตั้งสถาบันอินโดจีนศึกษา
(The Institute for Indochinese Studies)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

.....

1. ชื่อและลักษณะโครงการ

1.1 ชื่อโครงการ

ภาษาไทย : สถาบันอินโดจีนศึกษา

: The Institute for Indochinese Studies:

1.2 ลักษณะโครงการ

โครงการใหม่ งานวิจัยพื้นฐาน

2. ผู้รับผิดชอบโครงการ

มหาวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม

3. ที่ตั้งโครงการ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม โดยมีพื้นที่ 300 ไร่ หรือสาธารณ
เทศบาลหนองข่า อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม

4. ระยะเวลาดำเนินงานตามโครงการ (ระยะ 1 : 10 ปี ระหว่าง 2541 - 2550)

แผนปฏิบัติงานของโครงการ "สถาบันอินโดจีนศึกษา" มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
วิทยาเขตมหาสารคาม โดยสังเขปดังนี้

ปี พ.ศ.

แผนการดำเนินงาน

- 2541
1. แบ่งหน่วยงานย่อยภายใน "สถาบันอันโดจินศึกษา" โดยแบ่งออกเป็น 4 ฝ่ายดังนี้
 - 1.1 ฝ่ายงานธุรการ
 - 1.2 ฝ่ายงานแผนงานและวิเทศสัมพันธ์
 - 1.3 ฝ่ายวิจัยและสารสนเทศ
 - 1.4 ฝ่ายบริการวิชาการ
 2. ทุกฝ่ายงานจัดทำแผนภายในทั้งในระยะสั้นและระยะยาว
 3. ทุกฝ่ายเริ่มงานตามแผนของแต่ละฝ่าย
 4. เริ่มก่อสร้างอาคาร "สถาบันอันโดจินศึกษา"

เป้าหมายแผนงานเชิงปริมาณ (2541 - 2550)

ปี	เนื้อหา	จำนวน	หมายเหตุ
2541	ลาวศึกษา - ทำโครงการร่วมมือเชิงวิชาการ - งานวิจัย - ประชุม สัมมนา - แลกเปลี่ยนนักวิชาการ - เฝ้าสอนภาษาลาว	1 ชุด 2 ครั้ง 1 ครั้ง 2 ครั้ง ตลอดเทอม	
	ฯลฯ		

ปี	เนื้อหา	จำนวน	หมายเหตุ
	เวียดนามศึกษา - ทำโครงการร่วมมือเชิงวิชาการ - งานวิจัย - ประชุม - สัมมนา - แลกเปลี่ยนนักวิชาการ - เปิดสอนภาษาเวียดนาม	1 ชุด 12 ครั้ง 1 ครั้ง 2 ครั้ง ตลอดเทอม	
	กัมพูชาศึกษา - ทำโครงการร่วมมือเชิงวิชาการ - งานวิจัย - ประชุม - สัมมนา - แลกเปลี่ยนนักวิชาการ - เปิดสอนภาษาเขมร	1 ชุด 12 ครั้ง 1 ครั้ง 2 ครั้ง ตลอดเทอม	
2542	ลาวศึกษา - งานวิจัย - ศึกษาดูงาน - ประชุม - สัมมนา - เปิดสอนภาษาลาว	15 เรื่อง 1 ครั้ง 1 ครั้ง ตลอดเทอม	

ปี	เนื้อหา	จำนวน	หมายเหตุ
	เวียดนามศึกษา - งานวิจัย - ศึกษาดูงาน - ประชุม - สัมมนา - เปิดสอนภาษาเวียดนาม	15 เรื่อง 1 ครั้ง 1 ครั้ง ตลอดเทอม	
	กัมพูชาศึกษา - งานวิจัย - ศึกษาดูงาน - ประชุม - สัมมนา - เปิดสอนภาษาเวียดนาม	15 เรื่อง 1 ครั้ง 1 ครั้ง ตลอดเทอม	
2543	ลาวศึกษา		
	- งานวิจัย - ศึกษาดูงาน - ประชุม - สัมมนา - แลกเปลี่ยนนักวิชาการ - เปิดสอนภาษาลาว	5 เรื่อง 1 ครั้ง 1 ครั้ง 1 ครั้ง ตลอดเทอม	

ปี	เนื้อหา	จำนวน	หมายเหตุ
	เว็บคณามศึกษา - งานวิจัย - ศึกษาดูงาน - แลกเปลี่ยนนักวิชาการ เปิดสอนภาษาให้คณาม	5 เรื่อง 1 ครั้ง 1 ครั้ง ตลอดเทอม	
	กัมพูชาศึกษา - งานวิจัย - ศึกษาดูงาน - ประชุม สัมมนา แลกเปลี่ยนนักวิชาการ เปิดสอนภาษาเขมร	15 เรื่อง 1 ครั้ง 1 ครั้ง 1 ครั้ง ตลอดเทอม	
2544	ลาวศึกษา, เว็บคณามศึกษา, กัมพูชาศึกษา - สัมมนาสรุปผลงานวิจัยตลอดแผน - ทำแผนและกำหนดทิศทางโครงการต่อเนื่อง ในแผนฯ ฉบับที่ 8 (2540 - 2544)	1 ครั้ง	
2545 - 2550	- ทำโครงการร่วมมือทางวิชาการกับกลุ่ม ประเทศในอินโดจีนและภายนอก	ตลอดปี	

ปี	เนื้อหา	จำนวน	หมายเหตุ
2545 - 2550 (ต่อ)	จัดโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนในกลุ่ม ประเทศอินโดจีน - จัดทำโครงการแลกเปลี่ยนนักวิชาการ ทั้งในกลุ่มประเทศในอินโดจีนและ ภายนอก - แต่ละทำปปีต้องมีการสัมมนาทาง วิชาการใหญ่ด้านอินโดจีนศึกษา - ทำปปี 2544, 2546 สรุปผลงาน ปฏิบัติตามแผน	ทุกประเทศ ประเทศละ 2 - 5 คน ต้องมีนักวิชาการ อยู่คู่กันอย่างน้อย 1 คน ของกลุ่ม อินโดจีน 1 ครั้ง 1 ครั้ง	

5. หลักการและเหตุผล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม เป็นมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคที่มีความใกล้ชิดทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ และความสัมพันธ์ในเชิงวิชาการกับกลุ่มประเทศในอินโดจีนอย่างช้านาน ดังได้มีการติดต่อและแลกเปลี่ยนงานเชิงวิชาการกับคณะกรรมการวิทยาศาสตร์แห่งชาติลาว (Committee of Social Science R.P.D.L.) โดยการสนับสนุนของกระทรวงต่างประเทศกับนักวิชาการสองฝั่งโขง ไม่ว่าจะเป็นลาว เวียดนาม กัมพูชา เป็นต้น มาโดยตลอด

จากพื้นฐานโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ หากมีการก่อตั้งองค์กรรองรับอย่างจริงจัง ผนวกกับการที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม จะแยกตัวเป็นเอกเทศ ยังมีความจำเป็นจะต้องแสดงศักยภาพของการเป็นผู้นำทางวิชาการของภูมิภาคนี้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

บนพื้นฐานที่กล่าวมาข้างต้น ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นกับทุก ๆ ประเทศในกลุ่มอินโดจีน จึงควรให้มีการตั้ง "สถาบันอินโดจีนศึกษา" ขึ้น

6. วัตถุประสงค์

1. เพื่อก่อตั้งสถาบันอินโดจีนศึกษา
2. เพื่อเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความรู้เชิงวิชาการ ทั้งในกลุ่มประเทศอินโดจีน และประเทศที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อเป็นศูนย์กลางในการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญของกลุ่มประเทศอินโดจีนกับภายนอก
4. เพื่อเป็นศูนย์กลางในการร่วมมือและแลกเปลี่ยนในการศึกษาวิจัย ระหว่างกลุ่มประเทศอินโดจีน
5. เพื่อเป็นศูนย์รวบรวมสารสนเทศด้านอินโดจีนศึกษา

7. การดำเนินการและงบประมาณ

7.1 ดำเนินการขอก่อตั้ง "สถาบันอินโดจีนศึกษา" เป็นหน่วยงานเอกเทศ โดยอิงกับเป้าหมายของมหาวิทยาลัย

7.2 ดำเนินการเรื่องงบประมาณ ทั้งในส่วนวัสดุ ครุภัณฑ์ และบุคลากร

7.3 การแบ่งส่วนราชการ แบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย ดังนี้

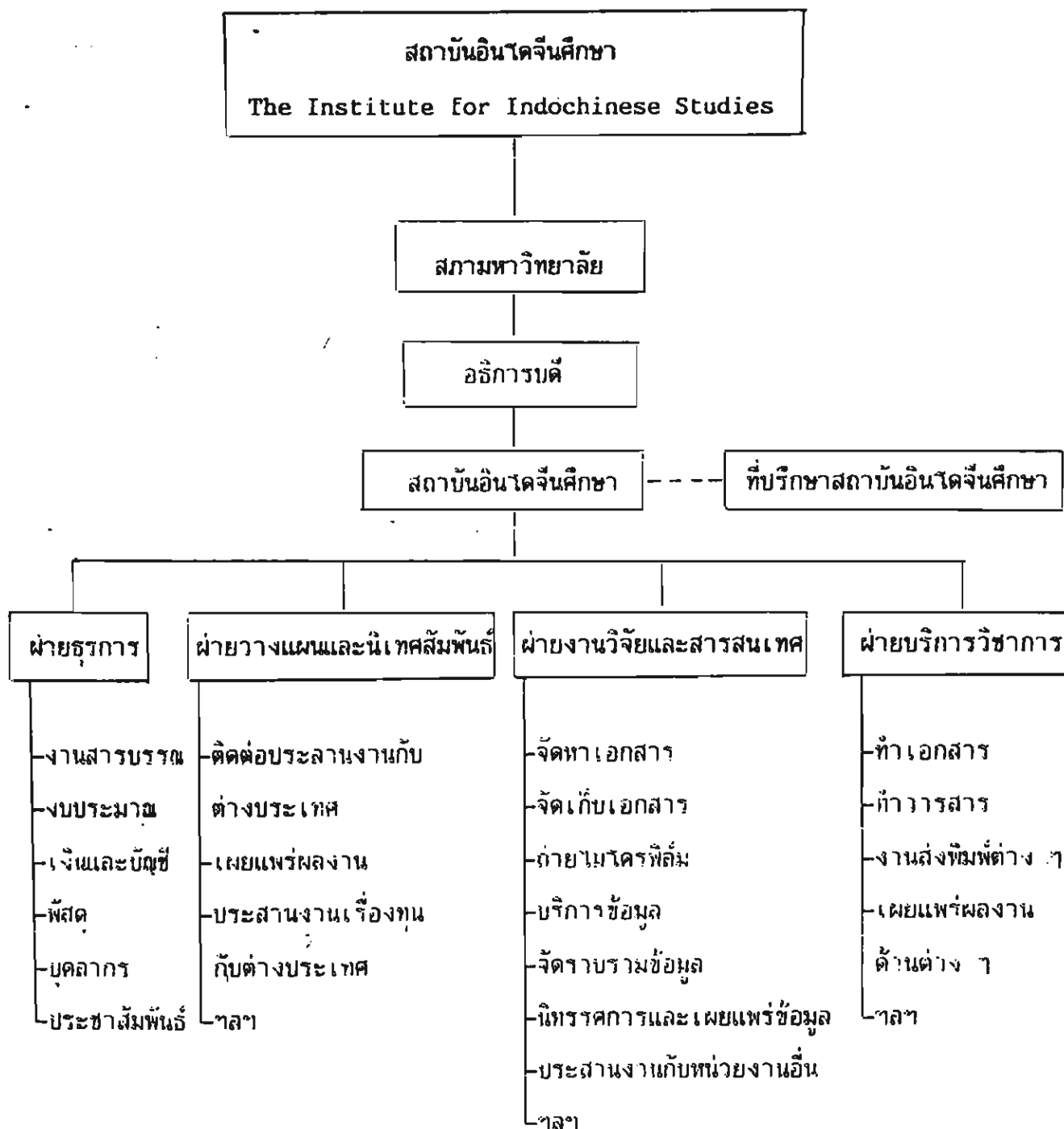
7.3.1 ฝ่ายงานธุรการ

7.3.2 ฝ่ายวางแผนงานและวิเทศสัมพันธ์

7.3.3 ฝ่ายวิจัยและสารสนเทศ

7.3.4 ฝ่ายบริการวิชาการ

โครงสร้างหน่วยงาน

8.1 ทรัพยากรที่ต้องการ (ระหว่างปี 2541 - 2550)

[illegible]

หน่วย : คน

หน่วยงานย่อย	ที่มี อยู่เดิม	ปีงบประมาณและจำนวนบุคลากรที่ต้องการ									
		2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550
ค. ลูกจ้างประจำ											
พิมพ์ดีด 1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
คนงาน	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ยาม/พนักงานขับรถ	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ช่างอิเล็กทรอนิกส์	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-

8.2 ครุภัณฑ์ที่ต้องการ

หน่วย : ล้านบาท

ประเภทครุภัณฑ์	ที่มี อยู่เดิม	ปีงบประมาณและจำนวนเงินที่ต้องการ									
		2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550
1. ครุภัณฑ์การศึกษา	-	.5	.5	.1	.1	-	-	-	-	-	-
2. ครุภัณฑ์ในห้องปฏิบัติการ	-	3	2.5	-	-	-	-	-	-	-	-
3. ครุภัณฑ์โรงงาน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. ครุภัณฑ์สำนักงาน	-	.5	.1	.1	-	-	-	-	-	-	-
5. ครุภัณฑ์ยานพาหนะ และขนส่ง	-	1.2	.8	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม	-	5.2	4.3	.2	.1	-	-	-	-	-	-

8.3 อาคารและสิ่งก่อสร้าง

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	ที่มี อยู่เดิม	ปีงบประมาณ									
		2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550
อาคารสถาบันอินโดจีน	-	60	50	-	-	-	-	-	-	-	-
อาคารประกอบและหอประชุม	-	10	.5	1.5	-	-	-	1.5	-	-	-
หรือที่ดิน	-	60	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม	-	130	5.5	1.5	-	-	-	1.5	-	-	-

8.4 งบดำเนินการ

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	ปีงบประมาณ									
	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550
1. เงินเดือนและค่าจ้างประจำ	.0952	.0899	.136	.173	.182	.190	.220	.234	.240	.250
2. ค่าตอบแทน ค่าใช้สอย ค่าวัสดุ	.2	.2	.3	.3	.4	.5	.5	.5	.5	.5
3. ค่าสาธารณูปโภค	.2	.2	.3	.3	.4	.5	.5	.5	.5	.5
4. เงินอุดหนุน	.5	.5	1	1	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5
5. รายจ่ายอื่น	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม	.952	.989	1.736	1.773	2.42	3.0	3.0	4.5	4.5	4.5

8.5 งบลงทุน

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	ปีงบประมาณ									
	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550
1.ค่าครุภัณฑ์	5.2	4.3	.2	.1	-	-	-	-	-	-
2.ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง	130	50.5	1.5	-	-	-	-	-	-	-
รวม	135.2	54.8	1.7	.1	-	-	-	-	-	-

8.6 งบประมาณที่โครงการใช้ในระยะเวลา 10 ปี (2537 - 2546)

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	ปีงบประมาณ									
	2541	2542	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550
1.งบดำเนินการ	.952	.959	1.736	1.773	2.42	3.0	3.0	4.5	4.5	4.5
2.งบลงทุน	130.2	54.8	1.7	.1	-	-	-	-	-	-
รวมงบประมาณที่โครงการ	136.1	55.75	12.43	1.87	2.42	3.0	3.0	4.5	4.5	4.5

..... ผู้เสนอโครงการ
(นายอรรถ นันทจักร์)

2. สถานภาพขององค์กร

เมื่อกล่าวถึงสถานภาพขององค์กรในปัจจุบัน คงต้องย้อนกลับไปรำลึกถึงอดีตบ้างเพราะสถานภาพขององค์กรดังกล่าวได้เริ่มมาจากองค์กรของผู้สนใจที่รวมตัวกันแบบหลวม ๆ ด้วยใจรักทำไปตามใจปรารถนาและความสามารถอันน้อยนิดในเรื่องของการเงินทุนเพื่อมาดำเนินงาน ในอดีตคงต้องกล่าวไว้ตรงนัยอย่างชัดเจนว่าเร่าล้มสลายในเรื่องของงบประมาณ แต่จิตวิญญาณของการทำงานด้านอินโดจีนศึกษายังคงอยู่เช่นเดิม ถึงแม้ว่าในแต่ละปีงบประมาณที่มหาวิทยาลัยได้จัดสรรให้มันจะมีบ้างแต่ก็ไม่เกิน 10,000 - 15,000 บาท

ดังนั้นเมื่อมาถึงจุดนี้คงกล่าวได้ว่าสถานภาพขององค์กรนั้นเข้มแข็งในแง่ของหลักการ แต่วิถีดำเนินการภายใต้งบประมาณอันจำกัดนั้นเป็นอีกประเด็นหนึ่ง เมื่อมาถึงตรงนี้หลาย ๆ ท่านที่ได้อ่านอย่างต่อเนื่องคงมีคำถามว่า แล้วเราใช้งบประมาณในการดำเนินการมาจากไหน? จะว่าไปแล้วงบในการดำเนินการที่มีอยู่นั้นคงใช้ทำอะไรไม่ค่อยได้มากมายนัก ในเรื่องของงานแต่เราก็ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเช่นของสภาคารออลิกภาคอีสาน โดยพระคุณเจ้าบุญเลื่อน หมั่นทรัพย์ ได้อนุมัติทุนให้ไปศึกษาเรื่องคารออลิกสองฝั่งโขง ระหว่างปี 1975 - 1990 และหลังจากนั้นก็มีการต่อเนื่องอีกคือเรื่อง "ศูนย์ข้อมูลคารออลิกในอินโดจีน" ซึ่งกำลังดำเนินการอยู่

ในปัจจุบันในเรื่องขององค์กรเครือข่าย เพื่อการทำงานด้านอินโดจีน ขณะนี้ทางศูนย์ได้มีความสัมพันธ์อันดีกับสองประเทศ คือ สปป.ลาวและเวียดนาม โดยใน สปป.ลาวนั้นเราได้สร้างองค์กรเครือข่ายกับหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

1. สถาบันค้นคว้าวัฒนธรรมและสังคม
2. มหาวิทยาลัยสร้างครูเวียงจันทน์ (โดงโคก)
3. สหพันธ์แม่หญิงลาว
4. สมาคมนักประพันธ์ลาว
5. สมาคมมิตรภาพลาว-ไทย
6. สมาพันธ์พุทธศาสนาสัมพันธ์โลก

ในส่วนของเว็บตตาม มีหน่วยงาน 2 หน่วยงานที่เราได้ติดต่อสัมพันธ์คือ

1. มหาวิทยาลัยชานอ
2. สถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษา

3. กิจกรรมที่ดำเนินการไปแล้วและกำลังดำเนินการ

กิจกรรมที่ศูนย์อินโดจีนศึกษาได้ทำไปแล้ว คงต้องแยกออกเป็น 2 ระเบียบะยะที่ก่อเกิดศูนย์อินโดจีนศึกษา ซึ่งเป็นการดำเนินการโดยความสมัครใจและสนใจเป็นการส่วนตัว และบุคของการเกิดศูนย์อินโดจีนศึกษาใน มศว มหาสารคาม ดังตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงกิจกรรม

ปี	กิจกรรมที่ทำไปแล้ว	ลักษณะกิจกรรม
2528-2530	- ตั้งกลุ่มผู้สนใจอีสานคดีศึกษาในเขต - จังหวัดยโสธร - จังหวัดอำนาจเจริญ (เมื่อครั้งยังขึ้นอยู่กับจังหวัดอุบลราชธานี) - จังหวัดชัยภูมิ - เสนอโครงการ "อาหารธรรมลุ่มแม่น้ำโขง" ผ่านท่านศรีชนะ ศรีसान	- ออกวารสารกลุ่มผู้สนใจ - ประสานโครงการ

ปี	กิจกรรมที่ทำได้แล้ว	ลักษณะกิจกรรม
2530-2535	- จัดสัมมนาที่ สปป.ลาว ครั้งแรกในรอบ 15 ปี หลังการปฏิวัติปี 2518 - เชิญนักเขียนและผู้สื่อข่าวมาพบปะที่น้ำตกตาดโตน - เชิญนักวิชาการ/นักวรรณกรรมลุ่มแม่น้ำโขง ร่วมประชุมที่เขื่อนจุฬาภรณ์ - ก่อตั้งสโมสรนักเขียนภาคอีสาน ณ	- การสัมมนา - พบปะเสวนา - การสัมมนา
2536	- ก่อตั้งศูนย์อำนวยการศึกษา - ได้ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อหาช่องทางในการร่วมมือเช่น กับ ม.สร้างครูเวียงจันทน์ - สหพันธ์แม่โขงลาว - สมาคมนักประพันธ์ลาว - สมาพันธ์พุทธศาสนาสัมพันธ์โลก - สมาคมมิตรภาพลาว-ไทย เป็นต้น - เปิดสอนภาษาลาวสำหรับบุคคลทั่วไป โดยนักวิชาการลาว	- ประสานโครงการ - การสอน
2537	- ทำโครงการวิจัยให้คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เรื่อง "ข้อมูลพื้นฐานของนักวิชาการและแนวทาง ในการสร้างแนวทางในการวิจัยร่วมไทย ลาว - เสนอโครงการ "การสร้างนักพัฒนาต้นแบบ ตามแนวคิดเกษตรแบบยั่งยืน"	- วิจัย

ปี	กิจกรรมที่ทำไปแล้ว	ลักษณะกิจกรรม
2537 (ต่อ)	- เสนอโครงการ "การสร้างรายได้ให้กับสตรีไทย-ลาว" - เสนอโครงการ "การสร้างงานอนามัยแม่และเด็กในสังคมลาว" - เสนอโครงการ "สำเนาศิลาจารึกสมัยล้านช้างใน สปป.ลาว" - เสนอโครงการวิจัยเรื่อง "การศึกษาชนเผ่ากูยเจา ใน สปป.ลาว และเวียดนาม" - โครงการแลกเปลี่ยนนักวิชาการด้านอินโดจีนกับลาว, เวียดนาม และประเทศอื่น ๆ	

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่าทางศูนย์ฯ เองได้เน้นการสร้างองค์กรหลักเพื่อเป็นตัวเชื่อมในการร่วมมือกัน ดังนั้น จึงจะเห็นว่าในระยะแรกนั้นจะเป็นการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งเป็นบทเรียนอันมีค่าของทั้งสองฝ่ายและในระยะหลังเราจึงมีการพบปะแลกเปลี่ยนและร่วมมือกันในหลาย ๆ รูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมสัมมนา ร่วมโครงการวิจัย หรือการแลกเปลี่ยนนักวิชาการระยะสั้น ๆ เป็นต้น

4. ปัญหาและอุปสรรค

ตลอดระยะเวลาของการดำเนินการตั้งแต่ก่อนเกิดศูนย์อินโดจีนศึกษาจนถึงปัจจุบันสามารถประมวลปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานได้ดังนี้คือ

1. การขาดความเข้าใจต่อสถานการณ์จริง ในที่นี้หมายถึงจุดเริ่มต้นของการทำงานร่วมกับประเทศ สปป.ลาว หรือเวียดนาม ซึ่งเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบบสังคมนิยม คนส่วนใหญ่ซึ่งคงต้องรวมไปถึงนักวิชาการที่ขาดการลงพื้นที่มักที่จะมองภาพประเทศต่าง ๆ เหล่านั้นในเชิงลบ ตราบใดก็ตามหากเรายังไม่สามารถลบมายาดังกล่าวนี้ออกจากจิตใจของตนเองได้คงเป็นการยากที่จะสร้างงานร่วม ปัญหานี้พบมากในระยะแรกที่เราได้ลงไปดำเนินโครงการเพื่อหาแนวทางร่วมมือกัน

ในสภาพปัจจุบันปัญหาดังกล่าวก็ดูจะลดน้อยลงบ้าง แต่ก็ยังปรากฏกลิ่นอายของความแตกต่างทางความคิดดังกล่าวอยู่บ้าง แต่นั่นก็คงเป็นส่วนน้อย แต่ทั้งหลายทั้งปวง การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันยังเป็นประเด็นสำคัญอย่างเร่งด่วนอยู่ เพราะไม่เช่นนั้นท่าทีและความไว้วางใจของทั้งสองฝ่ายคงจะยังมีคมนอยู่ต่อไป

ดังนั้นในการแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ทุกฝ่ายจะต้องเรียนรู้ปัญหาดังกล่าวไปพร้อม ๆ กัน การเข้าไปทำโครงการใน สปป.ลาว, เวียดนาม ไม่ใช่เป็นการเอาทุนไปให้แต่เป็นการไปร่วมมือกัน อย่าทำตัวเป็นนักบุญทางวิชาการแบบ "พื้นนั้นมีแต่ให้" เพราะอาหารทางปัญญาบางประการเขาไม่สามารถรับเราได้ และในจุดนี้เองเราจึงเข้าไปแบบพี่-น้อง และญาติมิตรมากกว่าที่จะเข้าไปเพื่อดำเนินโครงการในลักษณะอื่น

ปัญหาดังกล่าวมาข้างต้น คงจะมองไปยังส่วนนักวิชาการเท่านั้นก็คงไม่ได้ เพราะส่วนนี้คงต้องขึ้นอยู่กับรัฐเองนิยามความผูกพันกับประเทศเพื่อนบ้านเอาไว้อย่างไร และจริงจังกขนาดไหน ซึ่งคงต้องรวมไปถึงความบริสุทธิ์ใจด้วย เพราะบางครั้งเรามักที่จะปิดบังความจริงที่เกิดขึ้นแล้วบิดเบือนมาโดยตลอด ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อองค์การในการสร้างงานกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นอย่างมาก

2. ขาดองค์กรหลักรองรับ

ในเรื่องขององค์กรหลักรองรับ นับว่ามีความสำคัญยิ่งเพราะปัจจุบันหน่วยงานที่ผลุดขึ้นมาเป็นเหมือนหน่วยงานเฉพาะกิจ ที่เกิดตามกระแสแฟชั่นทางวิชาการ ดังนั้นทิศทางของ

การศึกษาด้านอินโดจีนศึกษาจึงต้องผูกติดกับกระแส บางครั้งก็กลายเป็นแผ่นดินที่ต้องรับแรงในการศึกษาวิจัยอย่างเร่งด่วน ดังเคยปรากฏมาแล้วในอดีต และบางครั้งก็เจ็บสบเหมือนกับการพักรบทางปัญญาในสมรภูมินี้ ในส่วนนี้หากจะหันพึ่งสมาคมมิตรภาพลาว-ไทย หรือสมาคมมิตรภาพไทย-ลาว ก็ค่อนข้างจะมีขีดจำกัด เพราะสมาคมดังกล่าวเป็นเหมือนกับผู้ส่งสาส์นทางการเมืองของคนสองฟากฝั่งเท่านั้น

ดังนั้นคงจะต้องเป็นหน้าที่ของผู้สนใจโดยทั่วไปที่จะต้องหาทางออกร่วมกันว่าถึงเวลาแล้วหรือยังในการที่จะมีองค์กรรองรับโดยตรง ซึ่งจะเป็นภาครัฐหรือเอกชนก็คงจะไม่สำคัญ แต่ส่วนที่จะต้องเร่งพิจารณาก็คือ เมื่อตั้งมาแล้วทำงานได้ไหม?

3. การขาดความชัดเจนของนโยบาย/ทิศทาง

ปัญหานี้คงกล่าวได้อย่างเต็มที่เลยว่าทิศทางบางครั้งองค์กรไม่สามารถตัดสินใจได้เอง เพราะมันคงต้องขึ้นกับนโยบายตั้งแต่ของรัฐ ผู้บริหารหน่วยงานที่รองรับองค์กร หรือแม้แต่เจ้าของงบประมาณที่สนับสนุนว่าเขาต้องการอะไร ดังนั้นในส่วนของการทำงานด้านอินโดจีนศึกษาจึงน่าจะมีคามอิสระทางความคิดตามสมควร

ปัญหาดังกล่าวข้างต้นคงจะไม่เฉพาะศูนย์อินโดจีนศึกษาเท่านั้นที่พบเพราะนี่ดูเหมือนจะเป็นปัญหาร่วมประการสำคัญประการหนึ่ง

4. ปัญหาด้านงบประมาณ

ปัญหางบประมาณดูเหมือนว่าจะเป็นปัญหาหลักของการทำงาน เพราะศูนย์อินโดจีนศึกษาในระยะ 2 ปีที่ผ่านมาได้เงินสนับสนุนเพียง 20,000 กว่าบาท แต่เราก็พยายามหาทางสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกและได้ทำงานตามขีดจำกัดดังกล่าวมาโดยตลอด ถึงแม้จะช้าไปบ้าง บางครั้งแต่ก็สามารถดำเนินงานได้โดยตลอด

นอกจากปัญหางบประมาณแล้ว สิ่งหนึ่งที่พบก็คือการขาดบุคลากรที่สนใจและเอาใจใส่ ด้านนี้ เพราะบุคลากรที่เพิ่มหรือลดมันดูจะขึ้นกับกระแสและงบประมาณที่ได้รับด้วย ดังนั้นหากหน่วยงาน มีงบประมาณมากพอและชัดเจนคงจะแก้ปัญหาดังกล่าวได้

5. งานวิจัยด้านท้องถิ่นศึกษายังรอผู้พิชิต

ในปัญหานี้ก็คือ ท้ายอย่างไรเราจะมีผู้ที่มีความสนใจที่ยาวนานต่อปัญหานี้ เพราะเท่าที่ พบก็ดูจะเป็นกระแสเป็นชั่วครั้งเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นหากมีผู้สนใจอย่างจริงจังและต่อเนื่องก็ควรจะเป็น กุศลต่อวงการท้องถิ่นศึกษาได้บ้างไม่มากก็น้อย

บทส่งท้าย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดคงเป็นเพียงสังเขปของการเริ่มก่อตัวของศูนย์อินโดจีนศึกษา เราทำงาน ภายใต้ความสนใจในสิ่งที่ยากกว่า บางครั้งความนอกกรอบในการดำเนินงานมันจึงทำให้เราดูจะถูก ปิดบังและซ่อนเร้นมาโดยตลอด ซึ่งนั่นก็คือเจตนาของการทำงานของเราด้วย ภายใต้เส้นทางอัน ยาวไกลที่เราก้าวเดินมากับพี่น้องสองฝั่งโขง ต้องยอมรับว่ามันเจ็บปวดและอ่อนล้า แต่นั่นก็คือเส้นทาง ที่เราเลือกผัน

มาถึงปัจจุบันเรามีสังกัดอย่างเป็นทางการ แต่นั่นก็เป็นการกลายตัวเพื่อทำงานร่วมกับ องค์การรองรับภายนอกเพื่อจะไปให้ถึงจุดที่เรามุ่งหวัง ถึงแม้ว่าวันนี้เราจะสวมเสื้อผ้าสีใดก็ตาม แต่เราก็ยังยึดปรัชญาตัวเดิมของเราเช่นเดิม ในการที่จะนำเอา (...วัฒนธรรมกับการสร้างสรรค์ สันติภาพบนแผ่นดินอินโดจีนผืนนี้สืบต่อไป...)

.....

สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**รศ.ดร.สุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา
ผู้อำนวยการสถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ**

สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเป็นมา

สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ (จากนี้ไปจะเรียก สถาบันฯ) เริ่มต้นจากการก่อตั้งโครงการศึกษาความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2524 ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2525 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้อนุมัติให้ใช้ชื่อเป็นทางการว่า สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Institute of Security and International Studies เรียกชื่อย่อว่า ISIS อยู่ในสังกัดของคณะรัฐศาสตร์ โดยมีภาระกิจในการวิจัยและเผยแพร่ความรู้ในประเด็นปัญหาทางความมั่นคงและนานาชาติ

แรงจูงใจที่ผลักดันให้นักวิชาการในคณะรัฐศาสตร์กลุ่มหนึ่งริเริ่มก่อตั้งโครงการซึ่งต่อมาได้กลายเป็นสถาบันฯ นั้น ได้แก่ความคิดว่า การศึกษาความมั่นคงในประเทศไทยนั้นโดยประเพณีแล้วจำกัดอยู่ในวงราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกองทัพ หน่วยงานซึ่งทำหน้าที่ทรงข่าว และกระทรวงต่างประเทศเป็นสำคัญ แต่ปราศจากองค์การที่ทำการศึกษารื่องดังกล่าวนั้นในเชิงวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัย ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นทั้งในและนอกประเทศในขณะนั้น ช่วยทำให้การก่อตั้งองค์การดังกล่าวเป็นเรื่องเร่งด่วนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะสังคมและการเมืองไทยกำลังเปลี่ยนแปลง สังคมมีลักษณะเป็นพหุภาคีมากขึ้น มีความตื่นตัวทางการเมือง และการเรียกร้องที่จะมีส่วนร่วมในการทางการเมืองมากขึ้น ในสภาวะดังกล่าวกระตุ้นให้เกิดความคิดว่า สถาบันการศึกษาและนักวิชาการน่าที่จะมีบทบาทในการ "ให้ความรู้" ความเข้าใจ และทางเลือกในนโยบาย อันตั้งอยู่บนความคิดที่เป็นอิสระทางวิชาการ ที่ได้มาจากการศึกษาวิจัย อันจะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ องค์การรัฐบาล และบุคคลทั่วไป นอกจากนี้แล้วการที่สาธารณชนมีความรู้ความเข้าใจในปัญหาสาธารณะ ก็จะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างแท้จริง อันเป็นองค์ประกอบสำคัญในระบอบประชาธิปไตย

การเปลี่ยนแปลงในต่างประเทศที่มีส่วนจูงใจให้มีการจัดตั้งโครงการและสถาบันฯ ขึ้นได้แก่ การตื่นตัวในประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อการศึกษาความมั่นคง ขณะเดียวกัน มุลินธิและสถาบันอื่น ๆ ในต่างประเทศโดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และอังกฤษ ก็สนใจที่จะให้ความสนับสนุนการศึกษาในสาขาวิชานี้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังจะเห็นได้จากการก่อตั้ง Regional Strategic Studies Program ใน Institute of Southeast Asian Studies ประเทศสิงคโปร์ หรือมีการก่อตั้ง Institute of Strategic and International Studies ในประเทศมาเลเซีย เป็นต้น ซึ่งเปิดโอกาสให้มีการส่งเสริมนักวิชาการทางด้านความมั่นคงหรือยุทธศาสตร์ศึกษา ซึ่งมีจำนวนน้อยทั้งในประเทศไทยและในภูมิภาค โดยการสร้างเครือข่ายขึ้นในกลุ่ม เป็นการเสริมสร้างวิชาการทางสาขาวิชานี้ อีกด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงได้มีการก่อตั้งโครงการศึกษาความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นในเดือนมกราคม พ.ศ. 2524 กิจกรรมสำคัญครั้งแรกของสถาบันฯ คือการจัดสัมมนา ระหว่างประเทศเรื่อง "Energy and ASEAN Security" ในเดือนกันยายนของปีเดียวกัน ความสำเร็จทางวิชาการของการสัมมนารั้งนั้น ทำให้สำนักพิมพ์ในประเทศสิงคโปร์นำผลงานจากการสัมมนาไปจัดพิมพ์เป็นหนังสือชื่อว่า "The Invisible Nexus: Energy and ASEAN Security" และต่อมาในปี พ.ศ. 2525 หลังจากที่มีการจัดตั้งสถาบันฯ ขึ้นแทนโครงการ มูลนิธิฟอร์ต รอคกีเฟลเลอร์ และเอเชีย ได้ให้ทุนสนับสนุนในการ "สร้างสถาบัน" ทำให้สถาบันฯ ดำเนินกิจการมาได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ได้รับงบประมาณประจำจากมหาวิทยาลัยตราบจนทุกวันนี้

วัตถุประสงค์

สถาบันฯ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ทางความมั่นคงและนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นที่มีผลกระทบต่อประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการวิจัยในระดับอุดมศึกษา
2. ช่วยชี้ปัญหา ตั้งคำถาม และเสนอทางเลือกต่อองค์การรัฐบาล ในประเด็นทางความมั่นคงและนานาชาติ ที่มีผลกระทบต่อประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
3. เสริมสร้างความตื่นตัวและความเข้าใจของสาธารณชนในปัญหาความมั่นคงและนานาชาติ ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

โครงสร้าง

สถาบันฯ เป็นหน่วยงานในสังกัดคณะรัฐศาสตร์ มีคณะกรรมการบริหารสถาบันเป็นผู้กำหนดนโยบายหลัก ควบคุมดูแลการดำเนินงานนโยบายออกปฏิบัติ และงบประมาณการใช้จ่ายของสถาบันฯ

ผู้อำนวยการสถาบันฯ ซึ่งเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการบริหารเป็นผู้นำนโยบายของกรรมการบริหารออกปฏิบัติ ซึ่งรวมทั้งการจัดตั้งโครงการวิจัยและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของทางสถาบัน

กิจกรรมของสถาบัน

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสถาบันฯ ดังที่กำหนดไว้ กิจกรรมของสถาบันฯ ประกอบด้วย:

1) การวิจัย

สถาบันฯ ถือว่างานวิจัยเป็นกิจกรรมหลักของสถาบัน โดยส่งเสริมการวิจัยในประเด็นสำคัญทางการเมือง การทหารและสังคม-เศรษฐกิจ อันมีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ งานวิจัยของสถาบันและนักวิชาการของสถาบัน มีเรื่องนโยบายต่างประเทศและนโยบายป้องกันประเทศของไทย ปัญหาต่าง ๆ ของการก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในประเทศ ปัญหาความขัดแย้งกัมพูชา และปัญหาสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง งานวิจัยที่ได้ตีพิมพ์โดยสถาบันฯ ประกอบด้วย "จากป่าสู่เมือง: การศึกษาการเปลี่ยนแปลงในอุดมการณ์ของนักศึกษาไทยจากปี 2519", "From Armed Suppression to Political Offensive", และ "สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง"

สถาบันฯ มีโครงการวิจัยร่วมกับ Stockholm International Peace Research Institute ในเรื่อง Arms Procurement Decision Making in Selected Countries และกับ Griffith University ประเทศออสเตรเลีย ในเรื่อง Bilateral Security in a Multilateral Era: New Linkages in Asia and the Pacific

2) การสัมมนาและการประชุม

สถาบันฯ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดระหว่างนักวิชาการและนักปฏิบัติการณ์ในปัญหาความมั่นคงและนานาชาติ ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ โดยการจัดสัมมนาหรือการประชุม ซึ่งเน้นการร่วมมือกับสถาบันที่มีความสนใจเหมือนกัน กับสถาบันในประเทศ สถาบันฯ ได้จัดการประชุมร่วมกับคณะกรรมการการต่างประเทศของสภาผู้แทนราษฎร, สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง และสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย เป็นต้น กับสถาบันต่างประเทศ สถาบันฯ ได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับสถาบันในกลุ่มประเทศอาเซียน นอกจากนี้ ได้ร่วมจัดการประชุม Williamsberg Conference กับ Asia Society (สหรัฐอเมริกา) และจัดการประชุมอื่น ๆ กับ International Institute of Strategic Studies (ประเทศอังกฤษ) Strategic and Defense Studies Center, Australian National University เป็นต้น

สถาบันฯ ริเริ่มจัดสัมมนาและการประชุมเองทั้งระดับในประเทศและระหว่างประเทศ ในประเทศ สถาบันฯ ได้จัดสัมมนาเรื่อง "บูรณาการกับความมั่นคง" ซึ่งยกปัญหาทางเลือกในนโยบายต่อชนกลุ่มน้อยระหว่างการบูรณาการกับการผสมกลมกลืน และเรื่องสิ่งแวดล้อมกับความมั่นคงในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย รวมทั้งการประชุมใหญ่ซึ่งนำผู้แทนทุกภูมิภาคโดยมีประชาชน องค์การเอกชน นักวิชาการ ข้าราชการทั้งทหารและพลเรือนเข้าร่วม

ในการจัดการประชุมระหว่างประเทศ สถาบันฯ ได้จัดเวทีเพื่อบกปัญหาความมั่นคงในมิติต่าง ๆ ให้ได้มีการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์เป็นการเปรียบเทียบ เช่นการจัดประชุมเรื่อง Energy and ASEAN Security บกปัญหาความมั่นคงที่เกี่ยวกับพลังงานเรื่อง Economic Change and Security in the ASEAN Countries เพื่อพิจารณาถึงผลของการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่อเสถียรภาพในประเทศอาเซียน เป็นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ และเรื่อง The Future of ASEAN - Vietnam Relation เป็นการหาทางเลือกในนโยบายต่อเวียดนามขณะที่ ASEAN กำลังดำเนินนโยบายกดดันเวียดนามเพราะการยึดครองกัมพูชา

3) การจัดปาฐกถาและการอภิปรายสาธารณะ

เพื่อส่งเสริมความตื่นตัวและความเข้าใจของสาธารณชนในปัญหาความมั่นคงและนานาชาติ สถาบันฯ จัดปาฐกถาและการอภิปรายโดยนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญชาวไทยและต่างประเทศอยู่เป็นประจำ ซึ่งเปิดให้ผู้สนใจโดยทั่วไป นิสิต นักศึกษา นักหนังสือพิมพ์ และเจ้าหน้าที่สถานทูตต่างๆ

4) การให้บริการทางวิชาการ

สถาบันฯ ให้บริการทางวิชาการในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ :

1. สถาบันฯ มีห้องสมุดขนาดเล็ก แต่มีหนังสือ วารสาร และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ด้านความมั่นคงและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เปิดให้นิสิต นักศึกษา และนักวิชาการเข้ามาใช้บริการ
2. สถาบันฯ ให้ความช่วยเหลือนักศึกษาและนักวิจัยทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศโดยให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยให้ได้เข้าใช้ห้องสมุดและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ในการนี้ สถาบันฯ ได้ต้อนรับนักวิชาการต่างประเทศมาเป็นนักวิจัยอาคันตุกะ และมีโครงการรับนักศึกษาฝึกงานจาก School of Advanced International Studies, Johns Hopkins University และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในยุโรปและสหรัฐอเมริกา
3. สถาบันฯ จัดบรรยายสรุปในเรื่องที่เกี่ยวกับความมั่นคงและนโยบายต่างประเทศของประเทศไทย และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ให้กับคณะผู้มาเยือนจากต่างประเทศ เช่น วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรจากประเทศต่าง ๆ เช่น ประเทศอินเดีย และออสเตรเลีย เป็นต้น
4. สถาบันฯ ให้ความช่วยเหลือสถาบันศึกษาหรือวิจัยในต่างประเทศในการแนะนำนักวิชาการไทยผู้เชี่ยวชาญทางด้านความมั่นคงและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และเสนอชื่อนักวิชาการดังกล่าวไปปาฐกถาหรือร่วมประชุมที่จัดโดยสถาบันนั้น ๆ

5) การตีพิมพ์

สถาบันฯ ตีพิมพ์งานทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งประกอบด้วยรายงานวิจัยของสถาบันฯ รายงานผลการประชุมที่จัดโดยสถาบันฯ หนังสือและเอกสารที่เกี่ยวกับความมั่นคง (ดูรายการในภาคผนวก) (๑)

6) การสร้างเครือข่าย (Networking) และการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย

สถาบันฯ ได้มีส่วนร่วมในการก่อตั้งองค์การเอกชนระหว่างประเทศ ซึ่งมีบทบาทในการช่วยกำหนดนโยบายและทิศทางสำหรับความร่วมมือและการส่งเสริมความมั่นคงในภูมิภาค องค์การแรกได้แก่ สมาคม ASEAN Institutes of Strategic and International Studies (ASEAN-ISIS) ซึ่งนอกจากสถาบันฯ แล้วยังประกอบด้วย

Center for Strategic and International Studies (CSIS) อินโดนีเซีย
Institute of Strategic and International Studies (ISIS) มาเลเซีย
Institute of Strategic and Development Studies (ISDS) ฟิลิปปินส์
Singapore Institute of International Affairs (SIIA) สิงคโปร์

สถาบันสมาชิกของ ASEAN-ISIS ได้มีกิจกรรมร่วมกันเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2527 และก่อตั้งสมาคมเป็นทางการพร้อมทั้งจดทะเบียนเป็นองค์การเอกชนของ ASEAN ในปีพ.ศ. 2531 ASEAN-ISIS จัดประชุมร่วมกันเป็นประจำปี และจัดประชุมเฉพาะเรื่อง เช่น ASEAN Colloquium on Human Rights ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายในระดับภูมิภาคระดับหนึ่ง นอกจากนี้แล้วยังจัด การประชุมทวิภาคีระหว่าง ASEAN กับ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น จีน และเกาหลี การสร้างเครือข่ายกว้างออกไปครอบคลุมภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกทั้งหมด ได้แก่ การจัด Asia-Pacific Roundtable ประจำปี การประชุมทั้งหมดนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ได้มีการ แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางในหมู่นักวิชาการและนักปฏิบัติการทาง ด้านความมั่นคง และสร้างเครือข่ายของการร่วมมือและแลกเปลี่ยนทางวิชาการอย่างกว้างขวาง

ASEAN-ISIS ยังพบปะกันเพื่อร่างบันทึกในประเด็นปัญหาต่าง ๆ เสนอต่อรัฐบาลของประเทศสมาชิก (ดูรายการ ASEAN-ISIS Memorandum ในภาคผนวก (๒)) และต่อที่ประชุม ASEAN-Ministerial Meeting (AMM) เริ่มในปี 2536 บันทึกเลขที่ 5 ว่าด้วยมาตรการ สร้างความมั่นใจ (Confidence Building Measures) ในภูมิภาค ได้ถูกนำไปใช้เป็น เอกสารในการเตรียมการประชุม ARF ครั้งต่อไป นอกจากนี้ ผู้แทนของ ASEAN-ISIS ได้ ประชุมกับ ASEAN-Senior Official Meeting (ASEAN-SOM) เพื่อเสนอข้อคิดในการ กำหนดนโยบายของ ASEAN ในการแถลงการณ์ของที่ประชุม ASEAN-AMM ในเดือนกรกฎาคม 2537 ได้กล่าวถึงบทบาทของ ASEAN-ISIS ในการช่วยกิจการของ AMM

สถาบันฯ ยังได้ร่วมก่อตั้งองค์การเอกชนระดับภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกอีกด้วย คือ Council on Security Cooperation in the Asia Pacific (CSCAP) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 2536 สถาบันผู้ก่อตั้งนอกจากสถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติแล้ว ประกอบด้วยสถาบันสมาชิก

ASEAN-ISIS อีก 4 สถาบัน และ Pacific Forum/CSIS สหรัฐอเมริกา, Center for International and Strategic Studies, York University แคนาดา, Japan Institute of International Affairs ญี่ปุ่น, Seoul Forum เกาหลี และ Strategic and Defense Study Center, Australian National University ออสเตรเลีย CSCAP จะเป็นเครือข่ายสำคัญในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะจัดกระบวนการสำหรับการสร้างความมั่นใจและการร่วมมือทางความมั่นคงระหว่างประเทศและดินแดนในภูมิภาคเอเชีย

แปซิฟิก ซึ่งรวมทั้งการจัดหาทั่วโลกที่ไม่เป็นทางการให้นักวิชาการ ข้าราชการ และบุคคลอื่น ๆ ในฐานะส่วนตัวได้มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางด้านความมั่นคง เสนอแนะนโยบายทางด้านการเมือง-ความมั่นคงต่อองค์การระหว่างประเทศ และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ระหว่างสถาบันต่าง ๆ ทั้งในภูมิภาคและภายนอก จัดตั้งกลุ่มปฏิบัติงาน (working groups) เพื่อศึกษาประเด็นปัญหาและสิ่งท้าทายความมั่นคงในภูมิภาค ฯลฯ ข้อคิดเกี่ยวกับการร่วมมือและเสริมสร้างความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก จะมาจากกลุ่มทำงาน (working groups) ซึ่งจะศึกษาและเสนอแนะข้อคิดและแนวนโยบาย ปัจจุบันมีโครงการที่จะตั้งกลุ่มทำงานในประเด็นต่าง ๆ เช่น Confidence Building Measures, Maritime Security, Security in Northeast Asia, และ Common Security โดย CSCAP-ไทย จะร่วมใน working group เรื่อง Maritime Security

ในฐานะสถาบันก่อตั้งฯ สถาบันฯ ได้ทำหน้าที่เป็นแกนนำการก่อตั้ง CSCAP-ไทยขึ้น และทำหน้าที่เป็นกองเลขาธิการเฉพาะกาลตราบเท่าที่จำเป็น

การเปลี่ยนแปลงในขอบเขตและจุดเน้นในการศึกษาความมั่นคง

การศึกษาความมั่นคง (security studies) โดยประเพณีแล้วให้ความสำคัญที่สอดคล้องกับมิติทางทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศตะวันตก ในยุคสงครามเย็นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง Klaus Knorr อธิบายไว้ในปี ค.ศ. 1973 ว่า "ความมั่นคงแห่งชาตินั้น จำพวเจ้าถือว่าเป็นคำย่อของความมั่นคงทางทหาร และคำนี้บ่งถึงสาขาวิชาที่ว่าด้วยการเสริมสร้างกำลังทางทหารของชาติ และการใช้กำลังดังกล่าวในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นสำคัญ" (๑) ถึงแม้ Knorr จะยอมรับว่า ความมั่นคงทางทหารของรัฐนั้นจะขึ้นอยู่กับว่ารัฐใช้กำลังทหารอย่างไร และมีการใช้เครื่องมืออื่น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งอิทธิพลด้วยก็ตาม แต่เครื่องมืออื่น ๆ นั้นก็เป็นเพียงเครื่องมือเสริมเท่านั้น (๒)

มโนคติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาตินี้ มีพื้นฐานมาจากการมองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในสายตาสถาปัตยกรรมทางการเมือง (political realist) ซึ่งมี Hans J. Morgenthau เป็นนักคิดชั้นนำของสำนักนี้ ตามความคิดของนักสัจนิยมนั้น การเมืองระหว่างประเทศเป็นการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ แตกต่างจากการเมืองในประเทศก็ตรงที่ว่าการต่อสู้นั้นใช้ความรุนแรงเป็นสำคัญ Morgenthau อธิบายว่า

"ประวัติศาสตร์ได้แสดงให้เห็นตลอดมาว่าชาติที่มีบทบาทในการเมืองระหว่างประเทศ ต่างเตรียมตัวที่จะเข้าสงคราม หรือทำสงครามอยู่แล้ว หรือกำลังฟื้นตัวจากสงคราม" (๓)

นักสังคมนิยมอธิบายว่า ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะระบบระหว่างประเทศนั้นขาดอำนาจส่วนกลาง จึงเปรียบเสมือนเป็นสภาพอนาธิปไตย ในสภาพเช่นนี้ Kenneth Waltz กล่าวว่า "ความมั่นคงเป็นเป้าหมายสูงสุด" (4) ในภาวะที่อาจเกิดสงครามได้ทุกเมื่อ การใช้กำลังหรือการขู่จะใช้กำลังได้อย่างเชี่ยวชาญเท่านั้น จะช่วยให้รัฐอยู่รอดได้ กำลังทางทหารจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความมั่นคงของชาติ ความคิดแนวนี้นี้เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายทั้งในสหรัฐอเมริกาและในยุโรปในทศวรรษที่ 1960 เพราะสอดคล้องกับสถานการณ์สงครามเย็น ความตึงเครียดระหว่างประเทศในช่วงนั้นทำให้รัฐต่าง ๆ มุ่งเสริมสร้างกำลังอาวุธและแสวงหาสัมพันธมิตรทางทหารเพื่อความมั่นคงของตน

ขณะที่โลกตะวันตกที่พัฒนาแล้วมองแหล่งคุกคามความมั่นคงแห่งชาติว่ามาจากภายนอก และเป็นการคุกคามกำลังทางทหาร ประเทศที่ด้อยพัฒนาซึ่งส่วนใหญ่ถือกำเนิดภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองก็มองปัญหาความมั่นคงของชาติแตกต่างออกไป นอกเหนือไปจากภัยคุกคามความมั่นคงจากภายนอกแล้ว ผู้นำยังมองปัญหาความมั่นคงแห่งชาติว่ามีต้นตอสำคัญอยู่ภายในประเทศและ เป็นภัยที่มีมิติทั้งทางด้านทหาร, สังคม, เศรษฐกิจและการเมืองควบคู่กันไป และมักให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าหรือมากกว่าภัยคุกคามจากภายนอก เพราะประเทศอดีตอาณานิคมเหล่านี้โดยทั่วไปแล้วขาดความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้นทางสังคมการเมือง ขาดสิ่งที่เรียกว่า "ความชอบธรรมอย่างไม่มีเงื่อนไข" (unconditional legitimacy) ทำให้ต้องเผชิญกับปัญหาชนกลุ่มน้อย ความยากจน การก่อการร้าย ฯลฯ ผู้นำประเทศเหล่านี้จึงมีเป้าหมายซึ่งอาจรวมเรียกกว้าง ๆ ว่าเป็น "การสร้างชาติ" เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ ผู้นำส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญที่สุดกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยเหตุผลสำคัญสองประการ ประการแรก การพัฒนาเศรษฐกิจจะช่วยสร้างฐานของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นทางการบริหาร การคลัง การอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี เพิ่มประสิทธิภาพของกำลังอำนาจของรัฐอื่นจะช่วยเสริมสร้างเอกราชและอธิปไตย ประการที่สอง การพัฒนาทางเศรษฐกิจจะช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งก็จะช่วยลดความขัดแย้งในสังคม อันเกิดจากความแตกต่างกันระหว่างชนชั้น เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ภูมิภาคและอุดมการณ์ ทั้งนี้เพราะความขัดแย้งดังกล่าวอาจมีผลคุกคามความอยู่รอดของชาติ หรือของรัฐบาล กำลังทางทหารนั้นนอกจากจะไว้ใช้ป้องกันภัยคุกคามจากภายนอกแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการรักษาเสถียรภาพในประเทศ ซึ่งผู้นำมักอธิบายว่าจำเป็นต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

คำจำกัดความความมั่นคงแห่งชาติเริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อความตึงเครียดจากสงครามเย็นลดลง ในทศวรรษ 1970 ประเด็นทางเศรษฐกิจเริ่มเข้ามามีความสำคัญในคำจำกัดความความมั่นคงด้วย อันเป็นผลมาจากสภาพความพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน (complex interdependence) ทำให้สมมติฐานหลักของความคิดสังคมนิยมทางการเมืองถูกท้าทาย ในประการแรก สมมติฐานที่ว่ารัฐเป็นตัวแสดงสำคัญเหนือตัวแสดงอื่น ๆ นั้น ถูกท้าทายเมื่อวิกฤตการณ์น้ำมันในทศวรรษ 1970 แสดงให้เห็นว่าตัวแสดงอื่น ๆ นอกเหนือจากรัฐ เช่น OPEC สามารถมีบทบาทสำคัญบนเวทีโลก และมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ ในสภาวะความพึ่งพาซึ่งกันและกันนี้ปรากฏชัดด้วยว่า การใช้กำลังหรือการขู่จะใช้กำลังไม่ใช่เครื่องมือในการดำเนินนโยบายที่จะได้ผลเสมอไป ซึ่งก็หมายความว่าความมั่นคงทางทหารไม่จำเป็นต้องเป็นประเด็นหลักในนโยบายต่างประเทศ ดังที่ Henry Kissinger แสดงความคิดเห็นไว้ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐในปี ค.ศ. 1975

"ไม่เป็นการเพียงพออีกต่อไปที่จะมีความก้าวหน้าในการรับมือกับวาระทางการทูตตามประเพณีเดิม ประเด็นปัญหาใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนได้ปรากฏขึ้น ปัญหาพลังงาน ทรัพยากร สภาพแวดล้อม ประชากร การใช้อวกาศและทะเล ปัญหาเหล่านี้มีความสำคัญเท่ากับปัญหาความมั่นคงทางทหาร อุดมการณ์และการแก่งแย่งดินแดน ซึ่งโดยประเพณีแล้วปรากฏอยู่ในวาระทางการทูต"

ขณะที่ขอบเขต (parameter) ของการศึกษาความมั่นคงขยายกว้างขึ้นเพราะความต้องการพึ่งพาซึ่งกันและกัน การสิ้นสุดของสงครามเป็นยังกระตุ้นให้ต้องมีการทบทวนมโนคติของความมั่นคงกันใหม่ โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจที่แผ่ขยายเข้ามาในภูมิภาคนี้ได้เป็นปัญหาความมั่นคงหลักอีกต่อไป ประเด็นปัญหาใหม่ที่ไม่ใช่ทางทหารก็เด่นชัดมากขึ้น แต่ส่วนหนึ่งเป็นเพราะประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศอาเซียนมองปัญหาความมั่นคงกว้างกว่าประเทศตะวันตก จึงไม่มีความรู้สึกรีบด่วนเท่าในอันที่จะทบทวนมโนคติของความมั่นคงกันใหม่

อย่างไรก็ตาม ทรรศนะทางความมั่นคงของประเทศอาเซียน ถึงแม้จะประกอบด้วยหลายมิติก็ตาม แต่ก็สะท้อนถึงความกังวลเป็นสำคัญกับปัญหาความมั่นคงภายในซึ่งถูกมองว่าท้าทายความอยู่รอดของระบอบการปกครองและผู้กุมอำนาจปกครอง ปัญหาภายนอกก็จะถูกมองในแง่ที่ว่าประเทศจะถูกแทรกซึมและแทรกแซงจากภายนอกอันจะมีผลกระทบต่อเสถียรภาพในประเทศเป็นสำคัญ การสิ้นสุดของสงครามเป็นน่านมาซึ่งสภาพแวดล้อมทางความมั่นคงใหม่และปัญหาใหม่ซึ่งเกี่ยวโยงกับปัญหาความมั่นคงนอกประเทศ ทำให้ต้องให้ความสนใจกับเสถียรภาพของภูมิภาคมากขึ้น (๑)

สภาพแวดล้อมใหม่ทางความมั่นคงได้แก่การเปลี่ยนแปลงที่ยังคงไม่สิ้นสุดของโครงสร้างอำนาจทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค จากสองศูนย์อำนาจไปสู่หลายศูนย์อำนาจ สหภาพโซเวียตแตกสลาย อำนาจของสหรัฐอเมริกาถดถอยลงโดยเปรียบเทียบ ดังประจักษ์ในการถอนฐานทัพจากฟิลิปปินส์ และปัญหาทางเศรษฐกิจที่ประสบอยู่ ขณะเดียวกัน จิตความสามารถทางเศรษฐกิจและทางทหารของจีนก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ญี่ปุ่นซึ่งเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอยู่แล้วก็มีศักยภาพที่จะเป็นมหาอำนาจทางทหาร ได้ถ้าต้องการ หากอินเดียประสบความสำเร็จในการปฏิรูปทางเศรษฐกิจก็จะเป็นศูนย์อำนาจสำคัญอีกศูนย์หนึ่งที่ต้องนำเข้ามาพิจารณาในนโยบายความมั่นคง ปัญหาความมั่นคงในปัจจุบันก็คือ ความไม่แน่นอนอันเกิดจากการวิวัฒนาการของโครงสร้างอำนาจที่ยังไม่ลงตึง ในสภาพเช่นนี้ สิ่งที่เราควรได้รับการศึกษาและวิเคราะห์ด้านความมั่นคงก็คือ แนวโน้มในนโยบายบทบาทในภูมิภาคของศูนย์อำนาจเหล่านี้ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศที่จะมีผลกระทบ พฤติกรรมของประเทศเหล่านั้นบนเวทีระหว่างประเทศ สิ่งที่ต้องศึกษาในบริบทของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็คือ ประเทศในภูมิภาคจะสร้างระเบียบระหว่างประเทศใหม่ รวมทั้งกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศแบบไหนที่จะช่วยเสริมสร้างหรือประกันความมั่นคงในภูมิภาค ประเทศที่พึ่งระบบสัมพันธมิตรแบบทวิภาคีเช่นไทยควรปรับตัวอย่างไรหรือไม่ สมาคม ASEAN จะต้องปรับตัวอย่างไร ARF ควรพัฒนาไปในทางใดที่จะมีประสิทธิผลในการเสริมสร้างความมั่นคงได้ มโนคติเช่น common security, comprehensive security จะนำมาใช้ปฏิบัติในภูมิภาคนี้ได้อย่างไร เป็นต้น

ในทางด้านเศรษฐกิจ เมื่อประเทศอาเซียนทั้งหลายหันไปยึดยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจโดยการส่งออก (export oriented development strategy) ซึ่งแม้จะมีผลให้อัตราการ

เติบโตทางเศรษฐกิจสูงขึ้นเหนืออัตราเฉลี่ยของโลกมากก็ตาม แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้ชะตากรรมเศรษฐกิจของประเทศต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของกระแสเศรษฐกิจโลก มิติความมั่นคงทางเศรษฐกิจจึงเกี่ยวโยงกับสภาวะนอกประเทศมากขึ้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้ความมั่นคงทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับการคงไว้ซึ่งระบบการค้าของโลกที่เปิดกว้าง ซึ่งถูกคุกคามด้วยแนวโน้มที่จะเกิดกลุ่มการค้า (trade bloc) และความล้มเหลวของ World Trade Organization (WTO) ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจอันเกิดจากการกีดกันทางการค้าซึ่งมีผลให้เกิดการตกต่ำในทางเศรษฐกิจในประเทศ เป็นที่ถกเถียงกันว่าจะมีผลต่อเสถียรภาพในประเทศด้วย ควบคู่กันไปกับแนวโน้มที่เป็นภัยต่อความมั่นคงก็คือ ความพยายามที่จะส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคด้วย ในรูปของ APEC AFTA PECC และบริเวณการเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth areas) การศึกษาความมั่นคงในมิติทางเศรษฐกิจจึงเป็นเรื่องที่ต้องได้รับความสำคัญมากยิ่งขึ้น ซึ่งรวมทั้งการศึกษาลักษณะของทั้งการกีดกันการค้า และการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจไม่แต่ในด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ผลที่ปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอาจมีต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย เช่น ในบริบทของ "การใช้ความพึ่งพากันและกันทางเศรษฐกิจเพื่อวัตถุประสงค์ทางยุทธศาสตร์" (strategic use of economic interdependence)

ทางด้านการทหาร การสิ้นสุดของสงครามเป็นซึ่งสร้างความไม่แน่นอนบนเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ผลกระทบต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เห็นได้จากการเสริมสร้างกำลังทางทหารในหมู่ประเทศอาเซียน ซึ่งมุ่งไปในทางทำสงครามตามแบบ (conventional warfare) ต่างจากการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย (counter-insurgency warfare) ที่เน้นกันแต่เดิม เป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจก็ทำให้รัฐมีเจตจำนงแน่วแน่มากยิ่งขึ้นในอันที่จะรักษาทรัพยากรของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรนอกฝั่งทะเลในเขตเศรษฐกิจเฉพาะ (exclusive economic zone) ของตน อาวุธที่จัดหามาใหม่จึงมีสมรรถนะในการทำลายและวิธีปฏิบัติการสูงขึ้นอย่างมาก ซึ่งอาจสร้างความไม่ไว้วางใจระหว่งกัน และนำไปสู่การแข่งขันสร้างอาวุธและบั่นทอนเสถียรภาพของภูมิภาคในที่สุด ดังนั้นในด้านการทหาร ประเด็นที่ควรศึกษาจะประกอบด้วย ปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการจัดหาอาวุธเพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการมองภัย (threat perceptions) วัฒนธรรมทางยุทธศาสตร์ (strategic culture) กระบวนการตัดสินใจนโยบายการจัดหาอาวุธกระบวนการ คำอาวุธระหว่างประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ควรมีการศึกษามาตรการสร้างความมั่นคงและความมั่นใจ (security and confidence building measures - CSBMs) การจำกัดหรือการลดกำลังอาวุธ ทั้งที่เป็นอาวุธตามแบบอาวุธนิวเคลียร์ อาวุธเคมี และอาวุธชีวะ เป็นต้น

ในอีกทางหนึ่ง การสิ้นสุดของสงครามเป็นก็มีผลให้ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเคยเป็นคู่กรณีกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือประเทศอาเซียนกับกลุ่มประเทศอินโดจีนเริ่มปรับความสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดประเด็นศึกษาการขยายระเบียบในภูมิภาคจากประเทศอาเซียนไปครอบคลุมทั้ง 10 ประเทศในภูมิภาค การจะรวมประเทศที่แตกต่างทางอุดมการณ์และระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจจะมีผลกระทบต่อ "กระบวนการอาเซียน" และ "วิญญานอาเซียน" เพียงไร การเกิดองค์การที่ครอบคลุมภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก เช่น APBC หรือ องค์การระดับโลก เช่น GATT และ WTO จะมีผลต่อความสำคัญของ ASEAN บนเวทีระหว่างประเทศหรือไม่เพียงไร ทั้งหมดนี้นับเป็นการท้าทายการศึกษากระบวนการบูรณาการภูมิภาค (regional integration)

ถึงแม้จะเกิดปัญหาความมั่นคงใหม่ ๆ ที่มีต้นตอจากภายนอกมากขึ้น แต่ปัญหาภายในประเทศก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงเป็นส่วนใหญ่ กล่าวโดยสรุปก็คือ ปัญหาการสร้างชาติ (nation-building) ^(๑๐) การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทำให้เกิดปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งมีแนวโน้มไปในทางที่มากขึ้น ปัญหาของการบูรณาการ ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ต้องการรักษาเอกลักษณ์ของตน ปัญหาความแปลกแยกอาจรุนแรงมากขึ้นถ้าหากผสมเข้ากับการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ปัญหาความต้องการมีส่วนร่วมในการปกครองซึ่งเพิ่มขึ้นพร้อมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เพราะชนชั้นกลางซึ่งมีการศึกษาดีขึ้น และได้รับข่าวสารและตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น ขณะเดียวกัน ประชาชนในระดับรากหญ้าก็มีความตื่นตัวในสิทธิและการรักษาผลประโยชน์ของตนมากขึ้น ส่วนหนึ่งเพราะบทบาทขององค์กรเอกชนและการได้รับข่าวสาร ทั้งหมดนี้ไม่ทำทาบระบอบการเมืองการปกครองที่เป็นอยู่ และการรักษาเสถียรภาพในประเทศ ปัญหาเหล่านี้ยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการศึกษาต่อไป

นอกจากนี้แล้วยังมีประเด็นปัญหาใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งทำทาบต่อการศึกษาวิจัยซึ่งรวมทั้งปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งรวมถึงน้ำ ปัญหาอันเกิดจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ปัญหาการอพยพทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ปัญหาโรคเอดส์ ซึ่งมีผลต่อความมั่นคงของประเทศและภูมิภาค

ก้าวต่อไปในการศึกษาความมั่นคงในภูมิภาค

การเปลี่ยนแปลงในสภาวะแวดล้อมทางความมั่นคงดังกล่าวเชื้อเชิญและท้าทายให้มีคำถามจำนวนหนึ่งที่ควรหยิบยกขึ้นมาหาคำตอบซึ่งจะเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาความมั่นคงต่อไป ^(๑๑)

(1) ขอบเขตการศึกษาความมั่นคงนั้นครอบคลุมกว้างไกลเพียงใด ?

ถ้าดูสภาพแวดล้อมความมั่นคงหลังสงครามเย็น การศึกษาความมั่นคงทำได้ทั้งระดับโลก ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเด็นปัญหาที่จะศึกษา ปัญหา ก็คือจะจัดลำดับความสำคัญของระดับต่าง ๆ นี้ได้อย่างไร ในเรื่องนี้มีผู้แนะว่าขึ้นอยู่กับบริบทของความมั่นคงของแต่ละประเทศ

(2) กลุ่มเป้าหมายของการศึกษาความมั่นคงควรเป็นใคร ?

คำตอบในข้อนี้มีแบ่งออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคิดว่าการศึกษาด้านจะ "ตรงปัญหา" (relevant) ก็ควรตรงกับความต้องการของ "ตลาด" อีกฝ่ายหนึ่งคิดว่าในยุคที่มีการติดต่อในลักษณะพหุภาคี (multilateralism) ควรต้องมีโมเดลและทฤษฎีใหม่ ๆ แทนกรอบการวิเคราะห์ที่ตกทอดมาจากสมัยสงครามเย็น ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยที่ "ไม่ตรงปัญหา" เพื่อหลีกเลี่ยงการบงการของ "ตลาด" คือผู้กำหนดนโยบายและรัฐบาล แต่เป็นการรับใช้ความต้องการทางวิชาการ

(3) วิธีการศึกษาความมั่นคงควรใช้อะไรเป็นพื้นฐานทางมโนคติและทฤษฎี ?

ผู้ศึกษาความมั่นคงส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า ในการศึกษาความมั่นคงในภูมิภาคต้องให้ความสำคัญกับการมีพื้นฐานที่แน่นแฟ้นทางทฤษฎีและทางมโนคติ และเป็น interdisciplinary การศึกษาความมั่นคงไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะแต่มิติทางทหาร ควรให้ความสำคัญด้วยการทำให้เกิดภูมิภาค (regionalization) เช่น บริเวณลุ่มแม่น้ำโขง หรือบริเวณที่เรียกกันว่า natural economic territories เช่น จีนภาคใต้ ชองกง และไต้หวัน เป็นต้น

(4) ทรัพยากร สำหรับการศึกษาความมั่นคงมีเพียงใด และจะเสริมสร้างได้อย่างไร ?

ข้อสังเกตอย่างหนึ่งซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะประเทศไทยแต่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็คือ จำนวนนักวิชาการที่ทำงานในสาขาวิชานี้มีจำกัดอย่างยิ่ง ผู้ที่ทำการศึกษส่วนใหญ่จะเป็นนักวิชาการผู้ใหญ่ซึ่งศึกษาในชั้นปริญญาโทและ เอกจากต่างประเทศในตะวันตกในสาขารัฐศาสตร์ หรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นักวิชาการรุ่นใหม่ในสาขาวิชานี้ซึ่งมีจำนวนน้อยมากเช่นกันแต่จะมีความเชี่ยวชาญเฉพาะมากขึ้น จำนวนผู้ศึกษาความมั่นคงนี้เป็นข้อจำกัดในการศึกษาวิจัยในสาขาวิชานี้ที่สำคัญ

เพื่อแก้ปัญหาในระบะสั้นและระบะกลาง น่าที่จะมีการส่งเสริมให้มีการ "ข้ามเขตแดน" ของความเชี่ยวชาญของกันและกัน และนักวิชาการควรมีโอกาสมากขึ้นที่จะทำงานกับผู้เชี่ยวชาญในต่างประเทศ ในด้านนี้สถาบันศึกษาความมั่นคงฯ ได้เข้าร่วมโครงการวิจัยกับ SIPRI และ Griffith University และเข้าร่วม Study Group ของ CSCAP การแลกเปลี่ยนความรู้ ความเชี่ยวชาญ และความคิดระหว่างนักวิชาการ/นักวิจัย กับหน่วยงานรัฐบาล หรือหน่วยงานที่ กำหนดนโยบายก็ควรได้รับการส่งเสริมเช่นกัน

ทรัพยากรอีกอย่างหนึ่งที่ขาดแคลนก็คือ ทรัพยากรทางการเงิน ซึ่งทำให้ขาดบุคลากร และเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวของการศึกษาวิจัยทางความมั่นคง แหล่งทุนสำคัญที่ทำให้สถาบัน ๓ ดำเนินงานอยู่ได้มาจากมูลนิธิต่างประเทศ

สถาบันการศึกษาความมั่นคงได้ดำเนินงานมาอย่างเข้าปีที่ 13 แล้ว ได้สร้างความเป็นที่ยอมรับในหมู่สถาบัน นักวิชาการ และนักวิจัยในต่างประเทศ รวมทั้งองค์การระหว่างประเทศ แต่ยังคงต้องหาคำตอบปัญหาที่ว่า การศึกษาความมั่นคงที่ตอบสนองความต้องการทางวิชาการแทน ความต้องการของหน่วยงานของรัฐโดยตรงนั้น จะต้องพึ่งทรัพยากรทางการเงินจากต่างประเทศ อยู่ตลอดไปหรือไม่ ?

- (1) Klaus Knorr, "National Security Studies: Scope and Structure" ใน Frank N. Trager and Philip S. Kronenberg, National Security and American Society (Wichita, Kansas: University Press of Kansas, 1973) หน้า 6
- (2) อ้างแล้ว (Ibid)
- (3) Hans J. Morgenthau, Politics Among Nations (New York: Knopf, 1962) หน้า 36
- (4) Kenneth Waltz, Theory of International Politics (Reading, Mass: Addison Wesley, 1979) หน้า 126
- (5) Mohammad Ayoob, "Regional Security and the Third World" ใน Mohammad Ayoob, editor, Regional Security in the Third World (London, Croom Helm, 1986) หน้า 15
- (6) Kusuma Snitwongse and Sukhumbhand Paribatra, "Economic Change and National Security the Uncertain Nexus", Keynote Address Prepared for the Workshop on "Economic Change and National Security in ASEAN Countries" organized by the Institute of Security and International Studies, Chulalongkorn University and the Institute of Southeast Asian Studies, Singapore on 23-25 August 1984, Bangkok.
- (7) Robert O. Keohane and Joseph Nye, Power and Interdependence (Boston: Little, Brown and Company, 1977) หน้า 24
- (8) Henry Kissinger, "A New National Partnership", Department of State Bulletin, February 17, 1975 p.199, cited in Ibid., p.26.
- (9) สำหรับภาพรวมปัญหาความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดู Kusuma Snitwongse, "Securing ASEAN's Future: An Overview of Security in Southeast Asia", Harvard International Review, Vol.XVI, No.2, Spring 1994
- (10) สำหรับรายละเอียด ดู Kusuma Snitwongse, "Internal Problems of the ASEAN States: The Dilemmas of Nation-Building", in T.B. Millar, ed., International Security in the Southeast Asian and Southwest Pacific Region (St. Lucia: University of Queensland Press, 1983).

- (11) ส่วนหนึ่งของข้อความนี้รวบรวมมาจากรายงานการประชุม The Future of Asia Pacific Security Studies and Exchange Activities, Bali, Indonesia, December 12-15, 1993.

LIST OF ENGLISH PUBLICATIONS

Institute of Security and International Studies
Chulalongkorn University Bangkok 10330

(As of June 1994)

Sukhumbhand Paribatra, ISIS Paper 1: From Enmity to Alignment
/ Thailand's Evolving Relations with
China (1987)

Jonathan Stromesth, ISIS Paper 2: Time on Whose Side in
Cambodia? (1988)

Lewis M. Stern, ISIS Paper 3: Conflict and Transition in
the Vietnamese Economic Reform Program
(1988)

Donald E. Weatherbee, ISIS Paper 4: ASEAN and Pacific
Regionalism (1989)

David I. Steinberg, ISIS Paper 5: Crisis in Burma Stasis and
Change in a Political Economy in Turmoil
(1989)

Vitit Muntarbhorn: The Challenge of Law Legal Cooperation
among ASEAN Countries (1987)

William S. Turley: Confrontation or Coexistence the Future
of ASEAN-Vietnam Relations (1985)

Vinita Sukrasep: ASEAN in International Relations (1989)

Chai-anan Samudavanija, Kusuma Snitwongse and Suchit
Bunbongkarn : From Armed Suppression to Political Offensive,
Attitudinal Transformation of Thai Officers
Since (1976)

สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ : นานาทัศนะว่าด้วย คลังอาวุธสำรอง

ดร. กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2530)

ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ดร. กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา : สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง (2535)

ดร. สุรชาติ บำรุงสุข : ระบบทหารไทย, บทศึกษากองทัพในบริบททางสังคม (2530)

ดร. สุรชาติ บำรุงสุข : ไทย-สหรัฐ, ความสัมพันธ์ทางทหารยุค เปรม- เรแกน (2529)

ดร. วิจิตา ศกรเสถียร : อาเซียนในการเมืองโลก (2528)

ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : ประเทศไทยในโลกแห่งความเปลี่ยนแปลง, บทบาทของฝ่ายนิติบัญญัติในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ (2531)

รศ.ดร. กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา : รอยร้าวในสังคมไทย, บุรณาการกับปัญหาความมั่นคงของชาติ (2531)

ดร. อภิญา รัตนมงคลมาศ, อาจารย์วิจิตรนันท์ หงษ์สุทธิรักษ์ : ประเทศไทยมุ่งสู่ศตวรรษที่ 21, ประเด็นสำคัญในนโยบายสาธารณะและต่างประเทศของประเทศไทยในทศวรรษหน้า (2537)

**งานวิจัยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล กับกิจกรรมวิเทศคดีศึกษา**

**รศ.ดร.เอกิชาติ ชำรสฤทธิรงค์
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล**

**งานวิจัยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล กับกิจกรรมวิเทศศึกษา**

รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ จ้าวสุทธธิรงค์
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล
11 สิงหาคม 2537

กิจกรรมหลักของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ก่อกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรกในคณะสาธารณสุขศาสตร์ เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2509 โดยใช้ชื่อว่า "ศูนย์วิจัยประชากรและสังคม" ต่อมาได้รับอนุมัติจากรัฐบาลตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 เป็น "สถาบันวิจัยประชากรและสังคม" มีสถานภาพเป็นสถาบันหนึ่งในมหาวิทยาลัยมหิดลตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินการศึกษาวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ในภาวะที่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยครอบคลุมเนื้อหาใน 5 กลุ่มใหญ่ คือ เพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ การเปลี่ยนแปลงประชากรและครอบครัว ประชากรและสุขภาพอนามัย การย้ายถิ่นและการขยายเมือง และประชากรและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรและพัฒนาสังคมไทย นอกจากนี้จะดำเนินการวิจัยเองแล้ว สถาบันฯ ยังมุ่งส่งเสริมสนับสนุนและร่วมมือกับหน่วยงานอื่นทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยในการทำวิจัยทางด้านประชากรและสังคม

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ได้บริการสอนหลักสูตรสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประชากรและสังคมและสาขามานุษยวิทยาประยุกต์ และหลักสูตรประชากรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต โดยคำนึงถึงความเป็นเลิศทางวิชาการในการผลิตและพัฒนากำลังคนระดับสูง เพื่อเสริมสร้างขีดความรู้ความสามารถ และพัฒนาให้ผู้เข้ารับการศึกษากลายเป็นผู้วางแผน วิเคราะห์ วิจัยปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชากรของประเทศ นอกจากนี้ สถาบันฯ ยังเปิดสอนหลักสูตรนานาชาติ เน้นด้านอนามัยเจริญพันธุ์เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันอีกด้วย

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ยังให้บริการทางวิชาการในหลายด้าน อาทิเช่น การเผยแพร่ข่าวสาร และการศึกษาด้านประชากร เพื่อรวบรวมและเผยแพร่ผลการวิจัยทางประชากรและสังคม หนังสืออ้างอิงต่างๆ ตลอดจนตำราและข้อมูลทางประชากรและสังคม สถาบันฯ ยังทำการพิมพ์เผยแพร่เอกสารรายงานการวิจัย วารสารประชากรและสังคม จัดหมายข่าวประชากรและการพัฒนา จัดหมายข่าวงานวิจัยทางสังคมศาสตร์เรื่องโรคเอดส์และสารประชากรมหาวิทยาลัยมหิดล นอกจากนี้ ยังเปิดอบรมหลักสูตรระยะสั้น ทั้งระดับชาติและนานาชาติ เกี่ยวกับระเบียบวิธีการศึกษาวิจัยทางประชากรและสังคม และมีการแลกเปลี่ยนนิสิตวิชาการ และนิสิตวิจัยระหว่างประเทศ เพื่อพัฒนาและขยายขีดความรู้ความสามารถของบุคคลให้กว้างขวางยิ่งขึ้นอีกด้วย

กิจกรรมวิชาการของสถาบัน

การวิจัย

- เพศสัมพันธ์และโรคเอดส์
- การเปลี่ยนแปลงประชากรและครอบครัว
- ประชากรและสุขภาพอนามัย
- การย้ายถิ่นและความเป็นเมือง
- ประชากรและสิ่งแวดล้อม

การบริการทางวิชาการ

การเผยแพร่

- เอกสารงานวิจัยและคำรา
- เอกสารการประชุมและสัมมนาเชิงวิชาการ
- วารสารวิจัยประชากรและสังคม
- จดหมายข่าวประชากรและการพัฒนา
- จดหมายข่าวทางสังคม-ศาสตร์เรื่องโรคเอดส์
- สารประชากรมหาวิทยาลัยมหิดล

การอบรมระยะสั้น

- ภาษาไทย
- ภาษาอังกฤษ

การแลกเปลี่ยนนิสิต

การและนิสิตระหว่างประเทศ

ฯลฯ

การเรียนการสอน

- ปริญญาเอกประชากรศาสตร์
- ปริญญาโทวิจัยประชากรและสังคม (หลักสูตรภาษาไทย)
- ปริญญาโทวิจัยประชากรและสังคม (หลักสูตรนานาชาติ ด้านอนามัยเจริญพันธุ์)
- ปริญญาโทมานุษยวิทยาประยุกต์

งานวิจัยของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ภาวะการณต่างๆที่เกิดขึ้นในโลกย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของกาลเวลา ในอดีต หลายประเทศต้องประสบกับปัญหาการ **เพิ่มขึ้นของประชากรที่เป็นไปอย่างช้าๆ** เนื่องจากมีภาวะการเกิดและการตายสูง นโยบายที่จำเป็นจึงเป็นนโยบายที่สนับสนุนให้มีการเกิด ต่อมาเมื่อการเจ็บป่วยและการตายถูกควบคุมลงได้ด้วยความรู้ความก้าวหน้าของวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ รวมทั้งการพัฒนาในอีกหลายๆ ด้าน ปัญหาใหม่ที่หลายๆ ประเทศในโลกต้องเผชิญก็คือ **การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรที่** เชื่อกันว่าเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศ และเมื่อมีการค้นพบวิธีการคุมกำเนิดสมัยใหม่ หลายวิธีจนมนุษย์ประสบความสำเร็จในการควบคุมภาวะการเกิด มิติใหม่ของปัญหาที่ตามมาก็คือเรื่องของ**คุณภาพของประชากร**

ปัจจุบัน ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในหลายๆ แง่มุม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของโลกไปในทางลบ ส่งผลต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชากรในหลายๆ ภูมิภาคของโลก ทั้งเกิดปัญหามานับประการตามมา อาทิ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาความอดอยากและเจ็บป่วยจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ปัญหาการเจ็บป่วยอันเกิดจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม รวมทั้งการเจ็บป่วยที่เกิดจากพฤติกรรมในการบริโภคและพฤติกรรมทางเพศของมนุษย์เอง เช่น โรคขาดสารอาหารและโรคเอดส์ ปัญหาเกี่ยวกับที่ทำงานและรายได้ ปัญหาที่เกิดจากการย้ายถิ่นฐานของประชากร ปัญหาความยากจนในเขตเมืองและเขตชนบท ปัญหาครอบครัว ปัญหาวัยรุ่น ปัญหาเด็กและสตรี ปัญหาอนามัยแม่และเด็ก ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี และปัญหาโรคจิต เป็นต้น จะเห็นได้ว่า หลายๆ เรื่องเป็นปัญหาที่ยากต่อการแก้ไข และปัญหาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อโครงสร้างและสถาบันฯ ต่างๆ ในสังคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อ**สถาบันครอบครัว**--หน่วยพื้นฐานที่เล็กที่สุดของสังคม

สำหรับประเทศไทย แม้จะประสบผลสำเร็จในการลดอัตราเพิ่มของประชากรลงได้อย่างรวดเร็ว ในช่วงระยะกว่ายี่สิบปีที่ผ่านมา อันมีผลให้โครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ มีสัดส่วนของประชากรในวัยเด็กลดลง สัดส่วนของประชากรวัยแรงงานและวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น จนน่าจะก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรโดยส่วนรวมก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว จะเห็นได้ว่าประชากรของประเทศยังขาดการพัฒนาคุณภาพในอีกหลายด้าน

จากสภาพการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในปัจจุบันที่กำลังก้าวเข้าสู่ระดับนานาชาติอื่นจะต้องแข่งขันกับประเทศอื่นๆ ในโลกมากยิ่งขึ้น โครงสร้าง

ทางเศรษฐกิจในประเทศไทยได้เปลี่ยนไปสู่ภาคอุตสาหกรรมที่ทันสมัย โครงสร้างของชุมชนเริ่มเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรม หรือสังคมชนบท มาเป็นสังคมเมืองมากขึ้น การพัฒนาที่กำลังก้าวไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้งนั้น การที่จะให้ประชากรเป็นผู้กำหนด หรือสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาประเทศไทย จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการพัฒนาสภาพ และขีดความสามารถของประชากร ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วดังกล่าว

ปัญหาหลักที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ คือ **คุณภาพประชากรยังไม่อยู่ในระดับที่สามารถสนับสนุนการพัฒนาประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร** ความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทยกำลังลดน้อยลง ทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการขาดแคลนแรงงานทั้งในระดับพื้นฐาน ระดับกลางและระดับสูง ขณะเดียวกันก็เป็นที่น่าตกใจว่า ในอนาคต ประเทศไทยก็จะต้องมีแรงงานส่วนเกินที่เป็นแรงงานด้อยฝีมือที่ยังมีงานทำไม่เต็มทีในภาคเกษตรกรรมอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้น การพัฒนาฝีมือแรงงาน ให้สอดคล้องกับลักษณะโครงสร้างการผลิตด้านอุตสาหกรรม และเกษตรกรรมที่กำลังเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

ขณะเดียวกัน ความจริงที่ปรากฏก็คือ แม้ว่าเศรษฐกิจไทยจะขยายตัวอย่างมั่นคงและมีเสถียรภาพมากขึ้น หากผลกระทบในเชิงลบเนื่องจากการพัฒนาที่ผ่านมา ยังมีความไม่สมดุลในหลายด้าน นั่นคือ ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มครัวเรือนระดับต่างๆ ตลอดจนชนบทกับเมือง เป็นเหตุให้มีการอพยพย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมือง ส่งผลต่อเนื่องให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา

เมื่อพิจารณา **"ประชากร"** ในฐานะที่เป็นผู้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนั้น จะเห็นได้ว่า คุณภาพชีวิตของประชากรในสังคมไทยกำลังถูกกระทบกระเทือนจากการที่สังคมไทยต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคม ได้กลายเป็นปัญหาใหม่ และเป็นปัญหาใหญ่ วิกฤตชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมต้องปรับเปลี่ยนไปเป็นการดำเนินชีวิตในรูปแบบใหม่ การปรับตัวดังกล่าว นำมาซึ่งปัญหาของสังคมเมือง เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาความไม่มั่นคงของสถาบันครอบครัว ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาโสเภณี ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาสุขภาพอนามัยที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นเมืองของประเทศ เช่น โรคหัวใจ โรคมะเร็ง อุบัติเหตุและโรคเอดส์ เป็นต้น เหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อสภาพจิตใจ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่โดยรวม

นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว การระดมทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ประมง และแร่ธาตุต่างๆ มาใช้ในอัตราสูงเพื่อการพัฒนาและ

การขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยปราศจากการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ นับเป็นสาเหตุสำคัญทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาในก้าวต่อไป รัฐบาลจึงเน้นในส่วนที่จะก่อให้เกิดความสอดคล้องกับการดำรงชีวิตและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของประชากรโดยรวม ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 สำหรับช่วงปี พ.ศ. 2535-2539 จึงเน้นใน 3 ประเด็นหลัก คือ **การรักษาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม** เพื่อให้การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ **การกระจายรายได้และการกระจายการพัฒนาสู่ภูมิภาคและชนบท** **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม** โดยมีเป้าหมายและแนวทางอย่างเจาะจงในเรื่องของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษา และสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจ วัฒนธรรม และสังคม ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ในฐานะที่เป็นหน่วยงานหนึ่งในมหาวิทยาลัยมหิดล มีหน้าที่โดยตรงในการศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐาน และแสวงหาแนวทางแก้ไข ได้ตระหนักในปัญหาดังกล่าวเช่นกัน แนวทางการวิจัยของสถาบันฯ จึงมุ่งเน้นที่การวิจัยเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรเป็นหลัก เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความจริงของปัญหาที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่และจะเผชิญต่อไป อีกทั้งเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแนวนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ งานวิจัยอันหลากหลายของสถาบันฯ สามารถสรุปจัดกลุ่มได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ ดังนี้ คือ

กลุ่มแรก เป็นงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ในเรื่องของ**ความสัมพันธ์ทางเพศและโรคเอดส์ (Sexuality and AIDS)** เนื่องจากปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางเพศและโรคเอดส์ ได้กลายเป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนของประเทศ ที่ต้องการแนวทางการป้องกันและแก้ไขที่ทันด่วนที่ เพราะมีผลกระทบต่อชีวิตของบุคคล ครอบครัว และสังคมไทยทั้งประเทศ

กลุ่มที่สอง เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการ**เปลี่ยนแปลงประชากรและครอบครัว (Demographic Transition and Family)** เนื่องจาก ประเทศไทยนั้น นับได้ว่า ประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็วในการลดอัตราเพิ่มของประชากรในระยะเวลานั้น การพัฒนาในระดับต่อไปคือ ยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรให้ดีขึ้นโดยเฉพาะสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมไทย งานวิจัยในกลุ่มนี้จะรวมถึงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การวางแผนครอบครัวและภาวะ

เจริญพันธุ์ ภาวะการสมรสและการครองเรือน วัยรุ่น และผู้สูงอายุ

กลุ่มที่สาม เป็นงานวิจัยที่สนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาด้าน**สุขภาพอนามัยของประชากร**ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท (*Population and Health*) เนื่องจากความจริงที่ว่า การที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า คือสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ

กลุ่มที่สี่ เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ **การย้ายถิ่น และการขยายเมือง** (*Migration and Urbanization*) จากการที่ปัจจุบันประเทศไทยได้พัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรมมากขึ้น เป็นเหตุให้ประชากรย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมือง ส่งผลกระทบต่อการจ้างงาน รายได้ และระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งในถิ่นที่ย้ายเข้ามาและในถิ่นที่ย้ายออกไป การศึกษาทำความเข้าใจแง่มุมของสภาพการณ์ดังกล่าวจึงเป็นเรื่องจำเป็น

กลุ่มสุดท้าย เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ **ประชากร และสิ่งแวดล้อม** (*Population and Environment*) เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาใหญ่ และเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรทั้งทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งประชากรเองนับเป็นต้นเหตุหลักที่ก่อปัญหาให้สิ่งแวดล้อม สถาบันฯ จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประชากร และสิ่งแวดล้อมเป็นกลุ่มสำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง

นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว สถาบันฯ ยังให้ความสนใจเป็นพิเศษในเรื่อง **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์** (*Human Resource Development*) และ **การพัฒนาแบบยั่งยืน** (*Sustainable Development*) อีกทั้งเน้นในเรื่อง **สตรี และเด็ก** เพราะสตรีคือตัวแปรที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศในทุกระดับ ด้วยบทบาทของผู้ให้กำเนิดบุตร อบรมสั่งสอน และเลี้ยงดูบุตรให้เป็นทรัพยากรที่มีค่าในสังคม สตรียังเป็นกำลังสำคัญของชาติในการผลิตภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคธุรกิจ อีกทั้งเป็นผู้จรรโลงสังคมให้คงอยู่ ในขณะเดียวกัน เด็กก็คืออนาคตของชาติ จึงจะเห็นได้ว่าในเนื้อหางานวิจัยทุกกลุ่มของสถาบันฯ จะมีเรื่องของสตรีและเด็กเกี่ยวเนื่องอยู่เสมอ

สถาบันฯ มีความมุ่งหวังว่า ด้วยแนวทางการศึกษาวิจัยดังกล่าว จะเป็นส่วนร่วมในการช่วยกันก้าวไปให้ถึงซึ่ง**วัตถุประสงค์**และเป้าหมายที่กำหนดไว้ใน**แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ** นั่นคือ เศรษฐกิจและสังคมไทยมีการพัฒนาอย่างสมดุล ประเทศก้าวเข้าสู่ระดับนานาชาติมากขึ้น ขณะเดียวกันก็มีการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและชนบทอย่างเหมาะสม อันจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชากรส่วนใหญ่ในประเทศนั่นเอง

**แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่ 7 ปีพ.ศ. 2535-2539**

- วิชาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม
- กระจายรายได้และกระจายการพัฒนาสู่ภูมิภาคและชนบท
- พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม

การวิจัยของสถาบัน

- เพศสัมพันธ์และโรคเอดส์
- การเปลี่ยนแปลงประชากรและครอบครัว
- ประชากรและสุขภาพอนามัย
- การย้ายถิ่นและความเป็นเมือง
- ประชากรและสิ่งแวดล้อม

ยกระดับคุณภาพชีวิตประชากร

- ระดับบุคคล : ทารก เด็ก วัยรุ่น
สตรี ผู้สูงอายุ
- ระดับครอบครัว : พ่อ แม่ ลูก
- ระดับชุมชน : หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ
จังหวัด ประเทศ

การวิจัยเกี่ยวกับ เพศสัมพันธ์และโรค เอชส์

มหันตภัยโรคเอชส์ที่กำลังคุกคามประเทศต่างๆ ทั่วโลกนั้นเป็นที่ตระหนักกันดีในปัจจุบัน โลกกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาสำคัญนี้ และกำลังใช้ความพยายามหาทางแก้ไข ป้องกันการคุกคามจากโรคนี้อยู่ทุกวิถีทาง โดยเฉพาะประเทศไทยที่ถูกเพ่งเล็งและถูกขนานนามว่า เป็นแหล่งใหญ่ของการแพร่กระจายของโรคนี้ จากรายงานตัวเลขล่าสุดโดยกองโรคเอดส์ กระทรวงสาธารณสุข จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2535 พบว่า ในประเทศไทย มีผู้ป่วยด้วยโรคเอดส์เป็นจำนวน 1281 คน ที่สำคัญ ในจำนวนผู้ป่วยด้วยโรคเอดส์ที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปีนี้ ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มเสี่ยง ซึ่งได้แก่ ชายรักร่วมเพศ หญิงบริการทางเพศ หรือผู้ติดยาเสพติดอีกต่อไป หากแต่ครอบคลุมไปถึง ทารก เด็ก สตรีแม่บ้าน ฯลฯ การขยายตัวของผู้ติดเชื้อเอดส์ ดังกล่าว ทำให้เกิดความปรวิตถกขึ้นทั่วไปในประชาชนชาวไทย

นับแต่อุบัติการณ์ของโรคเอดส์ได้เริ่มขึ้นในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2527 ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ร่วมมือกันหาแนวทางแก้ไขและยับยั้งการกระจายของโรคนี้ไม่ให้ลุกลามมากกว่าที่เป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการรณรงค์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตระหนักถึงภัยร้ายแรง ตัวอย่างเช่น ในภาครัฐบาล ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2535-2539) ว่า ได้กำหนดแนวทางและมาตรการในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ โดยระบุให้มีการรณรงค์อย่างต่อเนื่อง เพื่อป้องกันโรคเอดส์ โดยเน้นให้ความรู้ในเรื่องโรคเอดส์ และเพศศึกษาแก่กลุ่มเป้าหมายที่สำคัญและต่อเนื่อง รวมทั้งส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และวิจัยเกี่ยวกับโรคเอดส์

ในขณะที่ด้านนักวิทยาศาสตร์การแพทย์ ได้ใช้ความพยายามคิดค้นวัคซีนหรือยาเพื่อรักษาโรคติดต่อร้ายแรงชนิดใหม่นี้ นักสังคมศาสตร์ก็ได้ตื่นตัวในการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาสาเหตุและป้องกันพฤติกรรมการสำส่อนทางเพศ ซึ่งเป็นตัวการสำคัญในการแพร่กระจายโรคเอดส์ งานวิจัยด้านพฤติกรรมทางเพศจึงเป็นสิ่งท้าทายความสนใจของนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ ด้วยเหตุที่ว่า ในอดีตไม่ค่อยมีผู้ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ทัศนคติของสังคมไทยที่ยังไม่ยอมรับการแสดงออก หรือการแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยในเรื่องเพศ นักวิจัยไทยในอดีตจึงพบว่า การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่งนัก การซักถามในเรื่องเพศจึงต้องใช้วิธีการถามแบบอ้อมๆ หรืออาศัยตัวชี้วัดต่างๆ แทนพฤติกรรมทางเพศโดยตรง

จากการค้นคว้าการศึกษาวิจัย ที่เกี่ยวข้องกันเรื่องเพศในประเทศไทยในอดีต จะพบว่า นับแต่ราวปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา วิวัฒนาการของการทำวิจัยที่เกี่ยวกับ

เรื่องเพศเป็นไปอย่างเชื่องช้า และมีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับการทำงานวิจัยในเรื่องเดียวกันในต่างประเทศ งานวิจัยในยุคแรกเริ่มเกี่ยวกับเรื่องนี้ เป็นการศึกษาค่านิยมและทัศนคติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเพศชายและเพศหญิง ในแง่การมีนัดเที่ยว (Dating) การเลือกคู่ครองและการแต่งงาน และมีการสำรวจความรู้ด้านเพศศึกษาของนักเรียน นักศึกษาจากสถาบันฯ ต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพศศึกษาในโรงเรียน สำหรับการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพทางเพศเพียงจะมีปรากฏชัดเจนในราว พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา และเป็นการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากการสำรวจความรู้ ทัศนคติ หรือค่านิยมทางเพศ มิใช่มุ่งเฉพาะข้อมูลด้านพฤติกรรมทางเพศแต่เพียงด้านเดียว (จรรยา เศรษฐบุตร, 2535) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ก็ยังมีจำนวนไม่มากเท่าที่ควร

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา (หลังจากที่มีการพบผู้ป่วยเอดส์รายแรกในประเทศไทย เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2527) อาจกล่าวได้ว่า การวิจัยเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ หรือพฤติกรรมทางเพศ ได้ขยายตัวอย่างกว้างขวาง โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะป้องกันการแพร่ขยายของโรคเอดส์ ทั้งนี้ ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโรคเอดส์ อาจจัดได้เป็น 4 กลุ่ม คือ การศึกษาทางคลินิก การศึกษาเชิงระบาดวิทยา การศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษา และการศึกษาด้านพฤติกรรมทางเพศ (Bencha Yoddumnern Attig, 1992)

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหานี้ที่เป็นปัญหาสาธารณสุขและปัญหาสังคมที่จะสืบเนื่องต่อไปอีกนานในอนาคต จึงได้ระดมนักวิจัยของสถาบันฯ ที่จะทำการศึกษาวิจัยด้านพฤติกรรมทางเพศ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อหยุดยั้งพฤติกรรมสำส่อนทางเพศที่เป็นสาเหตุสำคัญของการแพร่กระจายของโรคเอดส์ และเพื่อเป็นแนวทางในการรณรงค์ปรับเปลี่ยนความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม และการแสดงออกทางเพศของชาวไทย ขอบเขตของการวิจัยมิได้จำกัดเฉพาะกลุ่มเสี่ยงต่อโรคเอดส์หรือ HIV เท่านั้น แต่ได้ครอบคลุมไปยังกลุ่มอื่นๆ เพื่อเป็นการป้องกัน มิใช่การแก้ไขปัญหาคู่เพียงด้านเดียว นอกเหนือจากนี้สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ยังพัฒนาระเบียบวิธีวิจัย ไม่ว่าจะเป็นด้านการออกแบบงานวิจัย ความหลากหลายในการเก็บข้อมูล กลวิธีที่จะเข้าถึงประชากรในการวิจัย ฯลฯ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นที่ทราบกันดีว่าการเก็บข้อมูลด้านพฤติกรรมทางเพศของคนไทยเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และทำได้ไม่มากนัก

ผลงานการวิจัยด้านนี้ของสถาบันฯ ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ออกมาแล้วจำนวนหนึ่ง อาทิ การวิจัยเพื่อหาแนวทางส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัยในสำนักโสเภณี เพื่อป้องกันการกามโรคและโรคเอดส์ และในขณะนี้สถาบันฯ ได้ดำเนินการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กับพฤติกรรมทางเพศ และพฤติกรรมเสี่ยงต่อโรคเอดส์อยู่หลายโครงการ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ตามลักษณะพื้นที่และประชากรที่ศึกษา

กลุ่มแรก เป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศ เรื่อง การค้าประเวณีกับการพัฒนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการค้าประเวณีในกลุ่มหญิงบริการบางประเภทกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนบทบาทและสถานภาพของสตรี รวมทั้งกฎหมาย นโยบาย และโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้าประเวณี

กลุ่มที่สอง เป็นการศึกษาพฤติกรรมทางเพศของกลุ่มประชากรที่มีระดับความเสี่ยงต่อการติดเชื้อแตกต่างกันทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เช่น การศึกษาเรื่อง การวิจัยพฤติกรรมเพื่อป้องกันโรคเอดส์ในประเทศไทย โดยศึกษาในหญิงบริการทางเพศในสถานบริการราคาต่ำที่มีความเสี่ยงสูง ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท พนักงานขับรถบรรทุกกระยะไกลซึ่งมีความเสี่ยงปานกลาง ชายวัยผู้ใหญ่และชายวัยรุ่นในชุมชนรายได้ต่ำในเขตเมืองที่มีความเสี่ยงต่ำ

กลุ่มที่สาม เป็นการศึกษาวิจัยพฤติกรรมทางเพศของกลุ่มต่างๆ ในเขตเมือง เช่น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชีวิตและพฤติกรรมทางเพศที่เกี่ยวข้องกับความต้องการบริการด้านสุขภาพอนามัยของสตรีวัยรุ่นในโรงงานอุตสาหกรรม การศึกษาเปรียบเทียบ เรื่อง พฤติกรรมทางเพศและการใช้วิธีคุมกำเนิดในกลุ่มวัยรุ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาและวัยรุ่นที่ทำงานในโรงงาน การศึกษาทัศนคติของคู่สามี-ภรรยาต่อการใช้บริการทางเพศของสามี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากคู่สามี-ภรรยาที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันในกรุงเทพฯ และการศึกษาวิจัยเรื่อง เอดส์ในกรุงเทพมหานคร

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ อีกหลายโครงการ เช่น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลภายในและภายนอกครอบครัวที่มีต่อค่านิยมทางเพศของวัยรุ่นหญิง ในอำเภอนางรอง บุรีรัมย์ และการศึกษาตัวกำหนดพฤติกรรมทางเพศที่มีอิทธิพลต่อการเสี่ยงต่อการตั้งครรภ์และติดเชื้อโรคทางเพศสัมพันธ์ในกลุ่มเยาวชน เป็นต้น

การวิจัย เกี่ยวกับการ เปลี่ยนแปลงประชากรและครอบครัว

ในภาวะการณ์ปัจจุบัน การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงประชากรและครอบครัวนับเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจาก **ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคม**ที่มีความสำคัญยิ่ง การค้นคว้าหาความรู้เพื่อทราบถึงสภาพที่เป็นอยู่ ปัญหา และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงประชากรและสถาบันครอบครัว รวมทั้งความเกี่ยวเนื่องกันของการเปลี่ยนแปลงประชากรกับสถาบันครอบครัวจึงเป็นสิ่งจำเป็น ข้อมูลและข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหา และเพื่อปรับปรุง ส่งเสริมคุณภาพประชากร และสถาบันครอบครัว ให้เป็นหน่วยทางสังคมที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับพลพรรคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การวิจัยภายใต้กลุ่มการวิจัยที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงประชากรและครอบครัวของสถาบันวิจัยประชากรและสังคมนั้น ครอบคลุมในเรื่องต่างๆ เหล่านี้ คือ การวางแผนครอบครัวและภาวะเจริญพันธุ์ ภาวะการสมรส และการครองเรือน ประชากรวัยรุ่น และวัยสูงอายุ

การวางแผนครอบครัวและภาวะเจริญพันธุ์ : กล่าวโดยทั่วไป ภาวะการลดลงของอัตราเพิ่มของประชากรโลกในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา เกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การที่ภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศกำลังพัฒนาในหลายๆ ประเทศได้ลดลง อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงประการหนึ่งก็คือ **การลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคต่างๆ เป็นไปในระดับที่แตกต่างกัน** อันเป็นผลมาจากลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งบริบทในแง่ภูมิอื่นๆ ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค และแต่ละประเทศ การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในเรื่องปัจจัยดังกล่าวที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศในภูมิภาคต่างๆ ในหลายๆ แง่มุม อย่างรอบด้าน จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง สถาบันวิจัยประชากรและสังคม จึงได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ **การเปลี่ยนแปลงภาวะเจริญพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้** ทั้งนี้เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ และศึกษาปัจจัยต่างๆ ในระดับมหภาค และจุลภาคที่มีผลต่อการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา อันจะเป็นแนวทางในการเสริมสร้าง และปรับเปลี่ยนแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงประชากรในภูมิภาคแถบนี้

ขณะเดียวกัน ในส่วนของประเทศไทย แม้ว่า ขนาดครอบครัวโดยทั่วไป ซึ่งวัดได้จาก จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยต่อสตรี 1 คน เมื่อสิ้นสุดวัยเจริญพันธุ์ จะลดลงจากประมาณ 6 คน เมื่อกว่า 20 ปีมาแล้ว เหลือประมาณ 2.3 คน ในปัจจุบัน ขณะที่อัตราการใช้วิธีการคุมกำเนิดสมัยใหม่ได้สูงขึ้นไปถึงเกือบ 3 ใน 4 ของคู่สมรสที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ แต่ความจำเป็นที่จะลดอัตราเพิ่มประชากรลงไปอีกให้

เหลือประมาณร้อยละ 1.2 เมื่อสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535-2539) ทำให้รัฐต้องเร่งขยายบริการด้านวางแผนครอบครัวออกไปอีก เพื่อให้ครอบคลุมกลุ่มประชากรที่ยังไม่ได้ตระหนักในความสำคัญ หรือได้รับประโยชน์น้อย จากบริการวางแผนครอบครัวที่มีอยู่ในกลุ่มประชากรดังกล่าวนี้ ได้แก่ ชนกลุ่มน้อย หรือกลุ่มที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ เช่น ชาวเขาหลายเผ่าในภาคเหนือ และชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ เป็นต้น การศึกษาวิจัยเป็นสิ่งจำเป็นที่จะอ่านวยให้สามารถนำบริการเข้าถึงกลุ่ม ประชากรเป้าหมายพิเศษเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็จะช่วยปรับปรุงระบบข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว และภาวะเจริญพันธุ์ให้ทันสมัย พร้อมทั้งจะใช้เป็นอุปกรณ์ในการวางแผนกิจกรรมที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการ ของผู้ใช้บริการด้วย

สำหรับกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ที่ได้ตระหนักในความสำคัญ และใช้การวางแผน ครอบครัวอยู่แล้ว รัฐยังประสงค์ที่จะให้ผู้ใช้บริการที่มีคุณภาพ สะดวก และปลอดภัย ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมุ่งมั่นที่จะให้มีการผสมผสานบริการวางแผนครอบครัวเข้ากับ กิจกรรมพัฒนาต่างๆ รวมทั้งให้เอกชนและผู้ให้บริการช่วยแบ่งเบาภาระรับผิดชอบในบริการด้านนี้ด้วย การวิจัยที่มุ่งประเด็นต่างๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งจำเป็นทั้งในแง่ที่จะช่วยกำหนดแผนกลยุทธ์ (Strategies) และในแง่ที่จะช่วยติดตาม ประมวล ผลการดำเนินงานกิจกรรมเหล่านี้

ตัวอย่างงานวิจัยของสถาบันวิจัยประชากรและสังคมในประเด็นดังกล่าว คือ การศึกษาเรื่อง การวางแผนครอบครัว และสวัสดิการของแรงงานสตรีในโรงงาน อุตสาหกรรม : การสำรวจจรรยาบรรณและการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ การ ศึกษาเรื่องการเลี้ยงดูบุตร สถานภาพสตรี และภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีในเขตเมือง และ การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนครอบครัวในทัศนะของผู้รับ บริการวางแผนครอบครัว

ภาวะการสมรสและการครองเรือน : ถ้าครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานที่สำคัญ ของสังคม การครองเรือนก็มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่านั้น เพราะการครองเรือน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของครอบครัว ที่ผ่านมานงานวิจัยในด้านนี้มีค่อนข้างจำกัด และส่วนใหญ่ก็มุ่งทำความเข้าใจประเด็นด้านประชากรศาสตร์ของการสมรสเป็นหลัก เช่น ศึกษาถึงอายุแรกสมรสและความแพร่หลายของการสมรสตามอายุและเพศของ ประชากร ตลอดจนผลที่ตามมาในด้านภาวะเจริญพันธุ์ เป็นต้น แต่ความเข้าใจในเชิง สังคมศาสตร์ของการครองเรือนยังจำกัดอยู่มาก ตัวอย่างเช่น ประเด็นเรื่องความ มั่นคงในการสมรสและการครองเรือนในสังคมไทยนั้น นักประชากรศาสตร์และนัก สังคมศาสตร์ยังรู้น้อยมาก ประเด็นนี้ไม่เพียงแต่จะหมายถึงเรื่องการหย่าร้าง และ

ผลต่อคู่สมรสที่แยกทางกัน (โดยเฉพาะหญิง) และต่อบุตรเท่านั้น แต่ยังมีผลรวมถึง บรรดาพฤติกรรม และค่านิยมหลายชนิดที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของการครอง เรือน เช่น พฤติกรรมในการแสวงหาความสุขทางเพศนอกขอบเขตของการสมรส การสมรสซ้อน (การมีเมียถ้อย) ค่านิยมและมาตรฐานทางเพศที่แตกต่างกันระหว่าง ชายกับหญิง(สามี-ภรรยา) รวมตลอดถึงบทบาทของสามีและภรรยาในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัว บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูก ในครัวเรือน ทั้ง ยังครอบคลุมไปถึงเรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของบริบททาง สังคมที่มีต่อสถาบันครอบครัวและสมาชิกครอบครัวอีกด้วย

ถ้าหากโครงการหรือกิจกรรมที่จะส่งเสริมสวัสดิการและความมั่นคงของครอบ ครัวเป็นสิ่งจำเป็น ดังที่ระบุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบันแล้ว ก็กล่าวได้ชัดเจนว่า เราต้องการความรู้เชิงสังคมศาสตร์เกี่ยวกับภาวะการครอง เรือนในสังคมไทยที่มากกว่าและลึกซึ้งกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สถาบันวิจัยประชากร และสังคมจึงมุ่งจะสนองนโยบายแห่งชาติในเรื่องนี้โดยตรง ด้วยการผลิตผลงานวิจัย ในด้านนี้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาวัยรุ่นเกี่ยวกับครอบครัวและเยาวชน ตัวอย่างการศึกษาวัยรุ่นในเรื่องดังกล่าว คือ การศึกษาสำรวจครอบครัวและเยาวชน ระดับประเทศ เพื่อดูผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงขนาดครอบครัว ความต้องการ แรงงานที่มีทักษะหรือฝีมือมากขึ้น การศึกษาที่สูงขึ้น และการรับกระแสวัฒนธรรม ต่างๆ จากภายนอกที่เข้ามาอย่างรวดเร็วโดยผ่านสื่อมากมายนั้น จะมีผลกระทบต่อ สถาบันครอบครัวและเยาวชนเพียงใด

วิทยุชุมชน : การลดลงอย่างต่อเนื่องของภาวะเจริญพันธุ์ตลอดเวลากว่า 20 ปีที่ผ่านมา ได้ยังผลให้โครงสร้างประชากรในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป สัดส่วน ประชากรวัยรุ่นและเยาวชน (อายุ 10-24 ปี) มีประมาณ 1 ใน 3 ของ ประชากรทั้งประเทศ หรือประมาณ 17.5 ล้านคน ข้อเท็จจริงทางประชากรอันนี้ บวกกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เป็นไปอย่างรวดเร็วในช่วงเวลา ที่ผ่านมานี้ มีผลกระทบอย่างสำคัญต่อประชากรวัยรุ่นในสังคมไทย แม้ว่าปัญหาทั้งหลาย ที่เกี่ยวกับวัยรุ่นจะมิได้เกิดขึ้นและเป็นไปโดยปราศจากการตระหนักรู้ของสังคม แต่ ข้อมูลโดยละเอียด และความเข้าใจที่ลึกซึ้งเพียงพอในประเด็นปัญหาเหล่านี้ยังมีอยู่ จำกัด ตัวอย่างเช่น ปัญหาเรื่องการศึกษาและการเข้าสู่ตลาดแรงงานของวัยรุ่นยุค ใหม่ ปัญหาการอยู่อาศัยห่างไกลจากบริบทของครอบครัว (เนื่องจากการย้ายถิ่นไป ทำงานทำหรือไปเรียนหนังสือ) ซึ่งทำให้การควบคุมดูแลพฤติกรรมของวัยรุ่นโดย ครอบครัวทำได้ลำบาก ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมช่วยในเศรษฐกิจของครอบครัว ซึ่งอาจโยงไปถึงการใช้แรงงานเด็กและเยาวชนอย่างไม่เหมาะสม และปัญหาเกี่ยวกับ พฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพของวัยรุ่น เช่น พฤติกรรมทางเพศซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับ ทางสังคม และไม่ปลอดภัย การใช้สิ่งเสพติด ตลอดจนการใช้เวลาว่าง เป็นต้น

การศึกษาวัยจิ๋วที่มุ่งเจาะลึกเข้าไปในประเด็นเหล่านี้ ไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ในเชิงนโยบายและการจัดกิจกรรมสอดแทรก เพื่อพัฒนาประชากรวัยรุ่นของชาติเท่านั้น แต่ยังเป็นมาตรการที่ดีในการเฝ้าติดตามความเคลื่อนไหวของปัญหาวัยรุ่น อันเป็นที่ตระหนักกันทั่วไปว่า เป็นทั้ง**ปฏิกริยาและภาพสะท้อน**ของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมๆ กัน

การศึกษาวัยจิ๋วเกี่ยวกับวัยรุ่นของสถาบันฯ ขณะนี้มีอยู่หลายโครงการ อาทิเช่น การศึกษาวัยจิ๋วแรงงานเด็กในภาคอุตสาหกรรมประมง : กรณีศึกษา จ. สมุทรสาคร การศึกษาวัยจิ๋วที่เกี่ยวกับ ความต้องการด้านสุขภาพอนามัยของสตรีวัยรุ่น ในโรงงานอุตสาหกรรม การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องพฤติกรรมทางเพศและการใช้วิธีคุมกำเนิดในกลุ่มวัยรุ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาและวัยรุ่นที่ทำงานในโรงงาน การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลภายในและภายนอกครอบครัว ที่มีต่อค่านิยมทางเพศของวัยรุ่นหญิงใน อ. นางรอง บุรีรัมย์ และการศึกษาตัวกำหนดพฤติกรรมทางเพศที่มีอิทธิพลต่อการเสี่ยงต่อการตั้งครรภ์ และติดเชื้อโรคทางเพศสัมพันธ์ ในกลุ่มเยาวชน เป็นต้น

ผู้สูงอายุ : สัดส่วนของผู้สูงอายุ (วัย 60 ปีขึ้นไป) มีประมาณ 7 % ของประชากรไทยในปัจจุบัน หรือประมาณ 4 ล้านคน ลำพังตัวเลขนี้ ไม่สามารถจะบอกให้ทราบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในสังคมไทยหรือไม่ และอยู่ในระดับใด อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงทางสังคมซึ่งได้มาจากการวิจัยที่มีอยู่จำกัดในปัจจุบัน ชี้ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในสังคมไทยกำลังเผชิญกับปรากฏการณ์ใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในอดีต เป็นที่เข้าใจว่า หัวใจของ**ปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุนั้น คือ การขาดการดูแลสนับสนุนโดยสมาชิกในครอบครัว** อันเป็นผลโดยตรงมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในชนบท การย้ายถิ่นไปหางานทำที่อื่นของสมาชิกวัยแรงงาน ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนมากถูกทอดทิ้งให้ต้องช่วยตัวเองมากกว่าที่ควรจะเป็น ในชุมชนเมือง ความแออัดของที่อยู่อาศัยประกอบกับความบีบคั้นจากการทำงานเพื่อหารายได้ให้พอกับค่าครองชีพ ทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้รับการดูแลจากลูกหลานเท่าที่ควร

มาตรการสำหรับบรรเทาปัญหาผู้สูงอายุที่มีอยู่ในปัจจุบันและที่จะรับมือกับปัญหาที่อาจจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคตยังมีจำกัด แท้จริงแล้ว ข้อมูลอันจะให้รายละเอียดและให้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งเพียงพอ สำหรับจัดกิจกรรมเพื่อรับมือกับปัญหาผู้สูงอายุในอนาคต ก็อยู่ในสภาพที่จำกัดไม่แพ้กัน การศึกษาวัยจิ๋วในเรื่องนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นในปัจจุบัน งานวิจัยของสถาบันฯ ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุที่กำลังดำเนินการในขณะนี้คือ **แรงจูงใจเรื่องความมั่นคงในวัยชรา กับภาวะเจริญพันธุ์**

กล่าวโดยสรุป การวิจัยภายใต้หัวข้อเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงประชากรและครอบครัว" ที่สถาบันวิจัยประชากรและสังคมให้ความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ล้วนแต่เป็นประเด็นที่พิจารณาแล้วว่า สอดคล้องกับสภาพที่เป็นอยู่และแนวโน้มทางสังคมและประชากรไทย สถาบันวิจัยประชากรและสังคมเล็งเห็นว่า การศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและองค์ความรู้ในประเด็นต่างๆ ที่กล่าวมา จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนาจิตใจ วัฒนธรรมและสังคมที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)

การวิจัย เกี่ยวกับประชากรและสุขภาพอนามัย

ถ้าหากจะพิจารณาย้อนไปในช่วงระยะเวลาสองทศวรรษเศษๆ ที่ผ่านมานั้น สถานการณ์ด้านประชากรและสุขภาพอนามัยของประชากรไทย ได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นตลอดมา และหากนับย้อนหลังไปประมาณสามทศวรรษเศษ หรือในช่วงทศวรรษ 2503-2512 สิ่งที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศในด้านใดด้านหนึ่งวัดกันง่าย ๆ มากก็คือ การที่ประชากรไทยเพิ่มขึ้นในอัตราเพิ่มคงที่เฉลี่ยต่อปีค่อนข้างสูงประมาณร้อยละ 3 อันเป็นผลมาจากอัตราเกิดที่ค่อนข้างสูงและอัตราตายที่แม้จะอยู่ในระดับที่สูงกว่าบรรดาประเทศที่พัฒนาแล้วได้ลดต่ำลงมาอย่างรวดเร็ว สภาพการณ์ดังกล่าวอาจเป็นอุปสรรคต่อความพยายามที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร จึงได้มีการผลักดันให้รัฐบาลมีนโยบายประชากร ทั้งในด้านลดอัตราเพิ่ม ด้านพัฒนาคุณภาพประชากร และด้านการกระจายตัวประชากร และการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ โดยในขั้นแรกมุ่งเน้นด้านลดอัตราเพิ่มประชากรด้วยมาตรการการวางแผนครอบครัวโดยสมัครใจ ดังจะเห็นได้จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2513 ว่า "รัฐบาลไทยมีนโยบายที่จะสนับสนุนการวางแผนครอบครัวโดยระบบสมัครใจ เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ อันเนื่องมาจากการเพิ่มประชากรที่สูงมาก ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ" และนำไปสู่การวางแผนครอบครัวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สาม พ.ศ. 2515-2519 และแผนประชากรซึ่งมีขอบข่ายครอบคลุมทั้งด้านลดอัตราเพิ่มประชากร การพัฒนาคุณภาพประชากร และการกระจายตัวของประชากรและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สี่ พ.ศ. 2520-2524 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ในด้านสุขภาพอนามัยของประชากรไทยก็เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นวัดโดยอาศัยดัชนีตัวใดตัวหนึ่งที่วัดสถานภาพสุขภาพอนามัยทางอ้อม เช่น อัตราตาย อัตราตายของทารก หรือ อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด ก็ตาม จะเห็นได้ว่าสถานภาพอนามัยของประชากรไทยดีขึ้นมาก ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2493-2498 อัตราตายของ

ประชากรไทยประมาณ 19.2 ต่อ ประชากรพันคน ต่อมาลดลงเหลือเพียง 9.3 ต่อ พันในช่วงระหว่างปีพ.ศ. 2513-2518 และในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2528-2533 นั้นลดเหลือประมาณ 7.0 ต่อพัน สำหรับอายุขัยเฉลี่ยของประชากรชายและหญิงที่ ได้เพิ่มขึ้นจากประมาณ 45.0 และ 49.1 ปีในช่วงปีพ.ศ. 2493-2518 มาเป็น 63.0 และ 67.1 ปีในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2528-2533 เป็นต้น

การพัฒนาเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีของภาวะด้านประชากร และสภาวะสุขภาพ อนามัยของประชากรไทยที่เกิดขึ้นนี้ *สถาบันวิจัยประชากรและสังคม* แม้จะมีสถาน ภาพทางการเท่ากับคณะหนึ่งในมหาวิทยาลัยมหิดล และมีบทบาทหน้าที่หลักในการวิจัย การสอนและการอบรม การเผยแพร่ความรู้และข่าวสารด้านประชากร สาธารณสุข และการวางแผนครอบครัว แต่ก็ยังเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการสนับสนุน การดำเนินงานตามนโยบาย แผนงาน และโครงการด้านประชากร และสุขภาพ อนามัยให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ตลอดจนเข้าไปมีบทบาทในการช่วยให้ การกำหนดนโยบาย การวางแผน การควบคุม กำกับ และการประเมินผล นโยบาย แผนงานและโครงการให้เป็นไปอย่างเหมาะสม ด้วยการเสนอความรู้ ข้อค้นพบและ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย รวมทั้งการที่มีคณาจารย์และนักวิจัยของสถาบันฯ เข้า ไปมีส่วนร่วมในคณะกรรมการ หรืออนุกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย การวางแผน และบริหารงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น คณะอนุกรรมการนโยบาย และแผนประชากร สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะกรรมการวางแผนครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข คณะกรรมการประชากรและ ตั้งถิ่นฐานมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สมาคมวางแผน ครอบครัวแห่งประเทศไทย สมาคมส่งเสริมการผสมผสานกิจกรรมพัฒนาประชากร และสาธารณสุขแห่งประเทศไทย เป็นต้น

แม้ว่า การดำเนินงานด้านการพัฒนาประชากร และสุขภาพอนามัยตามที่ กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะ 5 ปีต่างๆ ที่ผ่านมาจะ ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ระบุไว้ในแต่ละแผนในระดับที่ค่อนข้างสูงก็ตาม ปัญหาต่างๆ ก็ยังคงมีอยู่ โดยขนาด หรือความรุนแรงของปัญหาอาจ ลดน้อยลงไป และในขณะเดียวกันก็อาจจะมีความเป็นผลตามมาที่ไม่ได้เจตนาหรือ คาดหวังไว้ เช่น ในระดับประเทศอัตราเพิ่มประชากรอาจลดต่ำลงมาสู่ระดับทดแทน ตนเองตามที่คาดหวังไว้ แต่อัตราเพิ่มประชากรในบางท้องถิ่นหรือของกลุ่มประชากร ที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม หรือของกลุ่มประชากรบางวัฒนธรรมอาจยัง คงอยู่ในระดับสูง การเปลี่ยนแปลงทางประชากร เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นค่อนข้างมากและรวดเร็ว นำไปสู่ปัญหาหลายประการทั้งที่คาดได้ล่วงหน้าว่า จะเกิดขึ้นและที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า เช่น กระบวนการสูงอายุของกลุ่ม ประชากร การกระจุกตัวมากขึ้นของกลุ่มประชากรในเขตมหานคร และปริมณฑล

การรวมตัวเป็นเมืองในระดับที่สูงขึ้น การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตและการบริโภค การแพร่ระบาดแบบโพลาม่วงของโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง การลดน้อยถอยลงในคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพต่างๆ การเปลี่ยนค่านิยมในด้านการทำงาน การฝกอบรมและการเลี้ยงดูบุตร เพศสัมพันธ์ เป็นต้น

ฉะนั้น โครงการวิจัยด้านประชากรและสุขภาพอนามัยที่สถาบันวิจัยประชากรและสังคมกำลังดำเนินการอยู่หรือกำลังจะเริ่มดำเนินการนั้น นอกจากจะเป็นโครงการที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ในความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และบทบาทของแต่ละกลุ่มปัจจัยภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วแล้ว ยังจะเป็นโครงการที่ให้ข้อประสพและข้อเสนอแนะที่ผู้กำหนดนโยบาย นักวางแผน และนักบริหารงานพัฒนาด้านประชากร และสุขภาพอนามัย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในงานด้านทรัพยากรมนุษย์และคุณภาพชีวิตของประชากรไทยได้

โครงการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประชากรและสุขภาพอนามัยของสถาบัน ฯ ประกอบด้วย โครงการศึกษาวิจัยสุขภาพของมารดาในชุมชนเมือง เป็นโครงการศึกษาเปรียบเทียบกับใน 5 ประเทศ เนื่องจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการขยายตัวอย่างรวดเร็วของมหานครในประเทศที่กำลังพัฒนา คือ จำนวนชุมชนแออัด และจำนวนประชากรที่อยู๋ในชุมชนแออัดซึ่งมีเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว อัตราตายของทารกในชุมชนแออัดจะสูงกว่าอัตราตายของทารกโดยทั่วไป การศึกษาถึงปัจจัยทางสังคม และวัฒนธรรมที่เป็นตัวกำหนดภาวะสุขภาพอนามัยของผู้ที่อาศัยอยู๋ในชุมชนแออัดจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งต่อความพยายามที่จะพัฒนาคุณภาพของมารดาที่อยู๋ในกลุ่มประชากร ที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ และสังคมที่อยู๋ในเขตเมือง

นอกจากนี้ สถาบันฯ ยังมีโครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการให้สุขศึกษา และประชาสัมพันธ์ในเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งมีผลกระทบต่อพฤติกรรม การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ทั้งนี้เพราะทางการแพทย์ถือว่า นมแม่เป็นอาหารที่วิเศษที่สุดในการเลี้ยงดูลูกในระยะ 3 เดือนแรก เพราะนมแม่อุดมด้วยสารอาหารหลายอย่าง ที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของบุตร ที่ไม่สามารถทดแทนได้ด้วยอาหารอื่นใด

การศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยที่น่าสนใจของสถาบันฯ อีกโครงการหนึ่ง คือ การศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของแบบแผนการเจ็บป่วยและการใช้บริการสาธารณสุขสุขภาพเอกชน เช่น โรงพยาบาล คลินิก และร้านขายยา ทั้งนี้ เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายสาธารณสุขสุขภาพเอกชน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อประชาชนต่อไป

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว สถาบันวิจัยประชากรและสังคมยังคงมีงานศึกษาวิจัยอีกหลายโครงการที่เกี่ยวข้อง และเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัยของประชากรไทยในทุกกลุ่มอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขณะนี้ สถาบันฯ ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ**อนามัยเจริญพันธุ์ (Reproductive Health)** อยู่หลายเรื่อง เพราะการศึกษาเกี่ยวกับอนามัยเจริญพันธุ์ นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะช่วยลดพฤติกรรม การเสี่ยงต่อการติดโรคจากการมีเพศสัมพันธ์ โดยเฉพาะโรคเอดส์

การวิจัย เกี่ยวกับการย้ายถิ่นและการขยาย เมือง

ในปรากฏการณ์ที่บ้านเมืองพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมกัน นับแต่มีการประกาศการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา รูปแบบแห่งการพัฒนาที่เห็นเด่นชัดในทางวัตถุได้แก่ ความสะดวกรวดเร็วในการติดต่อกันโดยการสื่อสารและคมนาคม ทางหลวงเชื่อมจังหวัดต่างๆ และเชื่อมเข้าสู่ส่วนกลางคือกรุงเทพมหานครถูกสร้างขึ้นมาหลายร้อยสาย อัตรากาครอบครองวิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อสำคัญในปัจจุบัน ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในเมืองและชนบท จึงเป็นช่องทางสำคัญที่ทำให้ชาวชนบทได้รับรู้ข่าวสารและรับสิ่งบันเทิง และค่านิยมต่างๆ ทั้งจากส่วนกลางและจากต่างประเทศอย่างรวดเร็ว

ท่ามกลางกระแสการพัฒนาหลักดังกล่าวนี้ ก็มีข้อมูลยืนยันถึงช่องว่างระหว่างรายได้ของชาวเมืองและชาวชนบทว่า มิได้ลดน้อยลง หากแต่กลับทวีความรุนแรงมากขึ้น ในหลายพื้นที่ ชาวนาบากจนลง มีหนี้สินมากขึ้น สินค้าเกษตรโดยเฉพาะข้าวยังคงราคาเดิมไม่เปลี่ยนแปลงในรอบ 30 ปี ในขณะที่ค่าใช้จ่ายในการทำเกษตรนั้นสูงขึ้นทุกวัน ที่ดินทำกินถูกกระแสแห่งการพัฒนาเข้ายึดครองทั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายซื้อขายที่ดินและที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ลักษณะการจัดสรรที่ดินเพื่อสร้างหมู่บ้านได้แพร่หลายอย่างรวดเร็วในเมืองต่างๆ ทั้งเมืองใหญ่และเมืองเล็ก และรุกคืบไปตามชนเมืองของตัวจังหวัดต่างๆ อย่างเห็นได้ชัด ลักษณะที่เราใช้ที่ดินเพื่อความบันเทิงและพักผ่อนแบบฟุ่มเฟือย ในรูปของสนามกอล์ฟและรีสอร์ท เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วไปในปัจจุบัน

แผนพัฒนาหลักของชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 ถึง ฉบับที่ 7 นี้ ได้ก่อให้เกิดอะไรขึ้นบ้างต่อการขยายเมืองและการย้ายถิ่น

การศึกษาวิจัยหลายชิ้นที่ผ่านมาได้ระบุสอดคล้องกันว่า สิ่งที่ถูกตีความหมายว่าเป็น "ความเจริญ" ในรูปของเส้นทางคมนาคมและการสื่อสารนั้น เป็นปัจจัยอันยวบยาบความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้นในการที่มนุษย์จะ เลือกพิจารณาเมื่อต้องการย้ายถิ่นที่อยู่ และ

เป็นตัวเร่งที่ก่อให้เกิดการโยกย้ายถิ่นมากขึ้น

แม้ว่า โดยข้อเท็จจริงตามความเป็นเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล อัตราความเป็นเมืองจะเพิ่มขึ้นน้อยมากในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา แต่สิ่งที่ปรากฏชัดเจนจากข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ ก็คือ เมืองได้ถูกขยายขอบเขตมากขึ้นในทุกจังหวัดของ

ประเทศไทย เมื่อพิจารณาดูในส่วนกลาง จากการเกาะเกี่ยวกันระหว่างกรุงเทพมหานครกับเมืองปริมณฑล และเมืองรอบนอกออกไป ไม่ว่าจะเป็น ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สระบุรี อุทุมมา หรือ ลพบุรี จะเห็นได้ว่า เกิดสภาพของ "การเป็นเมือง" อย่างชัดเจน

เมืองเหล่านี้ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร มีพลังมหาศาลในการดูดซับทรัพยากรมนุษย์ ทั้งกลุ่มที่ยากจนในชนบท และกลุ่มที่มุ่งมาหางานทำหารายได้เพิ่มขึ้น ทั้งผู้ย้ายถิ่นแบบชั่วคราวและแบบถาวร รวมทั้งผู้มาแสวงหาโอกาสต่างๆ ในชีวิตที่เต็มไปด้วยได้แก่ การศึกษา การฝึกฝนอาชีพ การหางานทำให้เหมาะสมกับการศึกษาของตน ตลอดจนจนถึงผู้ซึ่งต้องการเผชิญโรคและบริหารโอกาสแห่งชีวิตใหม่ในถิ่นปลายทางที่ดูเหมือนจะอำนวยโอกาสเหล่านั้นให้แก่เขาได้

ภาพกระแสการย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมืองหลวงและเมืองใหญ่ต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งที่คนจำนวนมากตระหนัก และหลายคนก็กังวล มีนักคิดบางคนมองว่ารูปแบบการย้ายถิ่นดังกล่าว คือ "การประท้วงด้วยเท้า" ของคนชนบทต่อส่วนกลาง และต่อความไม่สมมูลของการกระจายการพัฒนา ระหว่างชนบทกับเมือง

อย่างไรก็ตาม กระแสการย้ายถิ่นที่ใหญ่ที่สุดของคนไทยคือ การย้ายระหว่างเขตชนบทต่อชนบทด้วยกัน การย้ายถิ่นที่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เห็นชัดแบบหนึ่งก็คือ การที่ชาวชนบทตากถางป่าหรือที่ดินรกร้างเพื่อสร้างที่ทำกินใหม่ ซึ่งมีทั้งรูปแบบที่ชาวบ้านบุกรุกที่ดินจริง และรูปแบบที่รัฐประกาศที่ดินที่ได้มีการทำกินกันมานานหลายปีแล้วให้กลายเป็นป่าสงวนแห่งชาติ โครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎร (คจก.) คือตัวอย่างหนึ่งที่เป็นรูปธรรมเมื่อปีที่ผ่านมา ที่รัฐเข้าจัดการโยกย้ายที่อยู่ของประชาชนบนผลประโยชน์ของรัฐ จนเกิดกระแสประท้วงและทำให้โครงการต้องถูกยกเลิกไปในที่สุด

กระแสการย้ายถิ่นที่สำคัญมิได้มีเพียงการย้ายจากชนบทสู่เมือง ชนบทสู่ชนบท เมืองสู่ชนบท หรือเมืองสู่เมืองเท่านั้น แต่ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาที่อัตราการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติอยู่ในระดับสูงมีผลให้เกิดรูปแบบใหม่ๆ ของการย้ายถิ่น

มากขึ้น ได้แก่ *การย้ายถิ่นตามฤดูกาล* ที่ไม่ได้หมายความว่าเพียงแต่ เมื่อหมดหน้า
นาคนก็มากรุงเทพฯ เท่านั้น แต่ยังรวมถึง เมื่อหยุดทำนาก็ลงมาพักผ่อน พอก่อนฝนก็
ลงได้เป็นชาวประมง และพอถึงฤดูท่องเที่ยวก็ไปประกอบอาชีพที่ตอบสนองต่อการ
ท่องเที่ยว เป็นต้น *การย้ายถิ่นรายวัน* ของคนที่อยู่เมืองหนึ่งแล้วต้องไปทำงานใน
อีกเมืองหนึ่งทุกวัน *การย้ายถิ่นแบบไปๆ มาๆ* คือ อยู่ในที่แห่งหนึ่ง 4-5 วัน
หรือ 4-5 เดือน และกลับไปอยู่ในอีกที่แห่งหนึ่ง 3-4 วัน โดยดำเนินชีวิตในลักษณะ
ดังกล่าวยาวนานเป็นแรมปี

กล่าวได้ว่า สาเหตุของการย้ายถิ่น เป็นเรื่องซับซ้อนที่มิได้มองง่ายๆ แต่
เพียงหลังถึงออกจากถิ่นปลายทางและพลังผลักดันจากถิ่นต้นทางเท่านั้น การศึกษา
การย้ายถิ่นโดยรวม จึงแยกจากเรื่องความเป็นเมืองไม่ได้ และจะละเลยบริบท
ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมไม่ได้เช่นเดียวกัน
ความเข้าใจรอบด้านเหล่านี้ จะช่วยให้เราเข้าใจเรื่องการย้ายถิ่นและการขยาย
เมืองได้ดีขึ้น

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ไม่เคยหยุดนิ่งต่อประเด็นเรื่องการย้ายถิ่น
และการขยายเมือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการกระจายตัว และการ
กระจุกตัวของประชากร สถาบันฯ ให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยเรื่อง การย้าย
ถิ่นในลำดับต้นๆ เสมอ และได้ปฏิบัติตลอดมาในช่วง 20 ปีเศษ นับตั้งแต่สถาบันฯ
ได้ก่อตั้งขึ้น และนับวัน ประเด็นเรื่องการย้ายถิ่นและเรื่องเมืองจะพุ่งขึ้นสู่ความ
สำคัญลำดับต้นๆ ของการศึกษาทางประชากรและสังคม การวิจัยในเรื่องเหล่านี้
ทั้งในระดับการศึกษาเฉพาะประเด็น ระดับจุลภาค และระดับมหภาค นอกจาก
จะเป็นสิ่งช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้ที่แข็งแกร่งทางประชากรศาสตร์แล้ว ยังจะเป็น
กระจกสะท้อนที่เที่ยงตรงทั้งต่อประชาชนและต่อรัฐ การวิจัยเกี่ยวกับการย้ายถิ่น
และการขยายเมือง จึงเป็นอีกกลุ่มการวิจัยที่สถาบันวิจัยประชากรและสังคมให้ความสำคัญเป็นพิเศษ

งานวิจัยที่สำคัญเกี่ยวกับการย้ายถิ่น และการขยายเมืองที่สถาบันฯ กำลัง
ดำเนินการอยู่ในขณะนี้คือ *การศึกษาสำรวจการย้ายถิ่นในประเทศ* ทั้งนี้ เพื่อหา
อัตราและศึกษารูปแบบต่างๆ ของการย้ายถิ่นในประเทศ พร้อมทั้งศึกษาดันเหตุหรือ
สาเหตุและผลกระทบของการย้ายถิ่นทั้งในระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชน อันจะ
เป็นประโยชน์ต่อแนวทางปฏิบัติ ในการวางแผนเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของประชากร
ในประเทศต่อไป

การวิจัยเกี่ยวกับประชากร และสิ่งแวดล้อม

องค์การสหประชาชาติคาดว่า ในปี พ.ศ. 2541 ประชากรโลกจะมีประมาณ 6,000 ล้านคน โดยมีการประมาณกันว่า ประชากรเพิ่มขึ้นวันละ 250,000 คน ส่งผลให้มีความต้องการใช้ทรัพยากรเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกัน ทรัพยากรเหล่านี้ เช่น ดิน บรรยากาศ และแหล่งน้ำ ได้กลายเป็นที่รองรับของเสียที่เกิดขึ้นจากขบวนการที่มนุษย์ใช้เพื่อการดำรงชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเมื่อทรัพยากรเสื่อมคุณภาพลง คุณภาพชีวิตของประชากรซึ่งต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ย่อมต้องถูกระทบอย่างแน่นอน

ปัจจุบัน ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา ทั้งนี้เนื่องมาจากขนาดของประชากรและอัตราเพิ่มของประชากรที่ยังสูงอยู่ (2.5 %) เมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ผลกระทบเหล่านี้ เช่น ความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำผิวดิน ทั้งแม่น้ำลำธารและทะเล มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งจะส่งผลให้ปริมาณสิ่งมีชีวิตในน้ำลดลง และอาจเกิดการสะสมของสารพิษในสัตว์น้ำที่เป็นอาหารของมนุษย์ด้วย ความเสื่อมของคุณภาพดินเพราะการใช้ดินอย่างมากเกินไป ทำให้การหมุนเวียนของธาตุอาหารในดินไม่สามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเพียงพอ และการพังทลายของหน้าดินที่ไม่มีดินไม้คอยป้องกัน การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการเกษตร ส่งผลให้เกิดภาวะฝนแล้งซึ่งมีผลต่อการผลิตทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ผลกระทบในทางลบต่อผลผลิตทางการเกษตรทำให้ดูเหมือนว่า คนในชนบท ซึ่งต้องอาศัยการเกษตรเป็นหัวใจสำคัญ คือ ผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด

ปัญหาใหญ่ที่โลกกำลังเผชิญในขณะนี้คือ ภาวะเรือนกระจก (Greenhouse Effect) ซึ่งเกิดจากการเพิ่มความเข้มข้นของสารในบรรยากาศ เช่น คาร์บอนมอนนอกไซด์ ปรากฏการณ์นี้ทำให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้น ระดับความสูงของน้ำทะเลเพิ่มขึ้น เกิดน้ำท่วมและความแห้งแล้ง ส่งผลให้การผลิตอาหารและระบบนิเวศน์วิทยาถูกรบกวน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของบรรยากาศอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่พืชพันธุ์ต่างๆ จะปรับตัวได้ทัน กล่าวได้ว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาของโลกมากกว่าที่จะเป็นปัญหาของส่วนใดส่วนหนึ่งของโลก

การเพิ่มจำนวนของประชากร และการลดลงของทรัพยากรในประเทศกำลังพัฒนา ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นของคนในชนบทที่ยากจนสู่เมืองมากขึ้น เพราะคนเหล่านี้ต้องการงานทำ ที่อยู่อาศัย การบริการทางสุขภาพและการศึกษาจากเขตเมือง มีการประมาณกันว่า สันศตวรรษนี้มากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรโลกจะอาศัยอยู่ในเขตเมือง ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2493 ประชากรเมืองของประเทศกำลังพัฒนาเพิ่ม

ขึ้นถึง 5 เท่า และในปี พ.ศ. 2543 17 ใน 20 เมืองใหญ่ของโลกจะเป็นเมือง
ในประเทศกำลังพัฒนา ปัญหาที่ชาวเมืองต้องประสบ เนื่องมาจากความเสื่อม
โทรมของสิ่งแวดล้อม คือ ปัญหาสุขภาพเนื่องจากอากาศเป็นพิษ โดยเฉพาะในเมือง
ใหญ่ที่มีคนและพาหนะอย่างหนาแน่น นอกจากนี้ ชาวเมืองจะประสบกับภาวะเครียด
เนื่องจากความจำเป็นในการเดินทางในภาวะจราจรติดขัด ซึ่งต้องเสียเวลาและค่า
ใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เมืองต่างๆ ยังต้องเสี่ยงกับภาวะน้ำท่วมขังจากระบบระบายน้ำที่ไม่
ดีพอ หรือเกิดจากแผ่นดินทรุด ภาวะน้ำหลาก นอกจากนี้ ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบๆ
โรงงานอุตสาหกรรมอาจประสบปัญหาจาก กลิ่น เสียง และฝุ่นจากโรงงานอุตสาหกรรม

สำหรับประเทศไทยเองก็กำลังเผชิญกับปัญหาเหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และ
นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติโดย
เฉพาะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 จึงมุ่งเน้นที่จะแก้ไขปัญหาค่าความวิกฤตของความเสื่อม
โทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ไม่เพียงแต่จะมีนโยบายการลดอัตราเพิ่มของ
ประชากรลงเท่านั้น แต่ยังมีนโยบายการกระจายความสมดุลของประชากรในชนบท
และเมือง และนโยบายที่จะเพิ่มความสมดุลในการใช้ทรัพยากร

กรุงเทพมหานครฯ นับเป็นเมืองหนึ่งใน 17 เมืองใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนา
ที่ถูกพัฒนาให้เป็นเมืองเอกของประเทศ เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของการบริหาร
เศรษฐกิจ การศึกษา คมนาคม และการบริการ ปัจจุบัน ประมาณ 1 ใน 7 ของ
ประชากรของประเทศไทยอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ กรุงเทพฯ จึงต้องเผชิญกับปัญหา
ของความแออัดของเมืองใหญ่มาากมาย เช่น ปัญหาจราจร ความแออัด สลัม มลภาวะ
การขาดแคลนน้ำและสาธารณูปโภคต่างๆ รวมทั้งระบบการกำจัดของเสีย ปัญหา
เหล่านี้ดูเหมือนจะเกี่ยวข้อสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ การศึกษาแบบผสมผสานระหว่าง
วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ น่าจะเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยแก้ไขปัญหานี้ได้
สถาบันวิจัยประชากรและสังคมจึงให้ความสนใจทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้เป็นพิเศษ
โดยเน้นความคิดเห็น ความเข้าใจ การยอมรับในสภาวะแวดล้อมของทุกฝ่าย นับ
ตั้งแต่ประชากรที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ เจ้าหน้าที่ทั้งของรัฐบาลและเอกชน รวมทั้งผู้
กำหนดนโยบาย และได้มีการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากร และคุณภาพ
ของสิ่งแวดล้อมในเมือง ผลกระทบของสภาพแวดล้อมที่มีต่อสุขภาพอนามัย และการ
ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมไว้ทำการศึกษาวเคราะห์อีกด้วย

งานศึกษาวิจัยโครงการใหญ่ที่ทางสถาบันฯ ทำการศึกษานี้คือ "การศึกษา
ผลกระทบของความเป็นสมัยใหม่ และความเป็นเมืองในกรุงเทพมหานคร : การ
ศึกษาแบบผสมผสานในเชิงนิเวศและชีวสังคม" ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอัน
ชัดเจนถึงความสัมพันธ์ในลักษณะพลวัต (Dynamic Interrelationship) ระหว่าง

ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพ (เช่น คุณภาพอากาศ น้ำ เสียง การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์) สุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ของกรุงเทพมหานคร ผลกระทบอันเกิดจากกิจกรรมและกระบวนการทางสังคม (เช่น กระบวนการทางอุตสาหกรรม แบบแผนเกษตรกรรม ทิศทางและนโยบายของรัฐ)

ความเข้าใจอันลึกซึ้งถึงลักษณะความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ข้างต้นนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางแผนพัฒนา และการวางนโยบายของกรุงเทพมหานคร ในอนาคต นอกจากนี้ยังเป็น*การศึกษาแบบบูรณาการ (Integrative Approach)* และการติดตามผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพ และต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน สถาบันฯ จึงให้ความสนใจเป็นพิเศษ เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการวิเคราะห์ และผลของการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐ นักวางแผน สถาบันการศึกษา และองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยลักษณะพิเศษศึกษาของสถาบันฯ ได้แก่

1. โครงการสำรวจภาวะการเจ็บป่วยและภาวะการตาย (Morbidity and Mortality Differentials : MMD) โครงการนี้เป็นโครงการ 1 ใน 8 โครงการของ ASEAN Population Programme Phase III ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนการวิจัยจากรัฐบาลออสเตรเลีย ประเทศที่เข้าร่วมในโครงการนี้ ประกอบด้วย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และไทย ระยะเวลาดำเนินการ 3 ปี คือ ระหว่างเดือนมิถุนายน 2527 ถึง มิถุนายน 2530
2. โครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงภาวะเจริญพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Fertility Transition in Southeast Asia) โครงการนี้ได้รับเงินทุนสนับสนุนจาก National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) ศึกษาใน 4 ประเทศ คือ ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และไทย ระยะเวลาดำเนินการ 2 ปี คือ ระหว่างเดือนกรกฎาคม 2535 ถึง มิถุนายน 2537

3. โครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการค้าบริการทางเพศ : โสเภณี และการพัฒนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Sex Sector : Prostitution and Development in Southeast Asia) โครงการนี้ได้รับเงินทุนจาก Canada ASEAB Women's Initiative Fund (WIF) under the ASEAN Regional CIDA Programme, Singapore ศึกษาใน 4 ประเทศ คือ ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และไทย ระยะเวลาดำเนินการ คือ ระหว่าง เมษายน 2535 ถึง มีนาคม 2536

4. โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การสำรวจภาวะสมรส (Asian Marriage Survey) โครงการนี้ได้รับเงินทุนจาก USAID ศึกษาใน 4 ประเทศ คือ ไทย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และ ปากีสถาน โดยทำร่วมกับ East-West Center ระยะเวลาดำเนินการ พ.ศ. 2522 ถึง พ.ศ. 2524 และต่อเนื่องเป็นการศึกษาเฉพาะเรื่องจนถึง ประมาณ พ.ศ.2528

5. โครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้เดินทางข้ามแดน ไทย-กัมพูชา กับความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคเอดส์ (Border Migrants and STD/HIV : Preliminary Assessment along the Thai - Cambodia Border Area) ซึ่งได้รับเงินทุนจาก AIDSCAP ระยะเวลาดำเนินการ ประมาณ 2 เดือน คือ เมษายน - มิถุนายน 2537

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**รศ.ดร.ประจวบ นิยมเกษมหมื่นศรี
ผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

สถาบันไทยศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันไทยศึกษา ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2518 เพื่อเป็นแหล่งความรู้ความเชี่ยวชาญด้านไทยศึกษา ทำหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับประเทศไทยในด้านต่าง ๆ โดยเน้นการศึกษาวิจัยเรื่อง "ชีวิตไทย : อดีต ปัจจุบัน อนาคต" อันจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องพื้นฐานความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวิถีชีวิต ตลอดจนความหมายและคุณค่าของสมบัติวัฒนธรรมและกฎหมายไทย ผลงานของสถาบันไทยศึกษามุ่งประโยชน์ต่อความก้าวหน้าทางวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สนองตอบความต้องการของสังคมและการพัฒนาประเทศ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นองค์กรทำหน้าที่ดำเนินการและส่งเสริมการศึกษาวิจัยด้านไทยศึกษา โดยส่งเสริมการวิจัยแบบสหวิทยาการ
2. เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลด้านไทยศึกษา ทำหน้าที่รวบรวม ตลอดจนแลกเปลี่ยนข้อมูล และข่าวสารด้านไทยศึกษากับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกประเทศ เป็นแหล่งอ้างอิงได้ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ
3. เพื่อเป็นองค์กรส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ด้านไทยศึกษาแก่คณาจารย์ นิสิต และบุคคลภายนอก
4. เพื่อเป็นองค์กรทำหน้าที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ ให้ความร่วมมือและประสานงานด้านกิจกรรมวิชาการระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เสริมสร้างความเข้าใจอันดีในด้านไทยศึกษาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

หน้าที่และความรับผิดชอบ

สถาบันไทยศึกษา มีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบ 4 ด้าน ดังนี้

1. การดำเนินการและส่งเสริมการวิจัย

ดำเนินการและส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าวิจัยในลักษณะสหวิทยาการ ส่งเสริมสนับสนุนโครงการวิจัยที่เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ หรือสร้างแนวคิดที่ถูกต้องในเรื่องที่มีการโต้แย้งทางวิชาการ และการวิจัยที่เป็นการบุกเบิกเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ สนองตอบความต้องการของสังคมและการพัฒนาประเทศ มีแผนส่งเสริมการวิจัย 6 เรื่อง ดังนี้

1. ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชีวิตไทย
2. การอนุรักษ์และสืบสานสมบัติวัฒนธรรมไทย
3. ชีวิตและงานบุคคลสำคัญของไทย
4. วิธีการผลิตและเทคโนโลยีไทย
5. กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย
6. ชนชาติไทย

2. การจัดทำศูนย์ข้อมูลด้านไทยศึกษา

รวบรวมข้อมูลเอกสาร ข้อมูลประวัติศาสตร์จากการบอกเล่าและวัฒนธรรมมุขปาฐะ แถบเสียง สไลด์ วิดีทัศน์ และข้อมูลประเภทอื่น ๆ เกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย เพื่อใช้ในมหาวิทยาลัย บริการหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับชาติและนานาชาติ

3. การเผยแพร่ความรู้

ดำเนินการและส่งเสริมการเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การสัมมนา การบรรยายพิเศษ การเสวนาทางวิชาการ การอบรม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดนิทรรศการ การจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์ และการจัดทัศนศึกษา เพื่อส่งเสริมการวิจัยและเผยแพร่ความรู้ ตลอดจนเพื่อกระตุ้นให้สังคมตระหนักในความสำคัญของการศึกษาเรื่องสังคมและวัฒนธรรมไทย การอนุรักษ์และสืบสานสมบัติวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

4. การร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ในประเทศและต่างประเทศ ในด้านการบริการและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การทำวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้ สนับสนุนการเรียนการสอนด้านไทยศึกษา

โครงการวิจัยที่ดำเนินการเสร็จแล้ว

ปีงบประมาณ 2520

- 1 บทบาทของการศึกษาระดับอุดมศึกษาต่อการพัฒนาทางการเมืองของประเทศไทย (พ.ศ. 2475-2516)

ปีงบประมาณ 2524

- 1 การวิเคราะห์โอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคมในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
- 2 พระไตรปิฎกสำหรับชาวคริสต์
- 3 การพัฒนาสมุนไพรไทยด้านสาธารณสุขสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ปีงบประมาณ 2525

โครงการวิจัยเนื่องในโอกาส 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (รวม 24 เรื่อง)

- 1 วิวัฒนาการของกฎหมายไทยในรอบ 200 ปี
- 2 วิวัฒนาการการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย
- 3 วิวัฒนาการของวิทยาศาสตร์การพิมพ์และภาพถ่าย
- 4 วิวัฒนาการของสังคมวิทยาในรอบ 200 ปีของกรุงรัตนโกสินทร์
- 5 วิวัฒนาการของวิชารัฐศาสตร์ในรอบ 200 ปีของกรุงรัตนโกสินทร์
- 6 วิวัฒนาการการใช้คำเรียกขานในภาษาไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
- 7 วิวัฒนาการการกีฬาไทย : มวยไทย กระบี่กระบองและตะกร้อ
- 8 พัฒนาการของพลศึกษาในประเทศไทยระหว่างพ.ศ. 2325-2525
- 9 วิวัฒนาการของเพลงไทยในสมัยรัตนโกสินทร์
- 10 วิวัฒนาการของหมู่บ้านมิตรคาม
- 11 พัฒนาการของสาขาวิชาที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษาในรอบ 200 ปี

- 12 พัฒนาการของเทคโนโลยีในรอบ 200 ปี
- 13 เกษตรกรรมแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในรอบ 200 ปี
- 14 ประชากรในกรุงเทพมหานครในรอบ 200 ปี
- 15 พระราชวังและวังในกรุงเทพมหานคร : ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี
- 16 วัดในกรุงเทพฯ : การเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี
- 17 บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี
- 18 ตลาดในกรุงเทพฯ : การขยายตัวและการพัฒนาการ
- 19 นามานุกรมศิลปนิพนธ์ไทยในรอบ 200 ปี
- 20 ความก้าวหน้าของสาธารณสุขของกรุงเทพฯ
- 21 ปัญหาสภาวะแวดล้อมในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
- 22 บทบาทในด้านสังคม วัฒนธรรม และการเมืองของชนกลุ่มน้อยในกรุงรัตนโกสินทร์
- 23 การศึกษาวิวัฒนาการของการตกแต่งหน้าบ้านในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
- 24 แบบอย่างและวิวัฒนาการของจิตรกรรมฝาผนังในกรุงรัตนโกสินทร์

ปีงบประมาณ 2526

- 1 พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
- 2 ชุมชนชาวจีน : ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลง
- 3 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาวลาวเวียงและลาวพวนในอำเภอพนมสารคาม
- 4 ปัญหาอุปสรรคและแนวโน้มของระบอบประชาธิปไตย : ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า
- 5 สำเพ็ง : ความเป็นมาและวิวัฒนาการ

ปีงบประมาณ 2529

โครงการวิจัยชุด แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

- 1 แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- 2 แนวพระราชดำริด้านการเมืองการปกครองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ปีงบประมาณ 2530

1. วิทยาการความเชื่อเรื่องมนุษย์กับธรรมชาติและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติในภาคตะวันออกเฉียงของไทย

ปีงบประมาณ 2531

1. โครงการศึกษาวิเคราะห์วิทยาศาสตร์และประยุกต์วิทยาพื้นบ้านไทย

โครงการวิจัยชุด พุทธธรรมและพุทธประเพณี (รวม 3 เรื่อง)

1. หลักพุทธธรรมที่ใช้เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง
2. หลักพุทธธรรมที่ใช้เป็นรากฐานสังคมไทยในยุคเทคโนโลยีภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองถึงปัจจุบัน
3. พุทธประเพณี : บทบาทและความหมายสำหรับสังคมไทยปัจจุบัน

ปีงบประมาณ 2532

1. การพัฒนาระบบพรรคการเมืองไทย
2. ขนบธรรมเนียมประเพณี : ความเชื่อและแนวการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง

โครงการวิจัยเฉลิมฉลองสมเด็จพระรัตนราชสุทาสยามบรมราชกุมารีทรงพระชนมายุ 36 พรรษา ชุด ภูมิปัญญาไทย 6 เรื่อง

1. คำ : ร่องรอยความคิดความเชื่อไทย
2. ความเป็นอยู่และการทำมาหากิน
3. การดูแลสุขภาพอนามัย

- 4 การศึกษา
- 5 ดุริยวงศศิลป์
- 6 นาฏศิลป์

ปีงบประมาณ 2533

- 1 การศึกษาวิวัฒนาการและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของศิลปะและสังคมจากสัญลักษณ์พระพุทธรูปปฏิมากร
- 2 สถานภาพการศึกษาเรื่องประเพณีไทย : ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

ปีงบประมาณ 2534

- 1 การศึกษาสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับกรุงเทพมหานคร

โครงการวิจัยชุด 100 ปี แห่งการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว : พัฒนาการและผลกระทบต่อสังคมไทย (ร่วมกับฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

ปีงบประมาณ 2535

โครงการวิจัยเฉลิมฉลองสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมายุครบ 5 รอบ
ชุด หัตถกรรมในสังคมไทย : ความเป็นมาและสภาพปัจจุบัน (รวม 4 เรื่อง)

- 1 วิวัฒนาการของศิลปหัตถกรรมในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ : เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน และดอกไม้ประดิษฐ์
- 2 การแต่งกายของสตรีกับหัตถกรรมทอผ้าในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์
- 3 ศิลปหัตถกรรมของช่างทองเมืองเพชร
- 4 วิวัฒนาการของหัตถกรรมพื้นบ้านสู่การผลิตในรูปอุตสาหกรรม : กรณีศึกษาเครื่องปั้นดินเผา เกาะเกร็ด

ปีงบประมาณ 2536

โครงการวิจัยชุด การปรับเปลี่ยนสู่สังคมใหม่ของไทย

- 1 พัฒนาการของภาคเกษตรและผลกระทบต่อชาวไร่ ชาวนาไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑

โครงการวิจัยเนื่องในวาระครบรอบ 100 ปี พระราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ชุด การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

- 1 สถานภาพการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว : แง่มุมทางวิชาการ
- 2 แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับสังคมไทย พ.ศ.2468-2475

การจัดกิจกรรมวิชาการ

การจัดประชุมสัมมนาและการอบรม

ปี พ.ศ.2524

1	25-27 กุมภาพันธ์ 2524	เป็นเจ้าภาพร่วมกับประเทศอินเดียจัดการประชุมนานาชาติ เรื่องไทยศึกษา ครั้งที่ 1 ณ ประเทศอินเดีย

ปี พ.ศ.2525

1	13-14 ธันวาคม 2525	การสัมมนาทางวิชาการในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบรอบ 200 ปี
เรื่อง "พัฒนาการด้านวิชาการสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์" |
|---|--------------------|---|

ปี พ.ศ.2526

1	4-5 กรกฎาคม 2526	การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า : วิธีการและการประยุกต์"
2	8-10 กันยายน 2526	การสัมมนาทางวิชาการระดับชาติ
เรื่อง "วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ ศิลปกรรม และภาษา"

ปี พ.ศ.2527

1	22-24 สิงหาคม 2527	เป็นเจ้าภาพร่วมกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ จัดการประชุม
นานาชาติเรื่อง ไทยศึกษา ครั้งที่ 2 ณ กรุงเทพมหานคร |
|---|--------------------|---|

ปี พ.ศ.2528

1	25-28 มิถุนายน 2528	การประชุมระดับภูมิภาค
เรื่อง "ชนกลุ่มน้อยในประเทศ : ที่นับถือศาสนาพุทธ ศรีลังกา
พม่า และไทย"
2	16-17 กรกฎาคม 2528	การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "บทบาทของหมอบรัดเลย์ต่อสังคมไทย"
3	23 สิงหาคม 2528	การบรรยายพิเศษ
เรื่อง "ชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ : การมองในแนวใหม่"

ปี พ.ศ.2529

1	26-28 มีนาคม 2529	การสัมมนาทางวิชาการเนื่องในโอกาสวันสถาปนา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เรื่อง "ความเป็นไทยที่ควรธำรงไว้"
2	25 กรกฎาคม 2529	การประชุมเชิงปฏิบัติการ
เรื่อง "สถานภาพการศึกษาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย"
3	21, 28 สิงหาคม 2529	การบรรยายพิเศษ
เรื่อง "สุนทรภู่ครูของฉัน"

4	15-16 กันยายน 2529	การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "บ้านและวัด : พื้นฐานสำคัญของสังคมไทย"
5	18 พฤศจิกายน 2529	การบรรยายพิเศษ
เรื่อง "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปวงชนชาวไทย"

ปี พ.ศ. 2530

1	13 พฤษภาคม 2530	การบรรยายพิเศษ
เรื่อง "พระราชจริยาวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว"
2	3-6 กรกฎาคม 2530	ร่วมการประชุมนานาชาติเรื่อง "ไทยศึกษา" ครั้งที่ 3
ณ ประเทศออสเตรเลีย
3	19-21 สิงหาคม 2530	การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "ยุคก่อนประวัติศาสตร์และโบราณคดีอีสาน"
4	11-13 กันยายน 2530	การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "สถาบันไทยศึกษากับการก้าวไปข้างหน้า"
5	17-20 พฤศจิกายน 2530	การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "สุพรรณบุรี : ประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม"

ปี พ.ศ. 2531

1	19 มิถุนายน 2531	การบรรยายพิเศษ
เรื่อง "100 ปี ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน ราชบัณฑิต" |
|---|------------------|---|

- 2 19 กรกฎาคม 2531 การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "เดินตามแนวพระราชดำริ"

ปี พ.ศ.2532

- 1 23 พฤษภาคม 2532 การบรรยายพิเศษ
เรื่อง "ชีวิตและผลงานของพระยาอุปกิตศิลปสาร"
- 2 13 มิถุนายน 2532 การประชุมเชิงปฏิบัติการ
เรื่อง "Tale Type Index และ Motif Index"
- 3 26-27 มิถุนายน 2532 การประชุมทางวิชาการ
เรื่อง "คติชนเผ่าไท"
- 4 19 กรกฎาคม 2532 การบรรยายพิเศษ
เรื่อง "Thai Studies in Canada"
- 5 20-22 กรกฎาคม 2532 การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "วรรณคดีท้องถิ่นไทย : ลักษณะร่วมและแตกต่าง"
- 6 25-26 สิงหาคม 2532 การสัมมนา
เรื่อง "วรรณกรรมพุทธศาสนาในสังคมไทย"
- 7 1 กันยายน 2532 การบรรยายพิเศษประกอบการสาธิตเพลงทรงเครื่อง
เรื่อง "ขุนช้างขุนแผน ตอน หึงนางลาวทอง"

ปี พ.ศ. 2533

1	8-10 สิงหาคม 2533	การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "ไทยศึกษาในทศวรรษใหม่"
2	22-25 สิงหาคม 2533	การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "กรุงศรีอยุธยา : อู่อารยธรรมไทย"
3	19 มีนาคม 2533	การประชุมเชิงปฏิบัติการ
เรื่อง "การวิจัยด้วยวิธีประวัติศาสตร์มุขปาฐะ"
(Oral History)
4	8 ธันวาคม 2533	การบรรยายพิเศษ
เรื่อง "ชีวิตและผลงานของนาคะประทีป"
5	28 พฤษภาคม 2533	การบรรยายพิเศษ
เรื่อง "รู้จักพี่น้องไทในอีสาน"
6	16 กรกฎาคม 2533	การบรรยายพิเศษ
เรื่อง "ชนชาติไทในเขตปกครองตนเองเต๋อ-อคง
และไทยศึกษาในประเทศจีน"
7	16 พฤศจิกายน 2533	การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "พุทธธรรมในสังคมไทย"

ปี พ.ศ.2534

1	28 มีนาคม 2534	การเสวนาทางวิชาการ
เรื่อง "ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร
กับวิชาการด้านไทยศึกษา"
2	11-13 พฤษภาคม 2534	ร่วมการประชุมนานาชาติเรื่อง "ไทยศึกษา" ครั้งที่ 4
ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน
3	19 กรกฎาคม 2534	การบรรยายพิเศษ
เรื่อง "พุทธศาสนาเอเชียอาคเนย์ก่อนสมัยสุโขทัย"
4	29-31 สิงหาคม 2534	การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "เพชรบุรี : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม"
5	17 กันยายน 2534	การประชุมเชิงวิชาการ
เรื่อง "การเสนองานวิจัยผลงานของศาสตราจารย์
พระยาอนุมานราชธน ราชบัณฑิต"
6	22 พฤศจิกายน 2534	การบรรยายพิเศษ
เรื่อง "เยือนถิ่นไทในเชียงตุง"
7	17 ธันวาคม 2534	การเสวนาเชิงวิชาการ
เรื่อง "ความเป็นไทยท่ามกลางกระแสโลก : ปัญหาและ
สิ่งท้าทาย"

ปี พ.ศ. 2535

- 1 26-28 มิถุนายน 2535 การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "ภูมิปัญญาไทย"
- 2 4, 15-16 กรกฎาคม 2535 การประชุมเชิงปฏิบัติการ
เรื่อง "ไทในเว็บดนามกับการศึกษาเรื่องชนชาติไทย"
- 3 6-8 กุมภาพันธ์ 2535 การประชุมเชิงปฏิบัติการ
เรื่อง "การศึกษาวิจัยโดยใช้วิธีการประวัติศาสตร์ชุมชน"
- 4 30-31 มีนาคม 2535 การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "การศึกษาสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นภาคกลาง"
- 5 12-13 มิถุนายน 2535 การสัมมนาการเพิ่มพูนประสิทธิภาพการทำงานของ
สถาบันโยชศึกษา
- 6 28 กรกฎาคม 2535 การประชุมเชิงวิชาการ
เรื่อง "ความรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรมไทยที่จำเป็น
สำหรับชาวต่างประเทศ"
- 7 8 กันยายน 2535 การเสวนาทางวิชาการ
เรื่อง "จากจุดเปลี่ยนพฤษภา'35 สู่อนาคตสังคมไทย
(ด้านการศึกษา)"
- 8 11 กันยายน 2535 การอภิปรายและบรรยายพิเศษ
เรื่อง "100 ปี ชิต บุรทัต"

ปี พ.ศ.2536

1	16-17 พฤศจิกายน 2536	การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "หัตถกรรมกับวิถีชีวิตไทย"
2	30-31 มีนาคม และ
1 เมษายน 2536	การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง "วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย"
3	25 มิถุนายน 2536	การเสวนาทางวิชาการ
เรื่อง "อักษรชนชาติไท"
4	5-10 กรกฎาคม 2536	ร่วมการประชุมนานาชาติเรื่อง "ไทยศึกษา" ครั้งที่ 5
ณ ประเทศอังกฤษ
5	28 กรกฎาคม 2536	การเสวนาทางวิชาการ
เรื่อง "ไทยศึกษาในบริบทโลก"
6	20 สิงหาคม 2536	การประชุมเชิงปฏิบัติการ
เรื่อง "การวิจัยด้วยวิธีการประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า"
7	31 กันยายน 2536	การบรรยายพิเศษ
เรื่อง "การศึกษาเรื่องไทอาหมเป็นประโยชน์อย่างไรกับ
ไทยศึกษา"
8	18-19 พฤษภาคม 2537	โครงการอบรม
"วัฒนธรรมศึกษาสำหรับเยาวชน"

การจัดทัศนศึกษา

ปี พ.ศ.2525

1	6 สิงหาคม 2525	ทัศนศึกษาพระบรมมหาราชวัง และพระราชฐานชั้นใน

ปี พ.ศ.2526

1	4 ธันวาคม 2526	ทัศนศึกษาวัดต่าง ๆ ทางน้ำ ได้แก่ วัดสุวรณาราม
วัดนายโรง วัดเฉลิมพระเกียรติ วัดภาวนาภิรตาราม
วัดโพธิ์บางโพธิ์ และวัดประสาธ
2	14 มกราคม 2526	ทัศนศึกษาพระบรมมหาราชวัง และพระราชฐานชั้นใน
(พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท)
3	4 มีนาคม 2526	ทัศนศึกษาวัดต่าง ๆ ทางน้ำ ได้แก่ วัดสุวรณาราม
วัดนายโรง วัดเฉลิมพระเกียรติ วัดโพธิ์บางโอ และ
วัดประสาธ
4	10 กรกฎาคม 2526	ทัศนศึกษาวัดต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ
5	26-27 มีนาคม 2526	ทัศนศึกษาชมพิพิธภัณฑ์สถาน ปราสาทหินพิมาย และ
ปราสาทหินพนมรุ้ง
6	9 เมษายน 2526	ทัศนศึกษาวัดไทยริมน้ำ (วัดระฆังโฆสิตาราม วัดสุวรณาราม
วัดนายโรง วัดโพธิ์บางโอ วัดปราสาท วัดเฉลิมพระเกียรติ

ปี พ.ศ.2527

1	17-19 กุมภาพันธ์ 2527	ทัศนศึกษาสุโขทัย ศรีสัชนาลัย พิษณุโลก
2	1 กันยายน 2527	ทัศนศึกษาวังบ้านหม้อ
3	4-9 ธันวาคม 2527	ทัศนศึกษาเชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย ลำปาง พะเยา
4	16 ธันวาคม 2527	ทัศนศึกษาบ้านเก่าในกรุงเทพฯ

ปี พ.ศ.2528

1	19 มีนาคม 2528	ทัศนศึกษาน้ำชมพระที่นั่งอนันตสมาคมและตึกรัฐสภา
2	23 มีนาคม 2528	ทัศนศึกษาตึกไทยคู่ฟ้า ทำเนียบรัฐบาล
3	30-31 มีนาคม 2528	ทัศนศึกษาหมู่บ้านสันสุขทร จังหวัดระยอง
4	10 ธันวาคม 2528	ทัศนศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี
5	27 กรกฎาคม 2528	ทัศนศึกษาน้ำชมสยามสมาคม
6	26 ตุลาคม 2528	ทัศนศึกษา "ไทยศึกษาพัฒนาเยาวชน"

ปี พ.ศ. 2529

1	25-26 มกราคม 2529	ทัศนศึกษาสุพรรณบุรี ชมการแสดงบุรุษหัตถ์ประกอบสี่เสียง
2	1-11 เมษายน 2529	ทัศนศึกษาประเทศจีน
3	31 พฤษภาคม 2529	ทัศนศึกษาจังหวัดลพบุรี
4	9-10 สิงหาคม 2529	ทัศนศึกษาจังหวัดเพชรบุรี-ราชบุรี
5	6-10 ธันวาคม 2529	ทัศนศึกษาประเทศอินโดนีเซีย

ปี พ.ศ. 2530

1	6-8 กุมภาพันธ์ 2530	ทัศนศึกษาจังหวัดอุดรธานี
2	19 กุมภาพันธ์ 2530	ทัศนศึกษาพระราชวังบางปะอิน ศูนย์ศิลปาชีพ บางไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3	28 กุมภาพันธ์ 2530	ทัศนศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี
4	19 มีนาคม 2530	ทัศนศึกษาชมวัดชั้นเอกในกรุงเทพฯ
5	20-22 มีนาคม 2530	ทัศนศึกษาพิษณุโลก-สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย
6	5 กรกฎาคม 2530	ทัศนศึกษาตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
7	7-13 สิงหาคม 2530	ทัศนศึกษาภาคเหนือตอนบน
(เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา น่าน แพร่ ลำปาง)

ปี พ.ศ. 2531

1	16 มกราคม 2531	ทัศนศึกษาเมืองเพชรบุรี
2	13 กุมภาพันธ์ 2531	ทัศนศึกษาคลองบางกอกน้อย-บางกอกใหญ่
3	27 มีนาคม 2531	ทัศนศึกษาเมืองสรวงบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง
4	28-30 กรกฎาคม 2531	ทัศนศึกษาเมืองกำแพงเพชร เมืองสุโขทัย
และศรีสัชนาลัย
5	17 ธันวาคม 2531	ทัศนศึกษาเมืองราชบุรี

ปี พ.ศ. 2532

1	1-2 เมษายน 2532	ทัศนศึกษาเมืองลพบุรี-ศรีเทพ
2	27 พฤษภาคม 2532	ทัศนศึกษาดงศรีมหาโพธิ์-วัดสระมรกต
3	2-5 ธันวาคม 2532	ทัศนศึกษาศิลปวัฒนธรรมล้านนา เมืองลำปาง ลำพูน
เชียงใหม่ และพิษณุโลก

ปี พ.ศ. 2533

1	28-29 เมษายน 2533	ทัศนศึกษา 5 ปราสาทหินในดินแดนอีสานใต้
ชมปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ
ปราสาทหินพนมวัน และปราสาทศรีขรภูมิ |
|---|-------------------|---|

2	1 กันยายน 2533	ทัศนศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3	8-10 ธันวาคม 2533	ทัศนศึกษาจังหวัดแพร่-น่าน

ปี พ.ศ.2534

1	23 มีนาคม 2534	ทัศนศึกษา "เที่ยวชมสิ่งสวยของงามของกรุงรัตนโกสินทร์"
ครั้งที่ 1
2	23 พฤษภาคม 2534	ทัศนศึกษา "เที่ยวชมสิ่งสวยของงามของกรุงรัตนโกสินทร์"
ครั้งที่ 2
3	5-8 ธันวาคม 2534	ทัศนศึกษา ชมศิลปวัฒนธรรมล้านนา

ปี พ.ศ.2535

1	14-22 พฤษภาคม 2535	ทัศนศึกษา เยือนถิ่นคนไทในสิบสองปันนา-ปักกิ่ง
2	10-12 ธันวาคม 2535	ทัศนศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ สุโขทัย และกำแพงเพชร

ปี พ.ศ.2536

1	10-12 ธันวาคม 2536	ทัศนศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

การจัดรายการวิทยุสถาบันไทยศึกษา

สถาบันไทยศึกษาจัดรายการวิทยุว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับไทยศึกษาเป็นประจำทุกวันอาทิตย์
ตั้งแต่เวลา 9.30-9.45 น. ทางสถานีวิทยุจุฬาฯ 101.5 เมกกะเฮิรตซ์ โดยเชิญผู้มีความรู้หรือ
ความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เป็นวิทยากร เริ่มจัดรายการมาตั้งแต่ปี 2524 จนถึงปัจจุบัน ปีละ 52 ครั้ง

ความร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานต่างประเทศของสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ความร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับไทยศึกษาดังนี้

๑. ร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ผลงานทางด้านไทยศึกษา

๑.๑ จัดการประชุมระดับนานาชาติ สถาบันไทยศึกษาได้ร่วมเป็นเจ้าภาพและให้ความร่วมมือประสานงานจัดการประชุมนานาชาติเรื่อง "ไทยศึกษา" ดังนี้

๒๕-๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ เป็นเจ้าภาพร่วมกับประเทศอินเดียจัดการประชุมนานาชาติเรื่อง "ไทยศึกษา" ครั้งที่ ๑ ณ ประเทศอินเดีย

๒๒-๒๔ สิงหาคม ๒๕๒๗ เป็นเจ้าภาพร่วมกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ จัดการประชุมนานาชาติเรื่อง "ไทยศึกษา" ครั้งที่ ๒ ณ กรุงเทพมหานคร

๓-๖ กรกฎาคม ๒๕๓๐ ให้ความร่วมมือการประชุมนานาชาติเรื่อง "ไทยศึกษา" ครั้งที่ ๓ ณ ประเทศออสเตรเลีย

๑๐-๑๓ พฤษภาคม ๒๕๓๔ ให้ความร่วมมือการประชุมนานาชาติเรื่อง "ไทยศึกษา" ครั้งที่ ๔ ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน

๕-๑๐ กรกฎาคม ๒๕๓๖ ให้ความร่วมมือการประชุมนานาชาติเรื่อง "ไทยศึกษา" ครั้งที่ ๕ ณ ประเทศอังกฤษ

๑.๒ จัดการประชุมระดับภูมิภาค สถาบันไทยศึกษาร่วมมือกับศูนย์ชาติพันธุ์ศึกษาของศรีลังกา (International Centre for Ethnic Studies, Sri Lanka) จัดประชุมระดับภูมิภาคดังนี้

ครั้งที่ ๑ เรื่อง "ชนกลุ่มน้อยในประเทศที่นับถือศาสนาพุทธ : ศรีลังกา พม่า และไทย" วันที่ ๒๕-๒๖ มิถุนายน ๒๕๒๘ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ครั้งที่ ๒ เรื่อง "สังคมพุทธบามสงฆและบามวิกฤต" วันที่ ๒๘-๓๐ กรกฎาคม ๒๕๓๗ ณ เมืองแคนดี ประเทศศรีลังกา

๒. ร่วมมือทำการค้นคว้าวิจัยและเก็บข้อมูล

๒.๑ ร่วมมือกับโครงการไทยศึกษามหาวิทยาลัยชานอย

เนื่องจากสถาบันไทยศึกษามีแผนการส่งเสริมการศึกษาวิจัยเรื่องชนชาติไท จึงเสริมสร้างความสัมพันธ์และร่วมมือกับโครงการไทยศึกษาของมหาวิทยาลัยชานอย จัดทำโครงการวิจัยการจัดทำหมวดคำศัพท์ภาษาไทยชาวไต โดย รองศาสตราจารย์ ดร.นววรรณ พันธุเมธา และ ดร.หว่างเหลียง โครงการการจัดทำพจนานุกรมไตคำ-ไทย โดย รองศาสตราจารย์ ดร.ปราณี กุลวณิชย์ และ ดร.คำเคื่อง และโครงการการเก็บรวบรวม ข้อมูลทางคติชนวิทยา ได้แก่ นิทาน เพลง ภาษิต ตลอดจนวรรณกรรมต่าง ๆ ของชาวไตคำ ไทยาว โดย ดร.หว่างเหลียง ดร.คำเคื่อง และ ศ. คำจ่อง นอกจากนี้สถาบันไทยศึกษาร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง "ไทในเวียดนามกับการศึกษาเรื่องชนชาติไท" ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเชิญนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยชานอย และสถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษา มหาวิทยาลัยชานอยมาเป็นวิทยากร

๒.๒ ร่วมมือกับสถาบันชนชาติส่วนน้อยมณฑลยูนนาน

สถาบันไทยศึกษาร่วมมือกับสถาบันชนชาติส่วนน้อยมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน จัดทำโครงการวิจัยเรื่องชนชาติไทในหัวข้อการศึกษาวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาไทยเหนือ โดย รองศาสตราจารย์ ดร.นววรรณ พันธุเมธา และอาจารย์รุ่งอรุณ อามรดิษฐ์ และลักษณะสังคมและวิถีชีวิตของคนไทในเขตใต้คง สาธารณรัฐประชาชนจีน : ภาพสะท้อนจากวรรณกรรม โดย รองศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมนานเหมินท์ งานวิจัยทั้ง ๒ เรื่องนี้มีนักวิจัยจากสถาบันชนชาติส่วนน้อย ๓ ร่วมด้วย ๑ คน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดาว เิงหวา จึงสถาบันชนชาติส่วนน้อยให้ความร่วมมืออนุญาตให้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดาว มาร่วมค้นคว้าวิจัย ณ ประเทศไทยเป็นเวลา ๑ ปี

นอกจากนี้ สถาบันฯ ยังมีโครงการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมข้าวของชนชาติไท : ภาพสะท้อนจากตำนาน นิทาน เพลง ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินทุนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเฉลิมฉลองวโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จขึ้นครองราชย์ครบ ๗๒ ปี โครงการวิจัยนี้สถาบันฯ ได้รับความร่วมมือด้วยดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับไทยศึกษาในต่างประเทศ ในการเก็บข้อมูล เช่น สถาบันชนชาติส่วนน้อยมณฑลยูนนานให้ความสะดวกและร่วมมือในการเก็บข้อมูลที่เขตใต้คงและยูนนาน และการเก็บข้อมูลในประเทศพม่า ลาว และเวียดนาม คงได้รับความร่วมมือด้วยดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นกัน

อนึ่ง สถาบันไทยศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จะจัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง
“ชนชาติไทในเขตใต้คง : นิติทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม” ระหว่างวันที่ ๒๒-๒๓ สิงหาคม
๒๕๓๗ ณ ห้องประชุมจุมภฏ-บริพัตร อาคารประชาธิปก-รำไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การสัมมนา
ครั้งนี้จะมีนักวิชาการจากสถาบันชนชาติส่วนน้อย มณฑลยูนนาน เป็นวิทยากร นอกจากนี้ยังมีผู้ว่าราชการเขต
ปกครองตนเองใต้คงและเจ้าหน้าที่วิเทศสัมพันธ์ของสถาบันชนชาติส่วนน้อย ฯ ร่วมเป็นวิทยากรด้วย

แหล่งเงินทุนที่ให้การสนับสนุน

1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - 1.1 งบประมาณประโยชน์
 - 1.2 เงินทุนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
2. งบประมาณแผ่นดิน
3. มูลนิธิฟอร์ด
4. มูลนิธิลี
5. มูลนิธิโตโยต้า
6. มูลนิธิไกรศรี-จรรยา นิมมานเหมินท์
7. ธนาคารกสิกรไทย จำกัด(มหาชน)
8. ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด(มหาชน)
9. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
10. เงินทุนมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี
11. เงินทุนราชภัฏพระพันธ์-สุพิน
12. บริษัทการบินไทย จำกัด

จำนวนเงินทุนที่สนับสนุนแต่ละโครงการ จะนำเสนอในที่ประชุมวันพฤหัสบดีที่ 11 สิงหาคม 2537

ทุนสนับสนุนการจัดสัมมนา/ประชุม/บรรยายพิเศษ

- สำนักพิมพ์ดอกหญ้า
- จังหวัดสุพรรณบุรี
- มูลนิธิเสฐียรโกเศศ นาคะประทีป
- สมาคมประวัติศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
- ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา
- จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- จังหวัดเพชรบุรี วิทยาลัยครูเพชรบุรี
- มูลนิธิเจมส์ เอช ดับเบิลยู ทอมป์สัน
- บริษัทไทยพาณิชย์ประกันชีวิต จำกัด
- องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

รายชื่อเอกสารวิชาการของสถาบันไทยศึกษา ที่พิมพ์เผยแพร่แล้วบางส่วน

เกียรติ จิวกุล, สุวัฒนา ธาณานิธิ และชนบท นาคีรักษ์. ตลาดกรุงเทพฯ : การขยายตัวและการพัฒนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๕.

แน่นน้อย ตักศิรี, ณพิศร กฤตติกาภรณ์ และคุณิ แก้วม่วง. พระราชวังและวัง ในกรุงเทพฯ: ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงในรอบ ๒๐๐ ปี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

เนตรนภิส นาควัชร, ปิยนาง บุนนาค และจุลทัศน์ พยาฆรานนท์. วัดใน กรุงเทพฯ: การเปลี่ยนแปลงในรอบ ๒๐๐ ปี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ปิยนาง บุนนาค, ดวงพร นพคุณ และสุวัฒนา ธาณานิธิ. คลองในกรุงเทพฯ : ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลง และผลกระทบต่องานกรุงเทพฯ ในรอบ ๒๐๐ ปี (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๕๒๕). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

มุสดี ทิพทัส และมานพ พงศทัต. บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ ๒๐๐ ปี (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๕๒๕). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

เพ็ญศรี ด้ง (และคณะ). วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. ชุดไทยศึกษา เล่มที่ ๑. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

เพ็ญศรี ด้ง (และคณะ). วัฒนธรรมพื้นบ้าน: ศิลปกรรม. ชุดไทยศึกษา เล่มที่ ๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

เพ็ญศรี ด้ง (และคณะ). วัฒนธรรมพื้นบ้าน : ภาษา. ชุดไทยศึกษา เล่มที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ภาวธ บุนนาค. พระบรมนริชโยในพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

วรารณ จิวชัยศักดิ์. สถานภาพการศึกษาเรื่องประเพณีไทย: ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา, ๒๕๓๔

สุภาพรณ ณ บางช้าง. ขนบธรรมเนียมประเพณี : ความเชื่อและแนวการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สุภาพรณ ณ บางช้าง. ทุทธรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สุวรรณ ธาณานิธิ และเนืองน้อย บุญเนตร. โครงการวิจัยเรื่องความคิดและภูมิปัญญาไทยยุคคำ: ร่องรอยความคิดความเชื่อของไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

สมน อมรวิวัฒน์ และคณะ. โครงการวิจัยเรื่องความคิดและภูมิปัญญาไทย ชุดการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ชลธิชา สุทธินิรันดร์กุล. บรรณานุกรมงานวิจัยเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทย, ๒๕๓๖.

กรุงเทพฯ : คู่มือธรรมเนียมไทย. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ ระหว่างวันที่ ๒๒-๒๕ สิงหาคม ๒๕๓๓. ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. การศึกษาสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นภาคกลาง. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ ระหว่างวันที่ ๓๐-๓๑ มีนาคม ๒๕๓๕ ณ ห้องประชุม สานนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพชรบุรี : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ ระหว่างวันที่ ๒๕-๓๑ สิงหาคม ๒๕๓๔. ณ ห้องประชุม สานนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภูมิปัญญาไทย. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ ระหว่างวันที่ ๒๖-๒๘ มิถุนายน ๒๕๓๖ ณ ห้องประชุม สานนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุพรรณบุรี : ประวัติศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรม. เอกสารประกอบการ

สัมมนาทางวิชาการ ระหว่างวันที่ ๑๙-๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๓๐ ณ จังหวัดสุพรรณบุรี.

สังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ระหว่างวันที่ ๙-๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๗. ณ ห้องประชุม สานนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หัตถกรรมกับวิถีชีวิตไทย. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ ระหว่างวันที่ ๑๖-๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๕. ณ ห้องประชุม สานนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันไทยคดีศึกษา :
พัฒนาการ โครงสร้าง และกิจกรรม

น.ล.วัลลวิภา บุรุษรัตนพันธ์
นักวิจัย ฝ่ายรายการ 8
สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สถาบันไทยคดีศึกษา : พัฒนาการ โครงสร้าง และกิจกรรม

1. โครงการไทยคดีศึกษาในยุคแรก : ไทยศึกษาคือองค์ความรู้เรื่องของไทย

จริงหรือไม่หากพูดถึงคำว่า "ไทยศึกษา" ต้องแยกให้ชัดเจนระหว่างไทยศึกษาในสถาบันวิชาการในประเทศไทย กับไทยศึกษาในสถาบันวิชาการต่างประเทศ

อาจจะมีความเข้าใจกันว่า "ไทยศึกษา" ในสถาบันวิชาการในประเทศไทย เป็นคำที่ใช้เรียกตัวข้อมูล เราศึกษาข้อมูลที่เป็น-อยู่ คือ ชีวิตของเรา ต่างจาก "ไทยศึกษา" ในสถาบันวิชาการต่างประเทศ ที่คำ ๆ นี้ใช้เรียกวิธีการศึกษาข้อมูลหรือเรื่องราวต่าง ๆ ของประเทศที่สาม เหมือนดังเช่นคำอธิบายความหมายของ "area studies" ในประเพณีวิชาการของโลกตะวันตก ซึ่งตามนัยนี้ "ไทยศึกษา" ก็คือกรณีหนึ่งของ "area studies" ซึ่งผู้รับผิดชอบโครงการสัมมนาทรัพยากรด้านวิเทศคดีศึกษาในประเทศไทยเองก็อ้างว่า "ในประเพณีวิชาการของโลกตะวันตก ความรู้เรื่องต่างประเทศหรือต่างสังคมนั้น มักจะเรียกกันว่า "อาณานิเวศศึกษา" (area studies) ซึ่งหมายถึงการศึกษาเกี่ยวกับอาณานิเวศที่มีเอกภาพทางการเมือง-สังคมในระดับหนึ่ง โดยมีความมุ่งหมายที่จะเข้าใจและอธิบายสถานภาพและบทบาทของหน่วยสังคมหรือการเมืองดังกล่าวนี้ในชุมชนระหว่างประเทศ ตามความหมายเช่นนี้ อาณานิเวศศึกษา จึงกินความทั้งภูมิภาคศึกษา (regional studies) ประเทศศึกษา (country studies) และบางกรณีรวมถึงชุมชนศึกษา (community studies)" (สกว. โครงการสัมมนาทรัพยากรด้านวิเทศคดีศึกษาในประเทศไทย "หลักการและเหตุผล", หน้า 1)

นัยทั้งสองนี้ หากไม่ชัดเจนอาจนำไปสู่ความสับสนในบทบาทและหน้าที่ สถาบันไทยคดีศึกษา ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจเป็นตัวอย่างหนึ่งของแหล่งทรัพยากรด้านไทยศึกษาที่แม้จะมีพัฒนาการมาเป็นเวลา 23 ปี แต่บทบาทของมหาวิทยาลัย, กระแสสังคมไทย และกระแสโลก ที่แวดล้อมสถาบันฯ ทำให้ประเด็นปัญหาเรื่องของไทยนี้เป็นข้อสำคัญในการพิจารณาบทบาท หน้าที่ และศักยภาพของสถาบันฯ อยู่ ณ ขณะนี้

การเริ่มต้นโครงการไทยคดีศึกษา

โครงการไทยคดีศึกษาเริ่มต้นปี พ.ศ.2514 เนื่องจากเรื่องนี้เขียนเพื่อ Foreign Area Studies จึงขอชี้ให้เห็นว่าปีที่เริ่มโครงการคือ ปี ค.ศ.1961 นำสังเกตถึงความตื่นตัวทางความคิดและบรรยากาศทางวิชาการของประเทศทางตะวันตกอย่าง สหรัฐอเมริกา เยอรมนี และรวมทั้งญี่ปุ่น ประเทศซึ่งตั้งคำถามกับตัวเองตลอดมาว่าเป็นเอเชียหรือเป็นตะวันตกกันแน่ ต่างสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยของตัวศึกษาวิจัยในลักษณะของ Area Studies เพื่อรู้จักวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของประเทศที่สามกันทั้งสิ้น

ว่ากันว่าในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐฯ จะต้องปฏิบัติงานด้านทหารและการเมืองในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก แต่ไม่รู้เรื่องของประเทศต่าง ๆ เหล่านั้นเลย องค์ความรู้และข้อมูลในห้องสมุดไม่มีเพียงพอ จึงมีการจัดตั้ง The Army Specialized Training Program ขึ้นมาเพื่อฝึกฝนคนในกองทัพให้พูดภาษาขึ้นต้นง่าย ๆ , มีความรู้ทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และสังคมของประเทศหรือพื้นที่ที่ทหารจะเข้าไปปฏิบัติการกิจ และ Civil Affairs Training Program ก็เช่นกันที่จัดตั้งขึ้นสำหรับรัฐบาลอเมริกันในประเทศเยอรมันนี และญี่ปุ่น

นอกจากนี้ The Ethnogeographic Board ในสถาบันสมิธโซเนียน ก็ได้ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นองค์ความรู้ด้านชีวภาพและกายภาพ, ตั้งสภาวิจัยทางสังคมศาสตร์ เป็นองค์ความรู้ด้านสังคมศาสตร์ และตั้ง The American Council of Learned Societies เป็นองค์ความรู้ทางมนุษยศาสตร์

หน่วยงานเหล่านี้ปิดตัวเองลงเมื่อสงครามเลิก แต่ความต้องการการร่วมมือในการศึกษาแบบหลากหลายสาขาวิชา (multidisciplinary) ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เป็นเรื่องที่แจ่มชัดขึ้นสำหรับนักวิชาการ, มหาวิทยาลัย, มูลนิธิ, ตัวแทนรัฐบาล และประชาชน

ฉะนั้น ในปี 1946 จึงมีการตั้ง The Committee on World Area Research สังกัดสภาวิจัยสังคมศาสตร์ มีประธานกรรมการชื่อ Robert B. Hall มีการศึกษาและวิจัยทางด้านอาณานิคมศึกษาโดย Wendell C. Bennett (1940), Robert B. Hall (1947), Julian H. Steward (1950) และ Wendell C. Bennett (1951) และได้กำหนดอาณานิคมศึกษาต่าง ๆ ดังนี้ Latin American studies, Asian studies, Slavic studies, African studies, The Near and Middle East, และ Contemporary China.

หน้าที่ของคณะกรรมการ คือสำรวจสถานะและความต้องการในการฝึกอบรมและวิจัย, บริหารเงินทุนสนับสนุนการทำวิจัย และเผยแพร่ผลงานวิจัยของนักวิชาการ, จัดให้มีการพัฒนาและการประชุม, กระตุ้นให้มีการทำบรรณานุกรมและบริการช่วยค้น เป็นต้น (อ้างจาก Tsien, Tsuen-hsuei. Area Studies and the Library. U. of Chicago 1966 : 5)

สำหรับมหาวิทยาลัยซึ่งได้รับการสนับสนุนนั้น ยกตัวอย่างเช่น American University มีโครงการศึกษาชื่อ Foreign Area Studies ถึงขนาดตั้งฐานข้อมูล HRAF หรือ Washington Branch of Human Relations Area Files เพื่อผลิตคู่มือศึกษาอาณานิคมต่าง ๆ ที่สำคัญ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการทหาร โดยได้รับความร่วมมือจากกองทัพ ภายใต้โครงการ United States Military Assistance Program (MAP) ศึกษาวิจัยตั้งแต่ปี 1956 และทยอยตีพิมพ์เผยแพร่ออกมาตั้งแต่ปี 1960 หลายเล่มด้วยกันดังนี้ Area handbook for Germany (1960), Area handbook for Syria (1965), Area handbook for Cambodia (1961), (1968). Area handbook for Brazil (1964), Area handbook for Burma (1968), Area handbook for Malaysia

and Singapor (1965). Area handbook for Panama (1962). Area handbook for Laos (1972). Area handbook series - Isrel; a country study (1970), (1979). และ Area handbook for Thailand (1968), (1971) เป็นต้น

สิ่งที่น่าพูดถึงสำหรับ Area handbook for Thailand ซึ่งมีตัวอย่างว่าได้เก็บข้อมูลอะไรบ้างในนั้น* (โปรดดูรายละเอียดใน Thailand - Table of Contents ในภาคผนวกที่ 1) คือจุดเริ่มต้นของงานชิ้นนี้นั้น มาจากการศึกษาวิจัยของ Prof. Lauriston Sharp มหาวิทยาลัย Cornell ซึ่งได้ศึกษาข้อมูลจากแฟ้มบันทึกข้อมูล HRAF ในเชิงศึกษาวัฒนธรรมของเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์อื่น ๆ เริ่มศึกษาตั้งแต่ปี ค.ศ.1956 งานศึกษาของ Prof. Lauriston Sharp นี้ มี Dr. Frank J. Moore และ Dr. Walter F. Vella ผู้โด่งดังในเรื่องประวัติศาสตร์ไทย เป็นบรรณาธิการให้ปรากฏว่างานชิ้นนี้เป็นข้อมูลเบื้องต้นของการศึกษาวิจัยของ The Southeast Asia Program ของมหาวิทยาลัย Cornell มีการออกไปตรวจสอบข้อมูลใหม่ของ HRAF เกี่ยวกับพัฒนาการทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และการทหาร ตั้งแต่ปี ค.ศ.1963 ทั้งนี้ด้วยวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อรู้ศักยภาพของประเทศไทยในการต่อต้านการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อ้างจาก Smith H. H. Area Handbook for Thailand 1968 : Preface)

จริงอย่างที่ว่า เพราะผู้มีส่วนริเริ่มท่านหนึ่งได้เขียนรายงานไว้ว่า

"...ในเรื่องการศึกษาเรื่องเมืองไทย มีผู้สนใจกันมากในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สหรัฐอเมริกา ซึ่งศึกษาและวิจัยในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภาษา สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่ศึกษาเรื่องนี้ มีทุนรอนของตนเองเป็นจำนวนมากแล้ว ยังได้รับความช่วยเหลือจากทั้งรัฐบาลและมูลนิธิต่าง ๆ อีกด้วย การดำเนินงานเป็นไปอย่างจริงจัง จนชวนให้คิดว่าต่อไปนี้วิธาดัง ๆ เกี่ยวกับเมืองไทยจะไปรวมอยู่ที่มหาวิทยาลัยในต่างประเทศ โดยเฉพาะเมื่อคำนึงว่านักวิชาการชาวต่างประเทศที่สนใจเรื่องของไทยจำนวนไม่น้อย มีความรู้ภาษาไทยดีพอที่จะค้นคว้าวิจัยเรื่องของไทยได้ โดยไม่ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนไทย คนต่างชาติดังภาษาได้เรียนรู้ถึงเรื่องของไทยมากกว่าคนไทยเราเอง..."

(เอกสารไทยคดีศึกษา ป.2 ฉ.2 มิ.ย.2527 : 52 อ้างรายงานการดำเนินงานประเทศสหรัฐอเมริกาของ ดร.นิออน สนิทวงศ์ฯ ม.ค. - เม.ย.2513)

* ข้อมูลพื้นฐานมีเรื่อง Historical Setting, Society, Political (Government and Politics), Economic, และ National Security.

ทำไมถึงเป็น "Thai Studies" ไม่เป็น "Asian Studies" ทั้ง ๆ ที่มีโอกาสจะเป็น คือ มีการสนับสนุน และสถานภาพของ Asian Studies ถูกกำหนดให้แล้วว่าเป็น Area Studies อย่างชัดเจน

ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก หนึ่งในผู้มีความเคลื่อนไหวในเรื่องของความคิดในบรรดาอาจารย์รุ่นใหม่นั้น และเป็นท่านหนึ่งในผู้บริหารสถาบันไทยคดีศึกษาในเวลาต่อมา ได้เล่าถึงภูมิหลังของสถาบันไทยคดีศึกษาตอนนี้ว่า ความจริงในขณะนั้น ยู.พี ที่ฟิลิปปินส์ขานรับเรื่อง Area Studies และเสนอความคิดที่จะให้มีความร่วมมือกันกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในโครงการเอเชียศึกษา ยังอีกทั้งมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ยังเสนอการสนับสนุนสถาบันเอเชียศึกษาอีกแหล่งหนึ่งด้วย มีการปรึกษาหารือกันในกลุ่มระหว่างอาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (โดยออกชื่อ ดร.พิทยา สายหู และ ดร.สมศักดิ์ ชูโต) และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (โดย ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก, ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์ และ ดร.นิออน สนิทวงศ์) เพื่อจัดตั้งเป็นสถาบันเดียวกันเพื่อประโยชน์ในด้านการบริหารทรัพยากร ภายใต้ชื่อว่า สถาบันเอเชีย แต่ให้มีการศึกษาเรื่องไทยในนั้นด้วย ทางจุฬาฯ ต้องการเน้นเรื่องของเอเชียโดยไม่นำเรื่องของไทยไปรวมด้วย แต่ทางธรรมศาสตร์เห็นว่า "เอเชียศึกษาไม่ใช่เป็นแกน แกนสำคัญควรจะเป็นเรื่องของไทย" และ ศาสตราจารย์ เสน่ห์ มีความเห็นเป็นส่วนตัวว่า "...เราไม่คิดจะจบที่ไทย แต่ว่าทำไทยศึกษาเมื่อเรามีรากมีฐานเป็นปึกแผ่นแล้ว เราก็จะขยายไปสู่เอเชียศึกษา" (จุลสารไทยคดี ป.6 ฉ.1, พ.บ.2532 : 41) มีการย้ำเน้นเรื่องไทยศึกษาในขณะนั้นว่า ไม่ใช่เพียงสนใจเพื่อว่ารู้จักเมืองไทยเหมือน ๆ กับที่ฝรั่งต้องการรู้จักเมืองไทย ไม่ใช่ลักษณะของการศึกษาความรู้เกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรมของประเทศที่สาม แต่ว่าเรื่องไทยเป็นเรื่องชีวิตของเรา เพราะฉะนั้นความสนใจเรื่องไทยก็ควรจะต้องแตกต่างจากที่อื่นศึกษา ไม่ใช่เหมือนจนเราเคยชินกับการถ่ายทอดมาเช่นนั้น ทำให้ไม่รู้จักตัวเองเลย ปฏิบัติกับสังคมและวัฒนธรรมของเราเหมือนกับเป็นบุคคลที่สามไปด้วย

จากความคิด กลายมาเป็นข้อเสนอที่เป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนว่า "...การศึกษาสังคมไทยนั้นมีความหมายเป็นสองนัย นัยแรกหมายถึง การรวบรวมศึกษาค้นคว้าทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เกี่ยวกับสังคมไทย เป็นการขยายขอบเขตแห่งความรู้ทางสังคมไทยให้มากขึ้น ทั้งในเรื่องของอดีตและปัจจุบัน นัยที่สองหมายถึงการสอน ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นมาสู่นักศึกษาของมหาวิทยาลัย...การสอนวิชาด้านสังคมไทยนั้นพึงรวมกับวิชาการสาขาต่าง ๆ เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น โดยสนับสนุนให้อาจารย์แต่ละสาขาวิชานำหลักวิชาในสาขาของตนมาใช้อธิบายในเรื่องเมืองไทยให้มากยิ่งขึ้น" (จุลสารไทยคดีศึกษา ป.6 ฉ.1 พ.บ.2532 : 8-9) และในที่สุดโครงการไทยคดีศึกษาก็ตั้งขึ้นตั้งแต่วันที่ 13 ธันวาคม 2514 มี ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นประธานคณะกรรมการบริหาร และ ดร.นิออน สนิทวงศ์ เป็นผู้อำนวยการ (รายละเอียดโครงการและโครงสร้างโปรดดูในภาคผนวก 2) และในปี พ.ศ.2518 ก็ได้รับการจัดตั้งเป็นสถาบันไทยคดีศึกษา ตาม พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยศาสตร์

เมื่อวิเคราะห์จากกิจกรรมและผลงานของสถาบันไทยคดีศึกษาในระยะเริ่มแรก (โปรดดูในภาคผนวก 3 รายชื่องานวิจัยและสิ่งตีพิมพ์ของสถาบัน) อาจกล่าวได้ว่า สถาบันไทยคดีศึกษาเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาเรื่องไทย "ไทยศึกษา" ในความหมายแรกนี้คือ การศึกษาและรวบรวมข้อมูล เพื่อเป็นองค์ความรู้เรื่องของไทย ในแง่มุมทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และวรรณคดี เสมือนการรวบรวมความเป็นไทยนี้เท่ากับการรวบรวม "อำนาจ" ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมหลักของจักรวรรดินิยมในขณะนั้น ที่ให้ความหมายความเป็นไทยว่าเป็นอำนาจต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (โปรดดูจากบทบาทของ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ และบทบาทของหนังสือสังคมศาสตร์ปริทรรศน์) ทั้งนี้ น่าสังเกตว่า แม้จุดมุ่งหมายของไทยคดีศึกษาในยุคแรกนั้นต้องการจะปฏิรูปความคิด "ไม่ลอกตำราฝรั่ง" แต่ก็เห็นและได้ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีของฝรั่ง คือวิธีการศึกษาแบบ Area Studies มาเป็นแนวทางจัดตั้งโครงการเพื่อรวบรวมข้อมูลหรือองค์ความรู้เรื่องไทย ในยุคนี้สังเกตได้ว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีบทบาทสนองตอบโครงการไทยคดีศึกษาเป็นอย่างดีเหมือนเทคโนโลยีของตะวันตกที่เน้นเรื่อง "Area Studies and the Library" อย่างควบคู่กันไป สถาบันเรามีข้อมูลว่าใครทำอะไรที่ไหน มีศักยภาพพอในการบริการข้อมูลและพื้นฐานประวัติศาสตร์ งานวิจัยที่เกิดขึ้นโน้มไปในทางการวิจัยขั้นพื้นฐาน (Basic Research) ซึ่งเกิดขึ้นตามตรรกะของวิชา และตอบสนองการพัฒนาการเรียนรู้ สร้างคนให้เป็น "ผู้เชี่ยวชาญด้านไทย" ในสาขาของตนมากกว่าจะเป็นการสร้างเสริมการระดมนักวิชาการสาขาต่าง ๆ มาร่วมกันให้คำอธิบายต่อปรากฏการณ์ นับว่าเป็นการเพิ่ม/ขยายองค์ความรู้ที่จะไปปรับเปลี่ยนวิชาความรู้ที่จะถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อไป และมองปัญหาโดยยืนอยู่บนพื้นฐานของสังคมและวัฒนธรรมไทย ตรงนี้เองที่ทำให้พูดได้ว่า "ไทยศึกษา" ที่ธรรมศาสตร์ในระยะนั้นไม่ใช่ Area Studies อันมีองค์ประกอบที่สำคัญคือเน้นการวิจัยแบบสหสาขาวิชา ไทยคดีศึกษาที่ธรรมศาสตร์เกิดขึ้นเพื่อตั้งรับวิธีการศึกษาโลกที่สามของสถาบันวิชาการต่างประเทศ (หรือที่ในโครงการนี้อาจจะเรียกว่าเป็น Foreign Area Studies) แต่ตั้งรูกในเชิง Country Studies ของตัวเอง

2. สถาบันไทยคดีศึกษาในฐานะ สถาบันวิจัยกลางของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มีคำสั่งมหาวิทยาลัยในปี 2520 กำหนดให้สถาบันไทยคดีศึกษาทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการวิจัยของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สิ่งแวดล้อมภายนอกที่มีอิทธิพลต่อสถาบันไทยคดีศึกษาคือ นโยบายมหาวิทยาลัย นโยบายรัฐบาล และอิทธิพลของ Global System ในรูปของนโยบายต่างประเทศ

ตั้งแต่ในช่วงปี 2518-2519 รัฐบาลเสนอให้ใช้แผนระบบงานวิจัยตามเป้าหมายทางเศรษฐกิจ และในที่สุตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ทบทวนบทบาทของมหาวิทยาลัยในการวิจัยแล้วจึงกำหนดแนวทางว่าแผนการวิจัยในระยะ 5 ปี จะเน้นหนักที่การวิจัยเพื่อการพัฒนาชนบท พร้อมกันนั้นมูลนิธิรีออคกีเฟลเลอร์ ซึ่งมีชื่อว่าเป็นความสนับสนุน Area Studies ของสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างดี เสนอมหาวิทยาลัยที่จะช่วยเหลือ

"การศึกษาเพื่อการพัฒนา" จึงเข้ามามีบทบาทในโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชนบทและสังคมของสถาบัน
ไทยคดีศึกษา ถึงตรงนั้นนโยบายการวิจัยของสถาบันไทยคดีศึกษาจึงออกมาเป็น 2 แนว คือ

1) จัดสรรเงินทุนเพื่อการวิจัยตามหลักสูตรการเรียน-การสอน ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มีข้อนำคิดสำหรับวิธีนี้คือ การเรียน-การสอนในมหาวิทยาลัยถูกแบ่งแยกออกเป็นหลายสาขาตามวิธีการจัด
การศึกษาให้ทันสมัยแบบต่างประเทศ บางสาขาวิชาไม่ต่อเนื่องกัน ตรงนี้เองที่ทำให้การให้ทุนวิจัยมีลักษณะ
เป็นเบี้ยหัวแตก เพราะไม่สามารถวางโครงการในลักษณะที่เป็นการประสานให้เป็นสหสาขาวิชาได้ การ
เปิดหลักสูตรวิชาโท-ไทยศึกษา ที่เริ่มได้ในปี 2528 นั้น เป็นความพยายามให้อาจารย์และนักศึกษามอง
ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมโดยใช้คำอธิบายจากการศึกษาเรื่องไทย และเป็นการเสริมสร้างให้ก้าวข้ามวิธีการ
ที่เรียกว่า "by discipline" มาใช้วิธีที่เรียกว่า "by area" ภายใต้การฝึกฝนเรียนรู้ตามหลัก
สูตรวิชาโท-ไทยศึกษา (โปรดดูรายละเอียดหลักสูตรวิชาโท-ไทยศึกษา ได้ในภาคผนวกที่ 4)

2) ส่งเสริมการวิจัยทางด้านการพัฒนา โดยกำหนดประเด็นปัญหาให้ชัดเจน (problem
orientation)

อนึ่ง ในการประชุมสัมมนาเรื่อง "ทรัพยากรด้านวิเทศคดีศึกษาในประเทศไทย" ครั้งนี้ สกว.
ได้มอบหมายให้สถาบันไทยคดีศึกษาเสนอรายงานโดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องคือ "การวิจัยเกี่ยวกับ
ต่างประเทศ ๓ สถาบันไทยคดีศึกษา" และได้เสนอให้ความหมายของ "วิเทศคดีศึกษา" (Foreign
Area Studies) ว่าหมายถึงการศึกษาทั้งเกี่ยวกับต่างประเทศโดยตรง และที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์
ระหว่างต่างประเทศกับประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศเพื่อนบ้านและประเทศคู่ค้ารายสำคัญ ๆ

บทบาทของสถาบันฯ ตั้งแต่เปลี่ยนสถานภาพนั้นเกี่ยวข้องกับ "วิเทศคดีศึกษา" ในความหมาย
ที่ให้มามากขึ้นในตอนนี้ แต่ก็ยังเป็นไปในเชิงตั้งรับ ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมสำคัญ ๆ ในช่วงนี้ อาทิเช่น

1. กรณีการตอบรับการสนับสนุนจากมูลนิธิ/องค์กรต่างประเทศ เพื่อดำเนินกิจกรรมของ
สถาบัน รายละเอียดโปรดดูในภาคผนวกที่ 5 แต่จะยกตัวอย่างบางรายการ ณ ที่นี้

ระยะเวลา	แหล่งสนับสนุน	กิจกรรม
2521-2522	มูลนิธิฟอร์ด, มูลนิธิเอเซีย, มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์	โครงการวิจัยเรื่องพัฒนาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย
2526-2528	มูลนิธิเอเซีย	โครงการศูนย์สนเทศเพื่อการวิจัยไทยคดีศึกษา
2527	มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์	โครงการสัมมนานโยบายการพัฒนาประเทศ
2528	มูลนิธิโพล์สวาเกิน	โครงการสัมมนาไทย-ยุโรปเป็น III

2. กรณีการให้ความร่วมมือในการวิจัยและรับนักวิจัยชาวต่างชาติเป็น Visiting Scholar ที่สถาบันฯ รายละเอียดมีในภาคผนวกที่ 6 แต่จะยกตัวอย่างบางคน ณ ที่นี้

นักวิจัย	สัญชาติ	ทำวิจัยเรื่อง	ระยะเวลา
Andrew K. Collard	Australian	Economic and Social Behavior in Thai Village - A Micro Study	พ.ค.22-ธ.ค.23
Eiji Murashima	Jap.	Rural Development and Local Leaders in Thailand	มี.ค.23-มี.ค.25
Jame A. Ransay	U.S.A.	Development and Under-development in Rural Thailand	ก.ย.20-ส.ค.21
Ellen Kinney Johnson	U.S.A.	Domestic Relationship in Sub-urban Bangkok	ต.ค.22-ต.ค.23
Shirley A. Downs	Br.	The Social and Economic Effects on Thai Rural Society of Modernisation of Agriculture with Special attention to the Introduction of New Technology	ต.ค.22-ส.ค.24
Kunio Kawakami	Jap.	Urban Areas and Urban Society in Thailand	เม.ย.24-เม.ย.26